

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

Zivistan 1998

HAYMANA
ŞÊXBIZINLARI
ÜZERİNE

M. Özlök

METELOK Û
GOTINÊN MEZINAN

Çuriki û Dr. Mîkailî

NIFIR (BEDDUALAR)

M. Ş. Dağ

ORTA ANADOLU
AVŞAR AĞITLARINDA
KÛRT MOTİFLERİ

Mehmet Bayrak

İÇ ANADOLU
KÛRTLERİ

Feridîn

SERBÛLENT KANAT
İLE SÖYLEŞİ

M. Ş. Dağ

Eyda
Nevroze
pîroz be!

4

Kocikok Kurd. li gundê Mikaila, 1959

bilêşîz emmînîm
wêla gorrîstî rakîne
mêlêpîstî hîslerî îşîm hêdîm
18 gazîndokî gawîstî
2-11-759
M. Mehmet
759

bîrnebûn

Sê mehan carê derdikeve.

Û çêda bir çikar.

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.

Utges av Apec-Förlag
Ans. utgivare: Ali Ciftci

Address / Navnişan:
Box: 3318, SE 163 03 Spånga /Sverige
Telefaks: 08-761 24 90
E-Mail: apec@swipnet.se

Redaksiyon:

Nuh Ateş, Muzaffer Özgür, Hacı Erdoğan,
Dr. Mikailî, Mehmet Bayrak,
Vahit Duran, Bekir Dari, Mahmut Duran,
Sefoyê Asê, Ali Ciftci, Hüseyin Kalaycı

Navnişana li Almanyayê

Yazişma adresi:
Karl str. 2, 35576. WZ-Almanya
Telefaks: 06441-52 615
E-Mail: Birnebun@hotmail.com

Fiyatı:

Europa: 7 DM
Memleket'le ederi: 400 bin TL

Abone yıllık bedeli:
İsveç: 200 SEK • Almanya: 30 DM

İsveç hesap numarası:
(Bîrnebûn) postgiro: 468 65 12-7

Almanya hesap numarası:
F. Yıldız Stichwort Bîrnebûn
COMMERZBANK Hamborn - Duisburg
Konto: 5341110-01
BLZ: 35040038 - Almanya

Belavkirin / Dağıtım:
Ankara:

Toptum Kitabevi / Remzi İnanc
Bayındır sokak 22/1, 0642 Yenışehir
Tel: 0312/434 25 43

Polatlı:

Medya Kitapevi ve Kırtasiye
Cumhuriyet Mahallesi, Altay Caddesi
No: 41/ C-11 • Tel: 622 78 71

Kırşehir:

Gül Kitapevi
Lise cad. Zafer çarşısı No 23/a

Firansa:

2. RUE RICHER 2 eme
Etage Bureau 11 - 75009 Paris

Çap / Baskı: Apec-Tryck & Förlag

ISSN 1402-7488

Her niviskar berpirsiyarê nivisa xwe ye.
Mafê redaksiyonê heye ku nivisen ji
Bîrnebûnê re tèn, serrast û kurt bike.
Nivisarên ku ji Bîrnebûnê re tèn, ger çap
nebin ji li xwedî nayên vegerandin.

Naverok İçindekiler

3 Ji Bîrnebûnê

5 İç Anadolu Kürtleri
Feridun

10 Çend lîstikên xortan
Simoyê Hêrsêd

12 Keça min (helbest)
Mem Xelîkan

13 Nîfır (beddua)
H. S. Dağ

14 Haymana Şexbızınları üzerine
Mehmet Özkök

25 Yarenî/Henek
Simoyê Hêrsêd û Guriki, Mîkailî

26 Quncikê zarokan
Mem û Mem

28 Metelok û gotinên mezinan
Guriki û Mîkailî

31 Riza Baran ile röportaj
Hacı Erdoğan

40 Hür olma zamanı (Şiir)
Hüseynî Kalaycı

41 Çiroka dik
İrfan Bayşal

43 Serbüent Kanat ile söyleşi
H. S. Dağ

47 Avşar ağıtlarında Kürt motifleri
Mehmet Bayrak

57 Nurettin Çiçek ile kısa bir söyleşi
Serkan Demüşoy

59 Helebçe

60 Bi Azîme Kutlay re hevpeyvîn
Rohat, Makom

64 Navê eşîretên Kurdîstana Iraqê
H. Aziz Hesen

66 Li ser çarsedsaliya Şerefnameyê

68 Ferhengoka Şexbizinkî
Mahmûd Lewendî

berpirsiyarê, çandî û Mîkailî ya Kurdîstanê Almanyayê
bîrnebûn
Zivistan 1998

4

Ji Bîrnebûnê

Redaksiyona Bîrnebûne li Almaniyayê

Bî hejmareke nû, merhaba jî we ra!

Me di Newroza salaçûnê de dest bi wêşandina Bîrnebûnê kiribû û em vê Newrozê de jî, jî we ra hêjmarê çaran pêşkeş dikin. Bîrnebûn di destpêkê de bi nêrinên (fîkrên) kulmek heval hate dinê, lê paşê hûn lê xwedi derketin û gihêst heta vê royê.

Dî name (mektup), telefon, faks, e-mail û sohbetên we da jî êşkere bû, ku kovar di her hêjmarê nû da kêmasî û şaşiyê xwe yê bi her awayî (*yên pîrrê jî di hêla teknîkî da*) hindik dibin.

Hatîna nivîsaran, çapkirin û belavbûna kovarê, sistema abonetiye hênde rûnişt. Şandina welêt hin bi çend tengasiyan va girêdayîye. Lê, em hêvidar in ku bi piştgirîya we, Bîrnebûn dê vê pîrsê jî çareser bike.

Jî bo halkirîna van pîrsana û Bîrnebûneke hin baştir, daxwazên me

jî we ev in:

Hevalên ku destên xwe pênûsê (qelem) digrin, jî me ra binivîsin!

Klamên dê û bavên xwe, kal û pîrên xwe, henekên heval û ciranên xwe, yariyên ku di bira we da mane yan jî we bihistîne, fedi nekî, ihmal nekî, bîşînin!

Xwendevanên ku abonetiya wan xelasbûye yan jî li ber xelasbûnê ye, bira jî kerema xwe re li benda nameyên me nesekînin, buhayê abonetiye bî xwe bîşînin ser hesabê banqa ye bîrnebûnê!

Dî vê hêjmarê da em disa nivîsarên balkêş pêşkeşî nêrin û ditînin we dikin. Nivîsarekî me yî hinnû, M. Özkök, bî xwe jî şêxbîzîniyê Heymanayê ye. Kêmasiyek mezî jî ortê rakir. Wî li ser şêxbîzîniyê

Hêymanê nivisand. Ew tıştên ku wi hılgirtine pênuşê jî bo pîr kesan ecer(nû) in.

Curuki û Mikaili disa bî berhevkirin û rastnivisandina Gotmên Meziman û metelokên, jî kurmancên dorberê Polatliyê-Yunakê û Hêymanê va dî vê hêjmarê da şûna xwe girtine.

Jî me hin kes hene ku, ew bî berxwedan û karên xwe gehiştine maqamên bîlind, kariyerên mezin. Ew jî bo neslê nû nîmûneyên pîr baş in. Dî röpörtaja H. Erdoğan da hûnê jî vana yekî, endamê Parlamentoya Federal a bajarê Berlinê, **Rıza Baran** nasbikî. Ew dî röpörtajê da qala tıştên diroki (tarixî) dîke, merî bî kêf, wê dixwine.

Simoyê Herşid, lî ser listikên zaroka û xortan, ên gellek bala merîya dîkşinin, nivisandiyê.

Mem Xelikan bî helbestên xwe yê bê tîmsal bî ditina me dî nav şairên, helbestvanên Kurd da şûna xwe hin jî xurt dîke. Ew jî dûri "welatê berê", bî hesreteke gir, hisiyata xwe tîne zimên. H. Kalaycı jî vê yekê kurdi dîfîkire û bî zimani Tırki tîne ci.

M. Şirin Dağ bîrek nîfir jî dorberê Qulekê(Kulu) berhevkirine.

Disa nivisareki me yê nû Mamoste I. Baysal, Çiroka Dik jî me û zarokên me ra nivisandiyê. Pîr kes dî zaroktiya xwe da bî vê çirokê mezin bûne. Bî vê çirokê şabûne û ketine xewên kûr û şirin.

Lêkolinvanê bîrêz M. Bayrak dî nivisara xwe da lî ser; "Dî nav Avşarên Anatolya Navin'da Motifên Kurdi" sekîniye.

Röpörtaja bî hozanê me yê qedîrbîlind Serbülent Kanat re

rengêki xweş daye Birnebûnê.

Lêkolina hevalê Feridûn ku lî ser bîcih kîrîna eşirên Kurda lî Anadolîya Navin, ew dî vê lêkolîna xwe da lî ser sebeb û netîceyan vê yekê dîsekîne û navên van eşiran nivisandiyê.

Azime Kutlay, jî Anadolîya Navin jî gundê Kosê ye. Dî salên 1950î de lî Amerîkayê xwandiyê. Yek jî entellektuelên Kurda ye ku lî gellek bajarên Kurdistanê û lî welatên Ewropayê geriyaye. Lêkolînavan, Rohat Alakom jî bo Birnebûnê röpörtajek dîr û dirêj pê re kiriyê.

Wek tê zanin eşirên Kurda lî her derê Kurdistanê û lî derveyî Kurdistanê belavbûne. Nivîskar M. Azîz Hesen nêzîkî navên 80 esretên Kurdistanê Iraqê bî cî û war tespît kiriyê. Gava ku merî lî listeya wî dinere hînek navên ku lî Kurdistanê Iraqê hene, lî nav Kurdên Anadolîyê jî hene.

M. Lewendi vê carê jî ferhengoka devoka pêxbîzîniyan amade kiriyê, herweha bî zaravayên din re jî daye berhev.

Têbînîyek; dî naverokê de, lî binê nivîsa yarenî/henek û Quncikê zarokan de navên nivîskaran cîh guhartinê. Em jî xwandevan û nivîskarên xwe lêbûrîni dixwazin.

Bî dileki xweş, jî bo royên baş, bîminin dî xweşiyê da.

Redaksiyona Birnebûnê

İÇ ANADOLU KÜRTLERİ

Ferîdün

İç anadolu Kürtlerinin, şu anda üzerinde yaşadıkları coğrafya, bir çok eski uygarlık-lara konukluk etmiştir.

Bunlardan ilk akla gelenlerin başında Hititler, Frigyalılar ve Kapadokyalılardır. Kürtler, bu coğrafyaya yerleşmeden önce, bu topraklara Yunanlılar döneminde Lykaonien Romalılar döneminde ise Galatien olarak adlandırılıyordu.

Kürtlerin, yerleştikleri alanlar, bugün dahi geçmişin izlerini taşır. İnşaat için kazılan temmelerde veya nadas yapılırken eskiye ait bulunan canak, çömleklere ve Lahidlere sıkça rastlanır. Çıkanlahidlerin, bir kısmı ya yok edilir yada çeşme ve kuyu başlarında hayvanları sulamak için oluk olarak kullanılır. Günümüzde bu lahidlerin, bazı köylerde oluk olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Cihanbeyli ilçesine bağlı, Bulduk köyü yakınındaki, bir tepenin üzerinde bulunan ve bugün tekke olarak tanınan yerde, geçmişin zengin kalıntıları bulunmaktadır. Mermer sütunlara işlenmiş hac işaretleri, üzerinde yunan harfleriyle yazılar yazılmış mermer sütunlar ve işlemeli memnerler bulunmaktadır.

Kürtler, bu coğrafya ile tanıştıklarında, bölge tamamen terkedilmişti. Bölgenin,

boşaltılmasındaki en önemli etkenler; Haçlı Seferleri ve Anadolu'nun Selçukluların denetimine geçmesidir.

Bölgenin, Selçukluların denetimine geçmesinden sonra, hristiyan olan bölge halkı, bölgeyi bir daha gelmemek üzere terketmiştir. Hermann Wenzel, *Forschungen In Inneranatolien* adlı Kitabında S:t Martin den yaptığı alıntıda, bölgeyi, 1101yılın da gezmiş olan **Alberts von Aix**, bölgenin tamamen yakılıp yıkıldığını ve insansızlaştırıldığını anlatır.

Osmanlı İmparatorluğu, Kürdistanı kendi denetimi altına aldıktan sonra, o güne kadar, kendi topraklarında özgür yaşayan Kürtler, koloniyal uygulamalara karşı geldikleri için, çeşitli baskılara maruz kalırlar. Bu baskıların en acımasızı, Kürtleri ana topraklarında koparmak olur.

Osmanlının baskılarına, boyun eğmeyen, asker ve haraç vermek istemiyen Aşiretler, ya sürgüne gönderiliyor ya mecburi iskana tabi tutuluyor yada kılıçtan geçiriliyordu. Zorla askere almalar, devletin halkı haraca bağlaması ve verimsiz topraklara yerleştirilmesi ayaklamalara neden oluyordu.

Osmanlıların iskan politikası, kolonizasyon

temeline dayanıyordu. Aşiretler gösterildikleri bölgelere gitmek istemediklerinde, zor kullanılıyor, böl ve yönet politikası uygulanarak aşiretleri parçalıyordu.

Osmanlı İmparatorluğunun Kapsamlı iskan politikası, Osmanlı'nın Avusturya savaşlarını kayıp etmesi ile başlar. Savaş sonrası, bozulan ekonomiyi düzeltmek, düzenli asker toplamak ve merkezi otoriteyi sağlamak için hükümet, ferman üstüne ferman çıkıyordu. Osmanlı yönetimi, iskan işlemlerini yürütmek için bir daire kurmuş ve yerel yöneticilere bağlı olarak iskan katibi, iskan başı, iskan mubaşiri, iskan beyleri, kedhüdalar ve çölbeyi ve buna benzer bir çok memurluklar oluşturmuştu.

Birde bugünkü korucu yöntemine benzeyen bir uygulama ile bazı işbirlikçi aşiretlerden, Derbentçi olarak adlandırılan, yerel milisler oluşturulmuştu. Derbentçilerin görevleri: iskan politikasının uygulamasını sağlamak ve aşiretlerin başka bölgelere kaymasını önlemektir. Derbentçiler yaptıkları hainliğe karşı, işledikleri toprakların vergisinde muaf tutuluyorlardı. Demekki koruculuk sistemi yeni bir uygulamaya değil. Bu ve buna benzer yöntemler, Caldırandan günümüze kadar devam etmektedirler.

Geçim kaynağı, hayvancılık olan aşiretleri, imha gayesi ile bilinçli olarak , verimsiz topraklara (Rakka), yabancı oldukları bölgelere, güvenliklerini sağlamalarının zor olduğu alanlara sürgün ediliyorlardı. Ata toprakları terketmemek, asker ve vergi vermemek ve merkezi Otoriteye karşı bağımsızlıklarını korumak için aşiretler, Osmanlıya karşı sık sık baş kaldırıyorlardı.

Osmanlı Şikayet Defterlerine göre, 1677 de doğudan gelen Reşvanzade İbrahim

yönetimindeki, 800 kişilik aşiret, Besni kazasına bağlı Sığraz köyüne yerleştikten sonra, burayı beğenmediği için Hısn-ı Mansur (Adıyaman) köylerine zorla yerleşirler. Osmanlı yönetimi, Reşvanlıları yeniden sığraza gönderilmeleri için 1688 yılında Müffetiş Paşaya ve Hısn-ı Mansur kadısına emir verir. Ve yine Rakkaya yerleşen aşiretler, 1697 da buradan kaçarak Orta Anadoluya geçmek için Toroslara yönelirler. Rakka valisi Ahmet Paşa kaçışı önlemek için Fıratın iki yakasını tutmuşssada 15000 kişiden olan aşiretler kaçmayı başarırlar. 1707 yılında Maraş ve Adana beylerbeyine verilen bir emirle, aşiretlerin batıya geçmelerinin önlenmesi istenir.

Bütün baskı ve engellere rağmen, aşireteler batıya geçmeyi başarırlar. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, aşiretler kopıldıkları topraklarına geri gelmemeleri için, Osmanlı'nın cabaları ve sürgünün Orta Anadoluya değil, bugünkü Suriye topraklarına yöne Lik olduğudur. Sürgün ve mecburi iskan bir çok Aşireti parçalar ve yeni Aşiretlerin oluşmasına neden olur. Mesela Jibranlı aşiret fedarasyonunu oluşturan 8 aşiretten biri olan Torini aşireti, Orta Anadoluya geldiğinde Bir Fedarasyon olan Xalikan aşiretine katılır ve bu adla anılır.

Kürtlerin Orta Anadoluya ne zaman geldiklerinin kesin tarihi saptamak zor. Buna dair, yazılı bilgiler sınırlı ve sözlü bilgilerde az ve güvenilir değil. Kürtlerin, Orta Anadoluya 1767 sonra geldiği söyleniliyor.

Tabii tartışılır bir tarih. Ama Rakkadan ayrılmanın tarihi 1697 olarak alınırsa, 1767 tarihi mantıka yakın gözüküyor. Çünkü; Aşiretler, Rakkadan ayrılır ayrılmaz , bugün üzerinde yaşadıkları topraklara, ulaşmaları uzun yıllar almış olması gerekir. Bölgeyi, 1850

yıllarında gezen Fransız Perrot, Haymana ve çevresine yerleşmiş Kürtlere, ne zamandan beri burada yaşadıklarını dair yönelttiği soruya, aldığı cevap şu olur; 'babalarımız ve dedelerimizde bu topraklarda yaşadılar' olur. Buda, Kürtlerin bölgeye 1767 sonra geldikleri tezini güçlendirir. Aşiretler, Orta Anadolu'da, uzun yıllar göçebe hayatı yaşarlar. Aşiretlerin büyük bir bölümü, bugün yerleştikleri alanları uzun bir zaman, yazın yayla olarak kullanmış, kışında daha sıcak olan ve hayvanlarının barınmasına elverişli Cukurovaya göçerlermiş. Xalikan aşiretinin 1860 yıllarına kadar yazı Orta Anadolu'da kışda Cukurova'da geçirdiği biliniyor. Tabii bu sav, bütün aşiretler için geçerli değil.

Kan bağı ve evlilikler temelinde, örgütlenmiş aşiretler, yerleşik düzene geçişlerinde aşiret yapılarına bağlı olarak, köyler kurarlar. Aynı aşiretten olanlar, aynı yerleşim alanına seçerler. Bazanda, aynı aşirete bağlı aileler, ayrı ayrı köylere yerleşirler. Buna birde, merkezi yönetimin, aşiretleri parçalamak için, bizzat kendisi yer göstererek, aynı aşirete mensup aileleri, ayrı ayrı alanlara yerleşmesini gösterebilir. Ama genelde aşiretler yerleşim alanlarını çoğu kez kendi iradeleri ile ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde seçerler. Yerleşim alanlarının seçiminde. Sürülerinin otlak alanları, su imkanları ve kendi emniyetlerini önemli bir rol oynardı.

Kürtlerin yerleşik düzene geçmesinde, merkezi hükümetin zorlamalarının yanı sıra, iki önemli olay belirleyici olur. Birincisi, 1839 yılında Sultan Abdul Meçit zamanında çıkarılan Tanzimat Fermanı, İkincisi 1858 yılındaki Arazi Yasası, Tanzimat Fermanı ile devletin, halkın can, mal, ırz ve namusunun

güvenlik altına alacağına ve adil bir vergilendirme sistemi için, gerekli yasalardan çıkarılacağına dair yetkililer söz verir.

Arazi yasası ile: a- Devlet arazilerinin, özel mülkiyete geçişi sağlanmış b- Devlet arazisi üzerinde, köylerin kurulmasına izin verilmiş c- tarım için kullanılacak topraklar, tassaruf edenin özel mülkiyetine geçmesine mücadele edilmiş. Tabii; bu iki ana nedenin dışındada nedenler var.

Koparıldıkları topraklara, geri dönüş için, milli bilinçin yokluğu ve böyle bir hesaplarının olmayışı, Arazi Yasasından önce, yaylalara ve kışlık yerleşim alanlarına, sürüler götürülürken, üzerinde rahatca geçtikleri toprakların ekim alanlarına dönüşmesi hareket olanaklarını oldukça kısıtlaması gibi. Köylerin kuruluş tarihlerine bakılırsa bu iki nedenin belirleyici olduğu hemen anlaşılır. Ankaranın, Gölbaşı kazasına bağlı Karagedik köyü (Nasıran aşireti) 1846/1847, Konyanın Cihanbeyli kazasına bağlı Bulduk köyü (Sefki aşireti) 1853/1857. Konya'nın Kulu kazasına bağlı Karacadağ köyü (Xalikan aşireti) 1870 vb.

Başta, İç Anadolu Kürtlerinin buldukları alanlarının bir çok eski medeniyetlere konukluk ettiğini yazmıştım. Kürt köylerinin, büyük çoğunluğu, yüzyıllar önce yerleşim alanı olarak kullanılmış, topraklar üzerine kurulmuştur. Alman kültür coğrafyacısı **Wolf-Dieter Hütteroth** tespit ettiği bazı isimleri, *Ländliche Siedlungen Im südlichen Inneranatolien in den letzten vierhundert Jahren* adındaki kitabında verir. Bunlardan, bazıları şöyle- AREA-Canimana (Sıhbızın köyü), KLİNTA-Kütükuşığı (), KİNNNA-Ömeranlı (Omara aşireti), DRYA-Karacadağ (Xalikan aşireti)

İÇ ANADOLUYA YERLEŞEN AŞİRETLER

İç Anadoluya yerleşen, Aşiretler hakkında İngiliz Sir Mark Sykes –ın 1908 yılında Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland adlı journalda ;The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire;adlı makalesinde hem Kurdistandaki aşiretlerden hemde İç Anadolu'da yaşayan Aşiretler hakkında, teferuatlı bilgiler verir. Anadolu'da yaşayan Kürtlerin , çeşitli aşiretlere bağlı olduklarını ve Kurdistanın hemen hemen her bölgesinden geldiklerini yazar.

SYKES'İN BELİRLİDİĞİ AŞİRETLER

AHÇEMİ: Sivasın batısına yerleşmişler mevcutları 300 ailerdir ve yerleşik yaşarlar.

ERUKÇELİ: Sykes, bunların yörük olacağını düşünüyor. Tokat ve amasyada yaşıyorlar, 400 ailedirler.

MİLLİ: Çobanlıkla uğraşırlar. Dersimde veya Karacadağ'dan geldikleri sanılıyor. 20 ailedirler ve Osmancıkta Yaşarlar.

ŞEYHBİZİNİ: Kerkükte yaşayan Şeyhbızın aşiretinin bir kolu, 120 ailedir. Sultan Selim tarafında topraklarından çıkarıldıklarını söylüyorlar. Yerleşiktirler, Uğraşları, tarım ve çobanlıktır. Şeyhbızınlar Baban kütlerindenidirler.

Şıhbızınlar savaştan, iyi suvari, zeki ve soygunculukları ile ünlüdürler. Martin tüfeklerini kendi yaparlar.

ŞİVELİ:Şekak aşiret fedarasyonunun bir koludur.

BADELİ: Van ve Diyarbakır çevresinde yaşayan Kureşli aşiretinin bir kolu, 200 aile kadardır. Alevilikten Suniliğe geçmişler. Yozgat ve çevresinde otururlar. İyi insanlar olarak bilinirler.

HACİ BENLİ: Milli aşiret Konfederasyonunun bir koludur, 200 ailedir. Yarı göçbedirler. Dersim veya Karacadağ'dan geldikleri tahmin ediliyor, Ankaraya bağlı, Bala ilçesi ve köylerinde yaşarlar.

HATUNOĞLU:Sayıları 300 aileyi bulur, yarı göçebe yaşarlar. Karacadağ'dan geldikleri. tahmin ediliyor. Milli Aşiret fedarasyonunun bir koludur. Yozgatın güneyinde yaşarlar.

MAHASİ: Milli aşiret fedarasyonunun bir kolu, 300 aile kadardır. Kırşehir çevresinde yaşarlar.

OMARANLI: Cizre Botandan geldikleri tahmin ediliyor. Bugünkü, Cizreye eskiden Cezira Ommera deniliyordu. Günümüzde Mardin iline bağlı Ömerli ilçesi bulunmaktadır.

Reşvan aşiret fedarasyonunun bir koludur. Bugün hemen hemen hepsi Konyanın ilçesi, Kuluya bağlı köylerde otururlar.

BEREKETLİ: 10.000 aile kadardır, Kırşehirin güneyine yerleşmişler.

TABUROĞLU: Yarı göçebe yaşarlar, Sayıları 300 aileyi bulur. Kırşehirin

kuzeyinde otururlar.

CUDİKANLI: Şımkaktan geldikleri büyük bir olasılık. 200 ailedir.

XALKANİ: Revanduz, un Kalifani bölgesinden geldikleri tahmin ediliyor. Güney Kürdistan'da Erbil ile Köysancak arasında Xalikan adlı bir kasaba bulunmaktadır. Buda Xalikanların, Revanduz ve çevresinde Geldikleri ihtimalini güçlendiriyor. Xalikanlar, Baban kurtleridirler. 400 aile kadardır. Reşvanlıların bir kolu.

SEFKANİ: Reşvanlıların bir koludur. Yarı göçebe yaşarlar. Hartuşî aşiret konfedaras-yonunun bir kolu olabilir.

NASIRLI: 700 ailedirler. Milli aşiret konfedarasyonunun bir kolu iken daha sonraları Reşvan konfedarasyonuna Katılıyor.

TİRİKAN: 400 aile kadardır. Diyarbakıra bağlı Hani ilçesinden ve çevresinde gelmişler. Ankaraya yakın alanlara yerleşmişler.

ATMANİKAN: Giyinişleri itibari ile herki aşiretine benzerler. Botan veya Bitlis kökenlidirler. Ankaranın yakınlarında otururlar.

ZİRİKANLI: Sayıları 500 aileye varır. Ankaranın kuzey batısında otururlar.

CANBEG: Göçebe, yarı göçebe ve yerleşik olarak yaşarlar. Sayıları 5000 aileyi bulur. Milli aşiret konfedarasyonunun bir kolu dur. Hemen hemen hepsi Konyanın ilçelerine ve köyelerine yerleşmişlerdir.

NOT: Aile sayıları Sykesin araştırmayı yaptığı döneme aittir.

İç Anadolu'da, Sykesen belirlediği aşiretlerden başka, aşiretlerde yaşamaktadırlar. Bunlardan bazılarını sayacak olursak, Kırşehirin Boztepesi ilçesinde ve köyelerine yerleşmiş MİFKİ aşireti, Cihanbeyli ilçesinin köyelerine yerleşmiş SEVIDİ ve Konya'nın kulu kazasına bağlı köylere yerleşmiş Celikan aşireti.

Kaynaklar.

Kurdistan Tarihi
M. Emin Zeki
The Kurdish Tribes Of The Ottoman Empire-Sir Mark Sykes
İç Anadolu Kürtleri
Nuh Ateş
Kürtler ve Kurdistan
İsmet Şerif Vanlı
Kulu Utvandrarbygd i Türkiet
Ingrid Lundberg-Ingvar Svanberg
Forschungen in Inneranatolien
Hermann Wenzel
Ländliche Siedlungen im südlichen Inneranatolien in den letzten vierhundert Jahren-Wolf-Dieter Hütteroth
Yurt Ansiklopedisi
Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye
Stefanos Yerasimos

ÇEND LİSTİKÊN XORTANI(1)

Simoyê Herşid

Berê lı gundan xort bı çı û çing dilistin?

Bı çı nedilistin ku, ton bı ton listik hewûn. Lê heyf e ku listiken xortani yên ku bist-bîstpênc sal berê dıhatın listın, niha nemanc. Ew ji birbûne û ji bir dibın. Bı wana ra, tonek kultur û zıman ji wenda dibe.

Ezê lı jêr, qasi ku tê bira mın, qala çend listikên çaxa xortaniya xwe bıkıım. Van listukna lı her derê ne mina hev in, nav û qeydên wana bı toneki dın in.

Listikên ku ezê qalê bıkıım, lı gundên Kurmanc ên dor bera Kulu (Konya) dıhatın listın.

GEZÊ GEZÊ

Gezê gezê listika lawan ê. Ew lı derva, lı pêş malan, lı deşt û çolan tê listın.

Dı vê listikê da, her keş bı serê xwe ye û heval girtın tuneye.

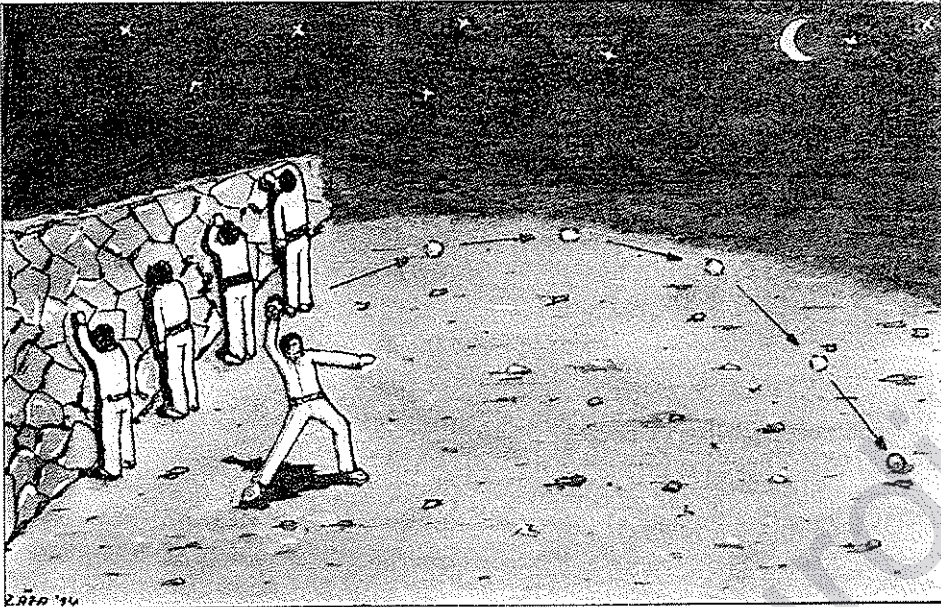
Gezê gezê bı ço(şiv) tê listın. Lazım e ku her listukvanek çoyê xwe hebe. Jêhatiya dı vê listikê da ew e, ku merriv çoyê xwe rınd nişkê. Wegna nişke ku, çoyê wı bıpekê here dūrê. Xetek (çızıyek) tê kışandın û ew dıbe qelê.

Listukvan gıştık, ço dı dest da, lı ber vê xetê dısekımın. Paşê bı novê, lı pêş

hev çoyê xwe nişdıkıın. Çoyê kê nêziki qelê bıme, ewê çoyan gıştıkın berhev ke bine qelê.

Ew lı ber xetê nefeseke kūr dıkışine û bı lez dıhere û yek bı yek çoyan berhev dıke. Bı rê da, wexta ku ew çoyan berhev dıke, ew bı dengeki bılınd, dıbêje; Gezêêêê!.. Gezêêêê!.. hetani ku çoyan gıştıkın berhev dıke û dıgêhine qelê, dıbêje gezê gezê.

Huneriya vê listikê yek ji ew e ku, bı nefeseke ra çoyan berhevke û bini qelê.

KEVIRKÊ GERMO

Dezgehê vê kevirêki listikê pan e. Yeki qasi ku destê meriv wi bigre ye. Sewa ku va kevirê ji yên dinê bê cêkirinê, ew bi ava germ tê şilkirin. Loma navê listikê kevirêki germo lêkirine. Ji vê listikê ra meydaneke fireh lazim e.

Kevirkê germo li mehên havin û payizê, bi şev, li ber şewqa hîvê û li derva tê listin.

Kevirkê germo listika lawan e, lê carna keç û law tev hev dîlîzin.

Kom anji birek xort tîn cem hev. Ji wana du kes tîn hember hev û hevalan dîgrin û wegna du hêl(grup) çêdibin. Paşê, ji her hêlekê yek kes bi hevra kêş dîkin (pêkirin). Ku kê bi ser yê din xist ew hêla dest pê listikê dike.

Her du hêl li ber diwarê xaniyekî yan ji kevirêki gir ku jê ra 'qelê' tê gotin dadîwestin. Ew dera, yanê qelê him şûna destpêkirina listikê, him menzila wê ye.

Ji hêla ku bi serketi, listikvanek kevirê şil û germ ji qelê da berve meydane diavêje dûrê. Di vê demê da, listik vanên dinê giştik çavê xwe dîgrin. Paşê yê ku kevir avêti dibêje, "Çavê xwe vekin". Hingê herdu hêl dibezin, li meydana listikê belav dibin û li kêvir dîgrin.

Armanç di vê listikê da ew e; ku ka kijan hêl kêvirêki germo bibinê û bigêhinê qelê.

Kesê ku kêvir dibine, wi hildine û pê ra, bi dengekî bilind, dibêje "Mîn dit". Li pêy vê gotinê ew, kevir di dest da, berve qelê dibêze. Hevalên wi li ber xwe didin, ku bigehîjin wi. Ew bi lez(zû zû) berve qelê dimeşin û bi rê da kevir wegna(wekina) didin destê hev du, ku hêla dinê nizanibe kevir bi kê ra ye. Hêla dinê ji hew dide, ku pêşiya li hêla ku nêgihêstiya qelê bibire û kêvir ji destê wê bigre.

Li dawiyê, kijan hêlê kevir gihandê qelê, ew bi ser dikeve. Dû ra, listik car din dest pê dike.

HELBEST

Mem Xelîkan

KEÇA MIN

*Berxe mine li ber kozê
Dayîka xwe pê dilîzê
Wan helâl be şîrê daye
Sîbê beranin li dozê*

*Min birîna dil pêça
Bî por û biskên keça
Pir dila bişevitînin
Ewê mîna Zîn û Xeca*

*Li Newroz û bihara
Bixemilîn ji xema dila ra
Ma ro were girtin
Hiv dernekeve şeva.*

(1993)

BENDA BERBANGA ME

*Benda berbanga me
Runîştîme li kêleka şevê
Şev reş û tarî
Dirêj û bê dawî
Kerr û xayîne*

*Li van şevana xwîn barandin
Por û biskên hîvê,
Li van şevana hatin rûçikandin
Min stêrk li van şevana wenda kirin
Xortên çeleng û keçên bedew
Li şevên tarî hatin darda kirin.*

*Xew negirtin çavên min
Ne sibe bû
Ne jî ro hilat
Kûlfyên berfê berhev dike
Sîngê min qat bi qat.*

*Ramanên min belav dikin
Dengên qaz û qûlinga
Dibe kû şeve minê reş û dirêj
Bikşînin berbanga*

*Bêje hevalê
Te qe li şeve reş û dirêj
Berbang pa?
Hêvî yên min di paşila min da
Benda berbanga
Min emrek da*

(1997)

NIFIR (BEDDUALAR)

Jı dorberê bajarî Qulekê (Kulu) hatime berhevkarin.

Berhevkar: M.Şirin Dağ

- Tu qe tunevi! / Qu tuneviyo!
- Dı bini çengda hato!
- Dı bini çengda were! / Dı bini çeng ra ke!
- Sû (stû) de bişkê, pi te vêra!
- Tim dı kıraseki da vi!
- Mezil qut bıwe! / Mezıl qut buyo!
- Bı serêşê bıkeve./ Bı serêşê keto!
- Tu xêre newine. / Tu xêr nediyo!
- Bı fıriğı bı bıfire / Bı fıriğı fıri ya wo!
- Desti bı hinne nekeve desti te!
- Tu bext mirada nevine!
- Qe gir nevi! / Qe gir nevuno!
- Xenaq reş bıwın!/ Xenaq reş buno!
- Henava lı xwe xi!
- Dı wext êvana negê!/ Dı wext êvana negêsto!
- Dı beri parsî yê da hato!
- Hundır qul bıwe! / Hundır qul buyo!
- Kewew qul bıwe! / Kewew qul buyo!
- Tot lı ser êr bıxwine!
- Kevır lı ser kevır nemê!

HAYMANA ŞEXBIZINLARI ÜZERİNE

MEHMET ÖZKÖK

HAYMANANIN KÜRT KÖYLERİ

Köyün Adı	Kürtçesi	Asireti	Lehçesi	Mezhebi
Yamak		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Yenice	Gozgoz- Sındıran	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Bafçıkhisar	Bacıhesar	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Baltalı		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Bostanhöyük	Bostanıçı	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Cihanşah	Havura	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Dereköy		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Sazagası	Sazé	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Sinanlı	Sinay Şexziniya	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Yergözü	Yergom	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Yeşilköy	Sileni	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Yukarısebil	Şavlı	Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Durutlar		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Sarıdeğirmen		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Karaömerli		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Sarıgöl		Şexbizini	Şexbizinski	Şafii
Yaylabeyi		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Kavak	Qavax	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Sögütpe		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Yaprakbayırı	Kelati	Xewend-Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Tabaklı	Tabaxé	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Yenicik		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Sogulca	Soxılce	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Bahçecik	Baxçecik	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Eskikişla	Laré	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Evei	Cıngıl	Jirki (K: H. Yasar)	Şexbizinski	Hanefi
Evliyafakılı	Evliyafeqir	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Gedik	Tolosman	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Gedikli		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
İncirli		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Karapınar		Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Alaçık	Alaçık	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Kaltaklı	Qaltax	Şexbizini	Şexbizinski	Hanefi
Burunsuz	Bumsız	Nasıra	Kurmane	Hanefi
Bogazkaya		Têriki	Kurmane	Hanefi
Çatak	Çatax	Têriki	Kurmane	Hanefi
Sırçasaray	Têrika	Têriki	Kurmane	Hanefi
Tepeköy			Kurmane	Hanefi
Büyükyağı	Gunde Tırko	Têriki	Kurmane	Hanefi
B. Konakgörmöz		Şexan	Kurmane	Hanefi
K. Konakgörmöz	Hespiro	Şexan	Kurmane	Hanefi
Emirler Kesiklavak	Şexa Jorin	Şexan	Kurmane	Hanefi
Emirler Eskikişla	Şexa Jêrin	Şexan	Kurmane	Hanefi
Kerpiç	Gunde Kosé	Sêlki- Reşi	Kurmane	Hanefi
Kirazoglu		Canbegi	Kurmane	Hanefi
Alahacılı	Onıska	Canbegi	Kurmane	Hanefi
Sincik	Sincik	Canbegi	Kurmane	Hanefi
Küçükyağı	Palancıya	Canbegi	Kurmane	Hanefi
Katrançı	Modanlı	Türkmen-Kürt	Kurmane	Hanefi
Saatli	Modanlı	Türkmen-Kürt	Kurmane	Hanefi
Toyçayırı		Modanlı-Têriki	Kurmane	Hanefi
Demirözü	Bazıka	Baziki	Kurmane	Hanefi
Kutluhan	Qutlicamı	Aşiq-Kürt	Kurmane	Hanefi

bir dönemde, yapılanlar bir dereceye kadar doğru idi. Kürt sorunu "ayrıntıya" boğulmamalıydı, ama Kürtler kendi aralarında bu ayrıntıları da tartışabiliyordu. Ayrıntılar "ayrılık" getirir anlayışı ile bu gereği gibi yapılmadı.

O günden bu güne köprünün altından çok sular aktı. Aklını peynir ekmekle yiyenlerin dışında, artık hiç kimse Kürtlerin varlığını inkar etmiyor. Kürt halkının özgürlük mücadelesi ırkçı-faşist tezleri yerle bir etti. Şimdi ayrıntılar için de çözüm üretmenin tam zamanıdır. Bu ayrıntılardan biri de Şêxbızınlardır. (*Birnebûn'un notu: Önceki sayılarımızda, Orta Anadolu Kürtlerinin Şêxbızınlara Şêxzını, Şêxziniya dediklerini Irak Kürdistanında da Şêxzeyni, Şêxbizeyni dendiğini yazmıştık.*)

Bir yaraya daha parmak basmadan geçmek istemiyoruz. Bilindiği gibi Kürtlerde okuma-yazma alışkanlığı yok denecek kadar azdır. Ne yazık ki bu kötü alışkanlık hala sürüyor. Bu anlamda OAK ve özellikle Şêxbızınlar ile ilgili başvurulacak yazılı kaynaklar varsa bile henüz günışığına çıkmamıştır. Osmanlı Arşivleri, Meclis İskan Raporları açıklanmadan, özgür araştırma ortamı yaratılmadan, yazılı kaynak bulmak da oldukça zor görünüyor.

Peki, yazılı kaynaklar sınırlı, demokratik ortam yok diye oturup beklemek mi gerekiyor? Elbette hayır! Eli kalem tutan herkesin, bulunduğu yöre ile ilgili bildiklerini yazılı hale getirmesi yıllarca sonrası için önemli bir kaynak olabilir. Kuşaklar arası iletişimsizliğe son vermenin bir yolu da budur. Hiç şüphesiz, doğru ve abartmasız bir gözlemlerle yazılanlar, onyıllarca sonra, Avrupa'lı bir misyonerin ya da gezginin yazdıklarından çok daha değerli olacaktır.

GENEL DURUM

Şêxbızın, "şêx" ve "bızın" sözcüklerinden oluşur. Birleşik bir sözcük olarak "keçilerin şeyhi" anlamına gelir. Sözcük anlamından hareketle bir sonuca varamayız. Kanımca bu sadece özel bir isim olarak

değerlendirilmeli; Kürt, Türk, Keçiboynuzu, Arpaçay örneklerinde olduğu gibi.

Şêxbızınlar, herşeyden önce Kürtlerin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Onlar, örf, adet ve gelenekleri ile Kürtlerin bir parçası; lehçeleri ile Kürtlerin farklılıklar gösteren bir koludurlar. Yüzyıllardan beri Kürdistan'da ve Türkiye'de dağınık yerleşim birimlerinde yaşarlar. En yoğun olarak buldukları yer *Haymana* civarındadır.

Haymana'nın merkezinde Türkler, Kürtler, Tatarlar ve az sayıda da Karadeniz'li yaşar. Tatarlar ve Karadenizliler Cumhuriyet'in ilanından sonra, çoğunlukla da 1950'li yıllarda Haymana'ya devlet tarafından bilinçli bir plan dahilinde yerleştirilmişlerdir ve bugün şehir merkezinde önemli konumları işgal etmektedirler. Merkez nüfusun yaklaşık üçte biri Küttür. Bunların da çoğunluğu Şêxbızın Kürtleridir. Haymana'ya bağlı 86 köyün 56'sı Kürt köyüdür.

Bu Kürt yerleşim birimlerinin yarısından fazlasında da -yaklaşık olarak 30 civarında Kürt yerleşim biriminde- Şêxbızınlar yaşar. Önceleri Haymana'ya bağlı iken, daha sonraları idari olarak başka ilçelere bağlanan köyler de göz önüne alınırsa, Haymana yöresinde Şêxbızınların yaşadığı yerleşim birimi sayısı 40'a kadar çıkar. Örneğin Karakilise, Canımına, Dipdede köyleri idari olarak Haymana'ya bağlı iken, daha sonraları Kulu'ya bağlanmışlardır.

Şêxbızınların nerelerde yaşadıkları, ne zamandan beri Orta Anadolu'da buldukları ciddi bir araştırma konusudur. Genel olarak bilinen dağınık bir şekilde yaşadıklarıdır. Erzurum, Bayburt, Bafra ve Diyarbakır yöresinde Şêxbızın köyleri var. Mesut Barzani Şêxbızın komutanlarından söz ediyor. Düzce, Çorum, Kastamonu ve Sinop yörelerinde; Kurmanci lehçesi ile konuşan Kürtlerin yanında, Şêxbızınlar da yaşar. *Merzifonun Çaybaşı, Pınarbaşı, Göçebel, İlbız, Bekmeci, Uzun-hüseyin* köylerinde Kurmanci lehçesi ile konuşanlar yaşarken; 200-300 haneli, görece daha büyük *Akpınar, Kamişli, Koyu,*

Kızılgrek gibi yerleşim birimlerinde ise Şêxbızınlar yaşar.

Merzifon'da yaşayan Şêxbızınlar Hanefi mezhebine inanırlarken, Haymana'nın Özköyleri Şafii, Polatlı-Yunakla sınırlananlar Hanefi'dirler.

Şêxbızınların yaşlıları kendilerini Şêxbızın aşireti olarak tanıtır. Şêxbızın gençler ise Kürt olduklarını, çoğunlukla Kurmanci lehçesini iyi konuşamadıkları için ek olarak Şêxbızın olduklarını söylerler.

(b.n: Daha geniş bilgi için birnebûn'un 3. Sayısındaki M. Lewendi'nin yazısına başvurulabilir.)

Şêxbızınların Orta Anadolu'ya ne zaman geldikleri bilinmiyor. Genel kabul gören teze göre, OAK 200-300 yıl kadar önceleri gelip buralara yerleşmişler veya yerleştirilmişlerdir. Bundan hareketle Şêxbızınların da aynı dönemde yerleştikleri düşünülebilir. Ancak Şêxbızınların en yaşlılarına sorulduğunda, "Bilmiyorum yavrum, dedelerimiz burada yaşadılar." derler. İnsanın ortalama yaşam süresi göz önüne alındığında, 4-5 kuşak öncesi kitlesel bir sürgünün tüm izlerinin silinebileceği bana pek inandırıcı gelmiyor.

Bir örnek; Yirmi yaşlarında iken Erzurum tarafından gelip Yukarısebil köyüne yerleşen Tayyar adlı biri vardı. Köylüler ona göçmen Tayyar anlamına gelen "Teyyare Mancire" diyorlardı.

Çocukları, torunları olmuştu, Şêxbızın lehçesini öğrenmişti, 20 sene önce öldüğünde 90 yaşlarındaydı ve hala Kurmanci lehçesi ile konuşma eğilimi ağır basıyordu. Kısacası tek bir kişinin 110 yılı aşkın bir süre önce yaşadığı göçmenliğin izleri silinmemiştir. Onbinlerce kişinin 300 yıl önceki göçlerinin tüm izleri nasıl olurda tamamen silinirdi?

Bu anlamda, Şêxbızınlar Orta Anadolu'nun yerleşikleri değilse bile, çok daha uzun bir süre önce buralara yerleşmişlerdir kanısını taşıyorum.

Türkiye demokratik bir ülke olsa sorun kolay çözülür. En azından bir-iki köyde iki mezar açılır, kemikler incelenir ve kaç yıl

önce geldiği belirlenir. Biz de çok şey istiyoruz galiba!

Haymana ve Kulu'ya eşit uzaklıkta, "Özköyleri" denilen 8-10 köy temel alınrsa, Haymana yöresindeki Şêxbızınların genel durumlarını, sosyal ve ekonomik yapılarını anlamak daha da kolaylaşır.

SOSYAL VE EKONOMİK YAPI

(Kültür, adetler, dini inanç, batıl inanışlar, düğünler, düğünlerde söylenen klasik türküler ve halaylar.) Haymana yöresinde yaşayan Şêxbızınlar, Kulu, Cihanbeyli ve Polatlı Kürtlerine göre daha verimsiz topraklarda yerleşmişlerdir. Genel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Topraksız köylü yoktur ama toprakları azdır, olanlar da verimsizdir. Nüfusun yoğunluğu, tarlaların birkaç kez erkek kardeşler arasında bölüşülmesi, tarım girdilerindeki artış göz önüne alınrsa, topraktan geçinmek oldukça zorlaşmıştır. Bu durum Şêxbızınların Ankara'ya göç etmelerine neden olmuştur. Yakın ilçelere ve yurtdışına gidenler azınlıktadır. Ankara'ya gidenlerin büyük bir çoğunluğu, geri dönmek kaydıyla göç etmişlerdir. Şehirde işçilik ve bir gecekondu, köyde az bir toprakla geçinmekten daha çekici olmuştur. Ankara'daki pazarların çoğunda, Ulus'taki Yenihal'de ve istisnasız bütün balıkçılarda Şêxbızınlar çalışır. Kendi işyeri olanlar sayıca azdır. Belediyelerde, Devlet dairelerinde çalışanlar, yukarıda sayılan işkollarında çalışanlara göre azınlıktadırlar. Bunların en meşhuru da hiç şüphesiz *Kürt Ahmet*'tir. Ahmet Turgut, Sındıran, değiştirilmiş adıyla Yenice'lidir. Son zamanlarda ünlenen *Sabah Gazetes*'nin yazarı *Selahattin Duman*'ı da buna eklemek gerekir. O da Sındıran'lıdır. Ayrıca yeri gelmişken Haymana'nın Kurmanc köylerinden olan Bumsuz'lu (Türkçesi Burunsuz) CHP Milletvekili *Eşref Erdem*'i anmakta da yarar var.

Herşeye rağmen köyde kalanlar tarımla uğraşırlar. Buğday, arpa ve mercimek ekimi yoğundur. Sulama olanaklarının doğması

<u>Ş.K</u>	<u>K.K</u>	<u>Türkçe</u>
Dot (Döt olarak söylenir.)	Dotmam (Amca kızı formu vardır)	Kız Çocuğu
Do	Do, Du, Duha	Dün
Doleg	Duz	Düz
Ko (Kö olarak söylenir.)	Çiya, koy, kuh	Dağ
Co (Cö olarak söylenir.)	Ce	Arpa
Arıg (Arıg olarak söylenir.)	Ar	Ateş (Aslında farsçadır.)
Çiğın (Çiğın olarak söylenir)	Çuyın	Gitmek

Bu özelliğe OA Kurmancisin'de de rastlanır. Örnekleme gerekirse; *Beğici* (Türkçesi ağlamaktan boğulmaktır.) *kor* yerine *kör*, *ordek* yerine *ördek* hali kullanılır.

b- B harfi

Kurmanci'de *b* harfi ile başlayan isim ve fiillerin içindeki *b* harfi Şeyhbızın lehçesinde *v* veya *ğ* olur.

Örnek:

Ş.K

Varan-yağmur

Varış-yağış

Verk-kuzu

Veran-koç

Vin-olmak

Hevin-malik olmak

Varış divari-yağmur yağıyor gibi.

K.K

Baran

Berx

Beran

wun, bun

Hewun, Hebun

Baran dıbarı

c- Sayılar

Kürtçe sayıların ilk 20'sini Şexbızınlar biraz farklı söylerler. Sayıların çekilmiş ve çekilmemiş halleri kullanılır. Çekilmiş halinde kullanılan sayılarda "del" sözcüğündeki "h" harfi düşer.

Örnek:

Yeki, düvan, siyan, çaran, pencan, şeşan, heftan, heyştan, noyan, deyan, yanzdeyan, danzdeyan, sizdeyan, çardeyan, panzdeyan, şanzdeyan, heftdeyan, heyjdeyan, nuzdeyan, bistan, bist-ı-yek... gibi.

d- Çoğul eki "gel"

Şexbızıncada çoğul eki "gel" dir.Son harfi "k", "g" ve "i" olan isimlerde bu "el" halini alır.

Örnek:

Veran-gel: koçlar

Bızın-gel: keçiler

Me-gel:koyunlar

Mang-gel: inekler

Merd-gel: erkekler

Sın-gel: kadınlar

Nuji-gel: mercimekler

Mırg-el: tavuklar

Pisig-el: kediler

Seg-el: köpekler

Menk-el: erkekler

Hamse-gel: komşular

Bergir-gel: atlar

Mange-gel: inekler

Odax-el: çocuklar

e- Şahıs Zamirleri

Şexbızıncada tek bir grup şahıs zamiri bulunur: mın, tu, evi, ime, evane. İyelik zamirlerinin görevleri de aynı şahıs zamirleri tarafından yerine getirilir. Örnek:

Mal-e mın: evim

Masi-ye ewi: onun balığı

Hamse-gel-ı ıve: komşularınız

Dalık-ı tu-: senin annen

Veran-e ime: koçumuz

xanıg-el-ı evane: onların evleri

Ayrıca şahıs zamirleri kullanılmadan, iyelik zamirlerinin kendilerine özgü ekleri ile isimler çekilerek hangi şahsa ait oldukları belirtilebilir. Örnek;

Verk-em	kuzum
Verk-et	kuzun
Verk-e	kuzusu
Verk-e-man	kuzumuz
Verk-e-tan	kuzunuz
Verk-ê-yan	kuzuları
Kure-m	oğlum
Kure-t	oğlun
Kure	oğlu
Kure-man	oğlumuz
Kuretan	oğlunuz
Kure- yan	oğulları

f- Zaman Birimleri

Şêxbızın Kürtçesinde zaman birimi kavramları türkçeden alınmadır. Gün ye mevsim isimlerinin kürtçesini kullananlar da var. Günlerden cuma ve Pazar türkçedeki gibi kullanılır.

Mevsimler;

Zımistan	kış
Vıhar	Bihar
Vıhare duyağ	Yaz
Payiz, pahiz	Sonbahar

g- Akraba isimleri

Şêxbızınlarda akraba isimlerinde de değişiklikler görülür. Anneye edê, (B.n:Rêşiler de etê derler.) babaya da apê diye hitabederler. Kardeşler birbirilerine isimleriyle hitap ettiklerinden, Şêxbızınlar'da abla ve ağabey kelimelerinin karşılığı yoktur.

Diğer akrabalık kavramları ise şöyledir;

Edik, Dalık:	anne
Apık, wok:	baba (Kurmanç'larda BaWiko)
Mimik:	hala, teyze
Xalık:	dayı
Apo:	amca
Xweyşık:	kız kardeş (Kurmanç'larda Xuşık)
Balduz:	baldız
Brang:	erkek kardeş (Kurmançlarda da Brange min,Brake min hali kullanılır.)
Zaru, odax :	çocuk
Kure:	oğul

Dot:	kız
Kayın:	kayın
Zawe:	enişte
Vevi:	gelin
Xısım:	hısım, dünür

h- Fiiller

Şêxbızın lehçesinde de bütün fiiller "n" ile biter. Ancak kullanılan fiillerin büyük bir çoğunluğu,

Kürtçe'de 3. Grup fiil olarak bilinen, mastar kökü "d", eki de "dın" şeklinde son bulan türdendir. Birkaç örnek:

Xwardın:	yemek, içmek
ijmardın:	saymak
Bırdın:	götürmek
Elawırdın:	seçmek
Awırdın:	getirmek
Çıgın:	gıtmek
Sendın:	satın almak
Pırsandın:	sormak
Xwendın:	okumak
Vıtın:	söylemek
Tırsandın:	korkmak
Zanıstın:	bilmek

Şêxbızıncası bilindiği halde kullanılan fiiller de az sayılmaz.

Örnek;

Çalışmış win:	karkırdın : <i>çalışmak</i>
Temizlik kırdın:	pêk kırdın: <i>temizlemek</i>
Konuşmuş win:	qise kırdın: <i>konusmak</i>
Seçmiş kırdın:	elawırdın: <i>seçmek</i>

Şêxbızıncası bilinmeyen veya unutulmuş fiillere de rastlanır;

Örnek;

Yazmış kırdın:	<i>yazmak</i>
Anlemiş kırdın:	<i>anlamak</i>
Yardımd kırdın:	<i>yardım etmek</i>
Duşurmuş win:	<i>Düşünmek</i>
Teşekkür kırdın:	<i>teşekkür etmek</i>
Cevap dawın:	<i>cevap vermek</i>

Aynı şey isimler içinde geçerlidir.

Kapı, banyo, eyakkabi v.b. birçok ismin Türkçesi veya *bardax, çente, çanti(çati, dam)* gibi kürtçeleştirilmiş şekli kullanılır.

Kaldığı banyo yapmaya *ser şuştın*, banyoya da *şesur* (serşurdan kısaltma) diyenler bulunur ama bunlar azınlıkta kaldıkları için anlaşılıyorlar. Fiiller konusunu iki fiilin, *hewin* (malik olmak) ve *win* (olmak) fiillerinin çekimlerini yaparak kapatalım.

Hewin-bûn

şimdiki zaman,olumlu Türkçesi

e mın hest benim var
e tu hest senin var
e ewi hest onun var
e ime hest bizim var
e iwe hest sizin var
e ewane hest onların var

Nebûn

olumsuz

e mın ijniye
e tu ijniye
e ewi ijniye
e ime ijniye
e iwe ijniye
e ewan ijniye

İsimle kullanıldığında e ön eki kalkar ve isimlerin çekilmiş hali şahıs zamirleri ile fiil arasına gelir.Örnek;

Mın brangım hest: *Benim erkek kardeşim var*
Tu xweyşık-it hest: *Senin kız kardeşin var*
Ewi gelem-e hest: *Onun kalemi var*
İme hamse-man hest: *Bizim komşumuz var*
İwe kar-ı-tan hest: *Sizin işiniz var*
Ewane ziyan-e-yan hest: *Onların ekinleri var*

Olumsuz hali

Mın jin-ım ijniye: Benim karım yok
Tu verk-it ijniye: Senin kuzun yok
Ewi dalık-e ijniye: Onun annesi yok
İme dewlet-ı -man ijniye: Bizim devletimiz yok
İwe ziyan-ı-tan ijniye: Sizin ekininiz yok
Ewane merhamet-e-yan ijniye: *Onların merhameti yok*

Gelecek Zaman-Olumlu hali

E mın da hewû: benim olacak
E tu da hewû: senin olacak
E ewi da hewû: onun olacak
E ime da hewû: bizim olacak
E iwe da hewû: sizin olacak
E ewane de hewû: onların olacak

Olumsuz hali e mın ijnewû

Birkaç örnek;
Mın sway da karım hewû: yarın işim olacak veya;
Mın sway karım da hewû: yarın işim olacak
Karım ijniye: işim yok
Mangê nuyag perem ijnewû:
önümüzdeki ay param olmayacak

Geçmiş zaman:

Olumlu:

E mın hewi
E tu hewi....

Olumsuz:

E mın ijnewi
E tu ijnewi...?

Örnek:

Mın wok-ım hewi, mınd: Benim babam vardı, öldü.
Ewi fre perê hewi, lê iflas kirdi: Onun çok parası vardı ama iflas etti.

Verjê ime dustiman ijnewi: Önceleri bizim dostumuz yoktu.

Ewane silehêyan ijnewi: Onların silahları yoktu.

Bûn=win: Olmak

Şimdiki Zaman Olumlu:

Mın-ım imayn (ime-in)
Tuve (tu-e) iwan (iwe-in)
Ewiye (ewi-e) Ewanan

(Söyleniş yazıldığı gibidir. Parantez içerisinde takılarını göstermeye çalıştım.)

(Birnebûn'un notu: Şexbızimlarla komşu olan Kurmanc aşiretlerde de b'nin yerini w' nin aldığı Bıhar- Havin sayımızda yazmıştık.

Örnek: bıbın-bıwın, dıbın-dıwın gibi.)

Olumsuz

Mın nim
Tu niyê
Ewi niye
İme nin
İwe nin
Ewane nin

Örnek:

İme kirmanc in. (ime Kurd in.): Biz Kürdüz.

Ewi Tirk e: O Türktür.

Mın dewlemend nim: zengin değilim.

İme xûnxwer nin= Biz kan emici değiliz.

Ewane zalim in= Onlar zalimdir.

Gelecek zaman (Geniş Zaman)

Olumlu

Mın da wı wım
Tu da wı wê.
Ewi da wı wû.
İme da wı win.

Olumsuz

Mın ne wım.
Tu ne wê.
Ewi ne wû.
İme ne win.

İwe da wı win. İwe ne win.
Ewane da wı win. Ewane ne win.

İsimlerle kullanıldığında "wı" ön eki "we" olarak ismin önüne gelir.

Tu da we şufer wê: Sen şoför olursun.
Ewi da we eşkiya wu: O eşkiya olur.
İme da we dustı ewane win: Biz onlara dost oluruz.

Mın sway le ire ne wım: Yarın burda olmayacamım.

Yer belirtildiği zamanlar ise "wı" ön eki tamamen kalkar. Örnek:

Mın salı dık da le şêr wım:

Ben gelecek sene şehirde olacağım.

Ewi da le Almanya wû :

O Almanya'da olacak.

İme da le Türkiye win:

Biz Türkiye'de olacağız.

Geçmiş Zaman

Dili geçmiş veya yakın geçmiş zaman

Olumlu

Mın wım

Tu wiyê

Ewi wi

İme win

İwe win

Ewane win

Olumsuz

Mın ne wım

Tu ne wiyê

Ewi ne wi

İme ne win

İwe ne win

Ewane ne win.

Örnek:

Yılmaz Güney Kurd wı :

Yılmaz Güney Kürt idi.

Yaşar Kemal û bri hamiriyê le Almanya win, lê mın le ûre ne wım:

Yaşar Kemal ve birçok arkadaşı Almanya'daydı fakat ben orada degildim.

Curiki şairi gewre wi:

Curiki büyük bir şairdi.

Mişli geçmiş veya uzak geçmiş hali için yukarıda çekilen fiillerin başına tüm şahıslar için "wi" ön eki getirilir.

Olumlu

Mın wi wım... Tu ne wi wiye...

Örnek:

Xlaswin qe iqere zur ne wi :

Kurtuluş hiç bu kadar zor olmamıştır.

Şexbızın Kürçesi ile kısa bir öykü:

VERKÊ KÛRPA

Memo verki kûrpê hewî. Gordı verkelı dın rastı koye ne dıkırde. Ruji we kûre xwe Bengin vıt ke:

"Kure rındem ay verke wer e veri çeme hewi wıleverinê. "Bengin ji heman 4-5 sal wi. Ne dızanist ke şıwani ça. Dısan ji ra xatire ke gewlı wokı xwe neyli, verke bird û çi. Wexteke verke dıleveriya, Bengin ji le bıni dari niştege û le erewegel ke riye dıki dıngiriya. Je xwe çiçe û niyaye vire ke şımanı verki teyna we. Osman ji dızı we denge û çew verdage de verke.

Qewmı Memo we, lê ewi ve qewmatiye nekeftıwi, qewmatiye mani dızıyê nedıwiya. Verke gırt, pagalê westa û le gi çeme awite we nawı çali.

Tıkêy we dûyo Bengin le gırdı serı xwe gınrı ke verkê ijniye. Hewi le gerdı, ke nedıye hat ra Osman gıley kırd. Osman ji vıt ke: "Tu bıçıkê, newine, hero mal bıla a pıkit way le wıgerdı." Bengin ji, ke verke nevinı û vıçû we mal dırsı. Eni ke apıkê gere le gırt. Bengin hata verke navını ne dıçıya we mal, çewgele pır-ı gıri wi wi. Xwe ra xwe vıt ke: "i verke ji raçe dereng hat we dunya." Je hendı Osman hesta û we gi çemo çi ke le verke wıgerdı. Tıkêy we dûya we şawın girand û vıt "hecey".

Verke dıvi û bendgele o kırdıwi û kırdıwiye de gırfanı xwe. Verke elgırt û çi we mal û durume ra wokı xwe vıt. Woke hertıjti anlemişkırđı wi. Kure xwe da we awışı xwe, xweşê we hat û maçı çewgele kırd.

Aynı öykünün türkçesi:

KÖRPE KUZU

Memo'nun körpe bir kuzusu vardı. Diğer kuzularla beraber daha gönderemiyordu. Oğlu Bengin'e dedi ki: "Güzel oğlum! şu kuzuyu çayır kenarına götür, biraz otlat. "Bengin ise henüz 4-5 yaşlarındaydı.

Çobanlığın ne olduğunu bilmiyordu. Yinede babasını kırmamak için kuzuyu aldı götürdü.

Kuzu çay kenarında otlarken, Bengin de yol yapımında çalışan arabalara bakıyordu. İyiden iyiye dalmış, bir tek kuzunun çobanı olduğunu unutmuştu.

Osman ise ünlü bir hırsızdı ve kuzuyu gözüne kestirmişti. Memo'nun akrabası olması kuzuyu çalmasına engel değildi. Kuzuyu aldı, ayaklarını bağlayarak çayın kenarında bir çukura yatırdı.

Bir süre sonra Bengin etrafına baktığında kuzuyu göremedi. Bir süre aradı, bulamayınca da gelip Osman'a dert yandı. Osman ise Ona "Sen küçüksün, kuzuyu bulamazsın, eve git baban gelsin arasın" dedi. Bengin'de kuzuyu bulmadan eve gitmeye korkuyordu. Ya babası Ona kızarsa...

Bengin, kuzuyu bulmadan eve gitmeyecekti. Gözleri dolmuştu. Kendi kendine ; Bu kuzu da neden geç doğdu? diye mırıldanarak Osman'ın yanından kalktı, çayın kenarına doğru kuzuyu aramaya çıktı. Bir süre sonra sevinçle "heecy" diye bağırdı. Kuzuyu bulmuş ve iplerini çözerek cebine koymuştu. Kuzuyu alıp eve gitti ve durumu babasına anlattı. Babası herşeyi anlamıştı. Oğlunu kucığına aldı, sevdi ve gözlerinden öptü.

SON BİRKAÇ SÖZ

Şimdiye kadar pek yazılmayan bir konuyu yazmaya çalıştım. Şüphesiz bu bir başlangıçtır ve her başlangıç gibi zordur, eksiktir geliştirmeye muhtaçtır. Konuyu merak edenlerin konuya merak duyanların ileride bunu yapacağına inanıyorum. İleride diyorum çünkü günümüzün koşulları hiç de iç açıcı değil. Objektif

gerçeklerin görülmesinden, popülist eğilimlerden kaçınılmasından ve "halkın kuyrukçuluğunu yapan eğiliminden" vazgeçilmesi gerektiği kanısındayım. Bir zamanların "Sovyetler eleştirilmez" görüşü, günümüzde halk eleştirilmez olarak karşımıza çıkıyor. (Burada Aziz NESİN'i saygı ile anıyorum.)

Kürt sorununun karmaşıklığı biliniyor. Bu sorunun Türkiye'de çözüm yoluna girmesinin "olmazsa olmaz" koşulu, Türkiye'de demokratik bir ortamın oluşmasıdır. Özgürce konuyu tartışmadan bu sorun çözüm yoluna girmez. Türkiye'de ise öyle bir ortam ufukta görülüyor.

Türkiye öyle bir ülke ki, devletin para birimi tedavülden kalkmış, yönetenler çetenin piyonu durumunda, ülkede futbol tutkusu herşeyin önüne geçmiş, orada Zeynep Uludağ artist, Fadime Şahin yazar olabiliyor; halkın büyük bir kesimi Hülya Avşar'ın karnındaki bebeğin cinsiyetini öğrenmekle meşgul. Böyle bir ülkede ve ortamda çözüm üretmek zordur. Bu zorlukları aşmak olası ama değişimi gerçekleştireceklerin önce kendileri değişmelidir kanısındayım. Bu anlamda,

OAK ve dolayısıyla Şêxbızınlar için düşündüğüm çözüm perspektifinin ileride tartışılmasından yanayım

B.n.: Bu yazı elimize geçtiğinde birnebûn'un üçüncü sayısı hazırlanmış bitmiş durumdaydı. O nedenle bu yazıdaki bazı şeyler M. Lewendi'nin araştırmasındakiyle çakışmış olabilir ya da ters düşebilir. Biz buna rağmen genel olarak son derece yararlı bilgilerle dolu olduğu için okurlarımızın hizmetine sunuyoruz.

Yarenî/Henek

Mem û Mem

TECELÎYA TÝRKA

Li gundekî malbateke diz hebu. Lê wan mêrxasana rindfeyek xwe jî hebu. Ne ji gundî xwe, ne jî gundên Kûrdan yên cîran, dizi nedikirin. Dizi pir caran ji gundên Tirka dikirin.

Rokê, jî gayên wana yên cot, yek dimire. Cîranek dihere mala wan. Dibêje: "Stû yê min bişkê gayê we miriyê, De ma hûnê xwaşbin"

Xwedî yî malê: "Ma hun jî xwaşbin, çi bikim ? Teceli ya Tirka ye "

HECÎ ROVÎ

Apê Memed, gundiya ji bo nêt û fêlên wî, jê re, roví digotin. Ji ber wî navî, pir fedî jî dikir. Pênce salî bu, bi xwe xwe got "Ger ez herim Hec, him ferza xwedê binim şûnê, him jî vî navî xilas bibim." Çu Hec û hat.

Gundî ya jê re çend mehan Hec Memed digotin. Rokê cîranek jê dipirse. "Li çuyin û hatina Hec, te ciqas pere xerc kirin ?"

Hec Memed "Walle bi zirt û virta ve qasî pêncesed hezar çû!"

Cîranê wî: "Tu meriyekî Hecîyî, bi qurbane Hec bî, ew gotinan ji te re nabin. Zirt û virt çiyê ?"

Hec Memed: Hec, li Kanî ya jêri be, ezê herim bêjim; aha va Heca we, ka bidin pere yên min. Zati, gundî ji min re dibêjin Hec Rovî."

XÊR

Huso meriyekî Şivan bu. Pismamê wî mir, Jina Pismamê wî Bî mayî bû. Huso yê me paşî pênce salî ya xwe, bu mariyekî olperest. Ji bo wê yekê, dizanî di misilmantîyêdê, jinek bi civanî bî ma, bi guneyê. Lê meriyek bi jinek weng re zewicî, li cem xwedê pir sewaba digre.

Huso dihere cem Melleyê gund;
-"Heso, ez dixwazim xêrekê bikim."

Melle Heso: "Bê je, ka xêra tu bikî çiyê ?"

Huso: " Fatê buke me, ew deh salin bî yê. Ez dixwazim nikê bavêm sar wê,li xwe mehr kîm."

Melle Heso: "Xêra te vava ye Huso?"

Huso: "Erê."

Melle Heso: "Here magî tereso, xêra te çima bi xwê te yê"

ROVÎ Û RÎVÎ

Hinek Kûrdên Anatolî ya Navîn, ji roví ra jî,ji rîvîya ra jî rivi dibêjin Rokê xaltî ya Fat, nexweş dikeve. Zikê wê diêşe, dihere Toxtor. Xaltî ya me hindik Tirkî jî dizane.

-Toxtor jê dipirse: "Şikayetin nedir? Neren awrıyor ?"

Ç Xaltî ya Fat: " Tilkilerim awrıyor toxtor beg."

Rovi: Tilki

Rivi: Barsak

Quncikê Zarokan Listikên Zıman Hewisînê

Berhevkar: *Simoyê Nersid*

Zar û zêç zimên berê jî dê û bavan û jî derdora xwe
dihewisîn. Paşê, lî bexçê jî zarok û mekteban zmên hu dîkîn.
Lê lî ku derê dibe bibe, ew bî gotinên lihevani û bî ken jî
zmên hez dîkîn û wi zû dihewisîn.
Çend nimûne (minak):

Gotmen lî jêr ducar sêcar bî lez (zû zû) bibêjin.

Kerê boz nav rîzê zîrî,
Kerê boz nav rîzê zîrî...

Rê jî Rûvî revî, Rûvî jî rê revî,
Rê jî Rûvî revî, Rûvî jî rê revî

Kerê Hesê lî çiyayî asê, da du mêşê,
Kerê Hesê lî çiyayî asê, da du mêşê.

Çoyî mîn qul e,
Çoyî hevalî mîn jî qul e,
Çoyî mîn dî qula çoyî hevalî mîn ra,
Çoyî hevalî mîn dî qula çoyî mîn ra,
Çoyî mîn dî qula çoyî hêvalî mîn ra...

Topek caw, du top caw, sê top caw, çar top caw.

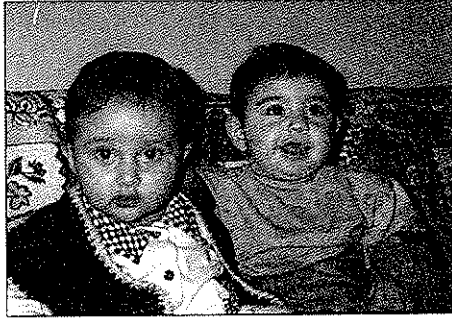
Ha bû ha bû
Bîharê berf rabû.
Hêjok lî dar babû
Zar- zêç pê şabû.

Hivê hivê
Dendîk zivê
Dîlki dînê
Benda şevînê.

Berxa ber kozê
Rînda kerîyê dînê
Mîzgîna bîharê
Hevala karê me

Quncikê Zarokan

listikên hewisina hêjmartinê

Zaroki yekem dibêje; Zaroki duwem dibêje: Zaroki sêyem lî hev tine

Yek	Yek	Jî çucikê ket hêk
Du	Du	Rûvî lî du kergu
Sê	Sê	Dîz revîya çiyayî Asê
Çar	Çar	Bî dîmî kîr, bî aqlî xwar.
Pênc	Pênc	Berpaş hev in qefesqonc
Şeş	Şeş	Jî hespan yê enî beş

TIŞTONEKÊN VÊ HÊJMARE

Berhevkar: *Gavûkî*

Me heta niha bersivê tiştoneka dî hêjmarê tîyî da dîda. Le belê me dit ku ew metoda pîr nepratik e. Jî bo vê yekê emê jî vê wêda bersivan dî yek hêjmrê da bîdîn. Birnebûn

- 1- Ez çûm ew çû, dawîstim dawîstî.
- 2- Zîkî xwe dare, dîdani xwe zîmare.
- 3- Toqatê heta Toqetê, kulave minî qat bî qatê
- 4- Suwê da pepuke, hêvarê buke
- 5- Peş çava ser lêva, gerand ava.

Bersivên tiştonekên ve hejmarê:
1- Si, 2- Qam (döven) 3- Ewr 4- Sîer 5- Bîllûr

METELOK Û GOTINÊN MEZINAN

JI DORBERÊ YUNAK-POLATLI Û HEYMANÊ

Berhevkar: *Çarîki*

Rastnivis: *Dr. Şahîdî*

Hinek ji va metelok (Atasözû ve Deyimler) û Gotinên Mezina ê jor, di hêjmarên berê yê Birnebûnê da hatiwun weşandin. Lê belê vana ne ji ew bajarên jorin hatiwun berevkirin. Bo ku ew yeka ji hêla lêkolinwanîyê (Araşturmacîlik) va tîşteki muhîme, me vana disa weşandin.

Dik malan teva na ke.
Rîk malan teva dîke.
Ari qırşan, nasîyê tırkan.
Aha aş, aha çırçırık.
Apê xıdıre her ro li vire.
Avê li ber dilî xwe dıxiye.
Avê wi zad pê da na be.
Berê Gul bû, baranê lêxist şıl bu.
Bıkuje, bımiye.
Ba hat berket, lê hat serket.
Bilûr lexist rahesti tacır karê.
Berxi çê li ber kozê belli ye.
Bukê titik xwe li ber malê çêdîke.
Bihna diya li xaltiyê te.
Ba li gornistana ne be, ba li seristana be.
Berxi nêr, jî bo kêr.
Bavê te siyaran kuşt, peyan kuşt.
Berxa ra tê şuştın, kavira ra tê birine.
Berf pır bari, kuçık jî kergu ya dıgrın.
Buke dilî zêve ye.
Bukê li ser hespê ye, kes nızamı para kê ye.
Bışkoriya bışkori ragırt, kuçık ber dêri tav gırt.
Benište xwe cû, eniyê xwe va nusukand.
Bukê zman tune, xasıyê iman tune.
Ba li teşiyê nexist.
Benda dû hewanê ye.
Xwedê kesî neke ber destan.
Bızın xuriya, tere nani şivên dıxwe.
Çêle tunne bımiye, malık tunne bıkuje.
Dayık hewşıya zarokane.
Desti kêr, ser ziki têr.
Dil biji, çav riji.
Ber darê şilanê gır bû ye.
Bıra xwedê kesî neke ber destan.

Bimine, bıwine.
Buka bavan, li ber çavan.
Çelê dayıke malê mayıkê.
Jî şîri, heta piri.
Çor hati ga, fıqım keti seya.
Desti kute, devi hute.
Çav li deriya, xalı li seriya.
Çıqas bireqıse weqas jî a bımelis e.
I neçê, para keçê.
Çı kırî hewanê, ew derxısti meydanê.
Ço qero, hoşt qero.
Ço bı dest da ket.
Din pırın, gî ne li arekê ne.
Dınke i bı çınıke.
Bı desta da, bı nınga lê gerıya.
Dê û dota şer kır, kêm heşa bawer kır. (ına kır)
Desti xwe kır, pışti xwe kışand.
Devi xwari, inkar nake.
Gıl da, ba da.
Desta dest şuştı, desta devûru şuştın.
Diné nehıst gıştık dit, sıfte limêj paşê cot.
Dıza jı dıza dızı, erd û ezman hezi.
Deste xwe yi bin kêvir daye.
Gılı te çuwale mehûjan.
Dengi defê durva xaş tê.
Destmala sorık, daye ber çave korık.
Devi tir li kupê kur.
Deh serı je kırm, her kesıkı beziya disa seriye xwe hiland.
Dınêke boş û betale, kesı ra qe nebu mal e.
Deyne meyne.
Dereng bû, çeleng bû.
Ez bûm ax, newê wax.
E têrê, rokır ser berê.
Ê hewanê ro kır meydane.

Ê xwinê, werin ser şinê.
 Ê meriya meriya va xanê nake.
 Ê xelkê belayê bavaye.
 Gur mîr ruvî lî meydanê gowend kışand.
 Gîskî bê dayîk nawe nêrî.
 Gure birrî, rûviye bixwe.
 Gaye min jî cot ra ne, le gujgujê ra camêr e.
 Gûr berda pêz, kûçîk rêxê xwe tê.
 Ga mîr kêre lê pîr bîm.
 Gaya radîkîm, golîka rahêlê dîxîm.
 Hewû xerman, tunewû derman.
 Denge sewiyî belekî tê.
 Golîka ber benî meye.
 Hestiyî sîftê beroşê xwedîye xwe da dîkele.
 Ha jî xwe hebîm.
 Here hayê here hayê, herî hat beramber
 lîvayê. Lîva qunê xwe hil nayê.
 Hîzmê mîriya nê kîşandîm.
 Mûrî bî darava dîkîşîm.
 Jiyîna xwe bî ken û kuşet derbaskîr.
 Kevçiyê hesîmî, xwe têr pesîmî.
 Kes jî ber arî xweş nareve.
 Heso çû seqerê, çû hat dîsa kere berê.
 Heşî sıvîk, bari gîran
 Hîndîke rîndîke.
 Hat meriye malê, ne hat qeda salê.
 Hesp rakîrnê, mêr dengkîrnê.
 Ha lî zîk çûye ha lî zîm çûye.
 Hîmîke bîkîm, hîmîke bîxwîm.
 Hîmîka bîndîke, hîmîke pîn dîke.
 Kî lî xwe qayîl newe ê bîmîre.
 Hîmî dîze, hîmî tompîze.
 Ha xefdan ha qeytan.
 Hetak poz pakîm, çav derxîstîm.
 Jor xemîland, jêr qefîland.
 Jîna mêrî çêwu, navnişan lêwu.
 Jînê biya; ya hewiya ya sewiya.
 Jîna mêra dîn, bera sewî û pewra dîn.
 Jî tê rîk, lî min rîk. Hele kî kê dîke terîk.
 Jînê çê bergenda heftî mêraye.
 Ker ket heriyê, xwedî betîr kes nawe.
 Kevaniyê xêrnêdî, keçîkê cîrana dîz dîke.
 Kes nawê heriyê minê qîrşe, dewî mîni tîrşe e.
 Kurmî darê jî darê newe dar pûç nawe.
 Kê kîr, ewî têr.
 Kî xaşe, ewî başe.

Kal bû tehl bû.
 Keftum tîşt neye, kefenîm şîkiya. (Şexbîzîmî)
 Qîjek ra goun, zirça te demane, çû behrê zirç kîr.
 Kîrasi xwe ye spiye, sawûnê xweyi deyne.
 Kî xale, tu hevale.
 Kûçîk bî kurma namîre. (nawî bire)
 Kevîr hat ber nîngî te.
 Keçîkê rînd, dayîn kund.
 Kor ocaxo, wer wendayo.
 Kê çî kîr, jî xwe ra
 Kê kîr, ewe bîxwe.
 Qîsê dewî xwe bîbîre, şunê xwe bîkîre.
 Kuçîkî tulaz nare ber pez
 Kero nemîre bîhar tê.
 Kumî serî te fere ye.
 Qertelî mezmî dereng dîfire.
 Lenga ra bigere, ma tuyî leng be,
 Şenga ra bigere ma tu şeng be.
 Bî denekî çîr xoşavekê çê meke.
 Lî pê we lî diyarî gornê we.
 Lê ra lal û pal bûye.
 Lom lî pêne, dû meriyan têne.
 Nîngê xwe şun gîrtîm.
 Kundîr nawê selete.
 Westiya kîr, wesîya xar.
 Meş leqî, gurru peqî.
 Mezmî kîr bî nani xwe, har kîr ber da canî xwe.
 Malê bavan, hemper çavan.
 Morîya qul lî erdê namîne.
 Mala dîza, qunca goza.
 Malê min hêk ne bû şûva çuçîkê rû
 ezmên giştîk mîrişkê mîmîm.
 Meriyî nezan, newêrekan camêr dîke.
 Ew jî xwe jî sîr û pîvazan dîhesîwî.
 Mîrişkê reş, her ro nexwaş.
 Mala xwe kîr zêr, pîştî xwe da îstêr.
 Megere erd û kaşa, me bine xevnê şaşî.
 Memîre heyfa te, tu mîr şûva kêfa te.
 Mîm go rêçe, wî go kêçe.
 Mebe mal xîrawo, bîwê xal xîrawo.
 Nanê xwe xar, av ser da vexwar.
 Bî pezê pîr çîkîrîm ku, bî kavîrî kur
 çîbîkîm.
 Merî dîl kîr, diwar qul kîr.
 Mar pûngê hez na ke, pûng tere lî ber

qulê mêr dirize.
 Mala viran, tura tiran.
 Me kingê gotiye, hespite kere.
 Mala xwe tar û nasi bû.
 Nexwaşa ra çû zeweşan.
 Nok hate bazarê bu leblebi.
 Navî giran, gornê viran.
 Ne denge ne heşe.
 Para ferat, perâ tir hat.
 Nakeve ter û turan.
 Ne kare ne guce dest dayî ser cûce.
 Nan xar, kêr sîfrê ra kır
 Poz lê nexuriya.
 Pariyî gir bixwe, şorê gir meke.
 Ruto te rute me ne di.
 Rûviyî geri, jî şêri rûmîştî rındtir e.
 Xêrê bike, ro da berde.
 Serî cîci, bîni gîncî
 Ser darê tunne dawşîne
 Binî darê tunne berevke.

Kuçikê bî kuçikê ra go ti, kuçikê jî jî
 boçê xwe ra goti.
 Rındiyê bike, roda berde.
 Şorê xeraw ê xwediya.
 Şukur ê berê, ê paşin nînge me hîldayî
 kerê.
 Sîlav ru ya, ne lî miya.
 Sewî sê kur.
 Sere nedan ber hev.
 Stuy mîn, kêra te.
 Sewiyî bîn çeng şewitî.
 Şêr şêre, çî jin çî mêre.
 Şem ke şum ke, paşiyê xwe ra cû ke.
 Şev lî piştê, şixul ne kır tîştê.
 Heqî sêwiya nê xwarinê.
 Temayo lî arê mayo.
 Tu can be tu yî xîzan be.
 Te hu kır, hu me ke.
 Te hu kır jî, dengî xwe me ke.
 Xêlî raxîn, berran raxîn, mivani tê ne.
 Mîvan hat, yek şuto ye yek pîjo ye.
 Şûr qîlî xwe nabire.
 Şîrût girêda.
 Xwe dîkîrîm xwe dîbîrîm.
 Te diye xariye, ez mayî me.

Xelkêra purşûnga şîre.
 Xwe ra mişke kûre.
 Te heştîr nedin lî fêzê.
 Te bişqûl jî nedin lî fêzê.
 Xaniye ripî rîjî, kuçik lî ber dîrî jî.
 Xîzano, heddê xwe nîzano.
 Bîrri biraştî bû.
 Xorte, bîfîrî jî yeke, bîrî jî yeke.
 Xaftane giro gezo
 Va ezo? Va ne ezo?
 Xadani sebirê, mîre mîsîrê.
 Xwiye lêyo, here pêyo.
 Xal xelke, ap milke.
 Xwe ra mal nekîr, te ra malê bike.
 Xelk neynîka merîya ye.
 Ê ku dest dîke, dê û bav nake.
 Ya şîmke ,ya şahiyekê.
 Ya arekî xaş, ya zarekî baş.
 Ya herro ya merro.
 Zêri zere? Gîzêri zere?.
 Kîtkîtê xwe kara sere.
 Zîkî xwe têr, xew lê ra xêr.
 Zîkî têr ha jî zîkî bîrçî nîne.
 Zengîya zalîman zerrîni nabe.

Ferheng (Sözlük):

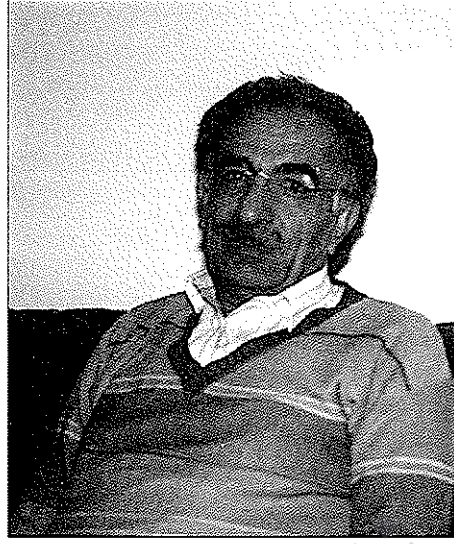
Ew ferhenga çuk jî bo xwendewanên
 me yê n ku kurmanciya wan pîr ne
 rîndî û ew bî telefon û naman jî me
 xwestîne, hatîye nîvisîn. Em hewîdar
 in ku emê dilî wan bî vê xweş bîkîn.

Xanê nake: *Gözüküyor Xuya nake*
 Gîsk: *Keçi yavrusu*
 Ken û Kuşet: *Gülmek , ewlenmek*
 Qet, qeda: *Qeda te hîlgîrîm Belamî alayim*
 Beradan: *Saldırtmak*
 Sewrû pewr: *iki yıldız adı*
 Bergend: *Bedel Karşılık*
 Tulaz: *Başiboş, serseri*
 Rîzî n (dirîze): *Bitkinin yerden bitmesi,*
yeşermesi
 Şur: *kılıç*
 Hêştîr: *Erkek deve,katır*
 Tawgîrî n: *Sıtmalı olmak , titremek,*
sıcaktan çarpılmak
 lom, lome: *Ayıplamak, birini çekiştirmek*

YEK JI ME

Alman parlamentosunda
Orta Anadolu'lu bir Kürt

Rıza Baran

Orta Anadolu Kürtlerinden, Berlin Eyalet parlamentosu Yeşiller partisi Milletvekili sayın Rıza

Baran ile röportaj yapmayı tasarlarken, onun şahsında genelde Orta Anadolu ve özelde ise Kırşehir Kürtlerinin sosyolojik ve tarihsel durumu ile karşı karşıya kalacağımı düşünmemiştim. Gerçi Rıza ağabeyimizin 1960'lı yıllardan bu yana Orta Anadolu'da Kürt aydınlanmasına öncülük eden birkaç aydından birisi, olduğunu biliyorduk ama, röportajımızla bunu daha da geniş boyutlarıyla öğrenmiş olduk, farklı açılardan tanıdık.

Bizler 70'li yılların nesli Kürt kimliğimizi vurgulamaya çalışırken, Kürt siyasal yapıları içinde yerimizi edinirken, bizlere bu zemini fikri ve psikolojik olarak hazırlayan kuşak ise kuşkusuz Rıza Baran'ın da içinde bulunduğu 60'lı yılların kuşağıydı. Bu kuşak pekçok zorluk içinde 49'ları yaratan, DDKO gibi örgütlenmeleri hayata geçiren ve günümüzde uluslararasılaşan K.U.M'nin geldiği yeri nicelde olsa hazırlayan aydınlardan oluşur.

Rıza Ağabeyimizden Kürtlerin 60'lı yıllardaki siyasal, iktisadi ve sosyal yapısı hakkında ayrıntılı bilgi edindik. Örneğin TIP'in Kırşehir il merkezinde örgütlenemeyişi ve bu nedenle il örgütünün Kırşehir'in bir Kürt köyü olan Çevirme'de kuruluşu ve toplantılarının burada yapılması, ilk üyelerinin tümünün Kürt olmasını bu röportajda ayrıntılarıyla öğreniyoruz.

Yine Orta Anadolu Kürt aydınlarının Kürdistanlı Siyasal örgütlenmelerde aldıkları önemli görevleri ve Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin biçimlenmesindeki azınsanmıyacak rollerinide bu sohbetimizde tesbit ediyoruz. Örneğin Avrupa da kurulan ilk Kürt Dernekleri Federasyonu olan KOMKAR'ın kuruluşunda ve yaygınlaştırılmasında Orta Anadolu'lu Kürtlerin önemli bir rol aldıklarını da öğrenmekteyiz.

İşte tüm bu detaylarıyla Berlin Eyaleti Parlamentosunda Milletvekili olan Sayın Rıza Baran'la yaptığımız röportajın bizler için tarihsel ve tarihsel olduğu kadar da siyasal bir önemi bulunmaktadır. Bu anlamıyla Orta Anadolu Kürtleri'nin bu değerli, örnek aydınına, sayın Rıza Baran Ağabeyimize dergimizle yaptığı bu röportaj için teşekkür ediyoruz.

Birnebûn adına röportajı yapan: H. Erdoğan

Rıza Baran Hacı Erdoğan ile röportaj esnasında.

Rıza Ağabey önce Birnebûn okurlarına kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

—Bizlerin hangi gün ve tarihte doğduğumuz hep meçhul olmuştur. Benim 19 Nisan 1942’de doğduğum söylendi ve öylede nüfusa kaydedilmişim. Okul çağına kadar bizim köyde, yani Taburoğlu (Tabura) köyünde yaşadım. O zamanlar köyümüzde okul olmadığı için kardeşim Hacı, köyümüzden Mehmet Bayar, onun kardeşi ve Omê’nin oğlu Mêle olmak üzere dört kişi Kırşehir’e okumak için ailelerimiz tarafından gönderildik. Özellikle Omê oğlu Mêle’nin okumasını çok istiyordu. Çünkü köyümüzde en fakirleri idiler. Böylece çocuk belki kendini kurtaracaktı. Daha sonra Mêle’nin gerçek bir yurtsever öğretmen olduğunu sende biliyorsun.

Burada Kırşehir’e geldiğimizde ben ve kardeşim Hacı’nın hiç bir kelime Türkçe bilmediğimizi belirtiyim.

Hatta ekmeğin Türkçesini dahi bilmiyorduk. Sadece bizden önce şehire gelmiş ve daha önceleride bir Türk köyünde okula gitmiş olan Cemal Beydoğan biraz Türkçe biliyordu. İlginç bir anım var bu Türkçe anlamak ve konuşmakla ilgili.

Bir gün bayan olan öğretmenimiz birşeyler anlatıyordu, ama bir tek kelime dahi anlamamıştım. Öğretmene her nedense birden Teyze diye hitap ettim. Öğretmenimiz buna çok alındı ve beni yerime oturttu. Ders bitiminden sonra beni yanına çağırarak bir iki okkalı tokat çaktı. Ben bu seferde neden tokatlandığımı anlayamamıştım. Daha sonraları Cemal’in anlatımından sonra anladım ki, öğretmene Teyze diye hitap ettiğim için tokatlanmıştım. Halbuki bende Türkçede ilk öğrendiğim şey yaşlı bayanlara saygı göstermek için teyze diye edildiği idi.

Türkçe ile sorunlarınız herhalde epey sürdü?

—Evet. Çok uzun sürdü. Benim dayım Kırşehir'e gelip yerleştikten sonra kardeşimle onun yanına yerleştik. O bizi Cumhuriyet İlkokuluna yazdırdı. Orada Gani isimli bir öğretmen vardı. Kürdistan'da öğretmenlik ve Millieğitim Müdürlüğü yapmış. Sürekli Kürtlerle sorunlarını olduğunu vurguluyordu. Ben kardeşimle Kürtçe konuştuğumuzda o bize saldırdı. Birgün kardeşimin kanlar içinde eve geldiğini gördük. Nedenini sorunca Gani öğretmen kendisi Kürtçe konuştuğu için dövüldüğünü söyledi. Bunun üzerine okulun müdürü Hacı Ahmet bey başta olmak üzere birçok öğretmen Gani öğretmenin üzerine giderek eleştirdiler. Ufak tefek olan Müdürümüzün ilgisini çekmiştik. Bu Müdürümüz de Yatılı okutulan, Türkleştirilmek istenen bir Kürtmüş. Bunları daha sonraları gelişen samimiyetimizle öğrenmiş olduk. Kendisi bize çok yardımcı oldu. Özellikle de Kürtçe meselesinde.

Gerçekten biz Kürt çocukların okullarda durumları zordu. Tüm bu sorunlarla birlikte ilkokulu bitirip ortaokula başladık. Bizlerin şehirde okuması birçok Kürt köyünde, çocuklarında şehirlere gelip okullara başlamasında beraberinden getirmişti. Bu beni ve arkadaşlarımı çok sevindiriyordu. Bildiğin gibi bizim Kürtler çok içine kapanık yaşarlar ve herkes de hangi köyden olursa olsun birbirlerini iyi tanırlardı. Ondan dolayı hemen gider şehire okumak için gelenleri ziyaret ederdik. Böylece şehirde büyük bir birlik edinmiş olduk.

Kırşehir il merkezinde ilk Kürt kolonisi de böylece oluştu değil mi?

—Evet. Bizler ilktik. Daha sonra gelenlerle kolonileşmeye başladık. Ben her yeni geleni ilkokulu bitireni Ortaokul Müdürüne götürünce, Sivaslı müdürümüz: yine Kürt mü? diye sorarak kızardı. Teneffüslerde artık hep Kürtçe konuşuyorduk. Böylece orayı işgal etmiştik. Çoğaldıkça, çoğaldık ve ilişkilerimiz gittikçe pekişti.

Sizin döneminizde Köylerde okul yoktu. Böylelikle şehire gitmek zorunda kaldınız. Halbuki bizlerin dönemlerinde Köylerde okullar vardı ama, Kürtçe konuşmak köyümüzde dahi yasaktı. Örneğin "Kürtçe başkanları" bir nevi muhbirler vardı. Eğer biri Kürtçe konuşsa öğretmene iletiyordu. Öğretmen ise öğrenciyi döverek cezalandırıyordu.

— Evet... Evet bende anlatacaktım. Bizim zamanımızda ilkokul sadece Çevirme köyünde vardı. 1950'den sonra Menderes'in başa geçmesiyle Kürtleri kazanmak, Türkleştirmek amacıyla köylerimize okul yapılmaya başlandı. Bizim dönemlerimizde de nöbetçi öğretmenler vardı. Sadece Kürtçe konuşulmamasına dikkat ediyorlardı. Bize kızdıklarında: '*Bunların hepsi Şeyh Said'in torunlarıdır*'. diyorlardı. Ama biz bilinçli olarak çocuklarımızın tüm herşeye rağmen okullara gitmesini destekledik. Çünkü böylece kendimizi kanıtlayacaktık. Bunun daha sonra doğru olduğunu gördük. Bizim kuşağımız, sizin kuşağınız ve şimdiki kuşakların yurtsever kimliklerine baktığımızda; kimlikli, kaliteli bir kişilikle karşılaşılıyor. Bu da beni mutlu ediyor.

Size Şeyh Said'in torunları mı diyorlardı?

—Evet. Hatta o dönemlerde Şeyh

Said'in kim olduğunu bilmediğim için, sensin Şeyh Said'in torunu diyerek kızıyordum. Çünkü benim için Şeyh Said gerici dinci birisiydi. Ama sonra dayım bana onun bir Kürt lideri olduğunu anlattı. Onun salt Kürt olmasından dolayı asıldığımı tatlı bir dille anlattıktan sonra, Şeyh Said üzerine ve hareketi üzerine ilgim çoğaldı.

Bunun üzerine o öğretime gittim

Ayrıca bizim parlamentoda olmamız Almanya'nın Kürt politikasındaki yanlışlarında sürekli parlamento'da vurgulanması demektir.

Bence biz ilklerdeniz ve çok azız.

ve ben Şeyh Said'in torunuyum. Peki sen kimin torunusun? dedim.

Peki o ne söyledi?

Adam şaşırды tabii ki. Daha sonra arkadaşlarımı toplayıp onlara Şeyh Said'in kim olduğunu anlattım.

Bu tür şeyler duygular sonucumu yada bilinçli mi gelişen olaylardı?

—Hayır! Hayır! bilinçli değildi. Hep duygular sonucu kendiliğinden geliyordu. Devletin politikası zaten hep bilinçli idi.

Bizim orada Hamdi Baysal var. Belki tanırısın, Sora köyünden, kendisi mühendistir. Onu İstanbul'a gönderdiler. Haydarpaşa Lisesinde okuyordu. Onunla ilişkilerim çok iyiydi.

O zamanlar Kürtler arası ilişkiler iyiydi değil mi?

—Evet. İlişkilerimiz çok iyiydi. Zaten gece gündüz hep beraber kalıyorduk. Birbirimizde yatıp kalkıyorduk. Bu tür ilişkiler doğal olarak geliyordu. İşte Hamdi Baysal

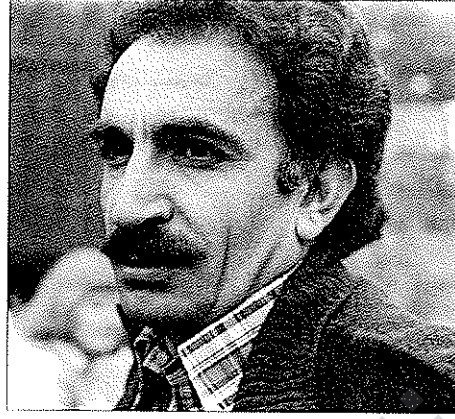
İstanbul'da Kürdistanlı öğrencilerle tanışmıştı. Onlardan çok etkilenmişti. İstanbul'dan geldiğinde hemen bizleri topladı ve Kürtler, Kürdistan hakkında anlatmaya başladı. Bu bizi derinden etkilemişti. Merak etmeye başladık. Kürtler kimdir? Nereden gelmişler? Tarihleri nasıl diye. Hamdi Haydarpaşa Lisesindeki Kürt öğrencilerden bahsettikçe ilgi ve merakımız arttı. Ben lise ikide okuyordum. Babam koyuncu olduğu için sürekli İstanbul'a gidip geliyordu. Koyunları oraya pazarlamaya götürürken okul tatillerinde bende kendisiyle gidip yardımcı oluyordum. Bu seferde Hamdi'den aldığım adreslere gittim. İlk aramamda bu insanları bulmakta başarılı olamadım. Babam beni aramıştı. Nerede olduğumu sorup kızmıştı. Ama ben yine de ikinci bir deneme yaptım. Bunda başarılı olmuştum. Bu kişileri buldum. Burası Aksaray'da Site Talebe Yurdu idi hatırlayabildiğim kadarıyla. Yaşım ise daha 15 yada 16'dı. Burada Medet Yiriş (daha sonra soy ismini değiştirip Serhat yaptı. Bu devlet çetelerince öldürülen Avukat Medet Serhat'ı), Yaşar Kaya'yı gördüm ve tanıştım. Bunlar çok şaşırmıştı Kırşehir'den bir Kürt gelip kendileri ile tanışıyor. Kırşehir'de Kürt olduğunu biliyorlardı ama, böyle ilgilenen, hatta oralara kadar gelen biri çok ilginç ve önemli geldi onlara. Kendileriyle konuştum ve kontağım onlarla hep canlı kaldı.

Tahminen hangi yıllarda oluyor bunlar?

—1958 yılında oluyor tüm bunlar. O dönemlerde toplantılar falan oluyordu. Ben hatta hatırlayabildiğim

kadarıyla o zamanlar Avukatlık yapan birisinin bürosuna dahi gidip toplandığımızı biliyorum. Yine bu dönemlerde Musa Anter’ide tanıdım. O Siirt öğrenci yurdunu çalıştırıyordu. Bu dönemlerde Musa Anter, Canip Yıldırım ile İleri Yurt diye bir dergi çıkarıyorlardı. Ben bu dergiye aboneydim. Tüm bu ilişkilerimiz v.s Kırşehir’de işleniyordu. Bir çekirdek oluşmuştu. Bu oluşan çekirdeğin ilk üyeleri ise Cemal Beydoğan, Kemal İlhan ve bendim. Cemal ile iyi anlaş-
yorduk. Ama Kemal ile anlaşmak kolay olmuyordu. Sürekli okuyorduk. Öğrendiklerimizi ise başta kendi aramızda olmak üzere, kendi yakın çevremizle tartışıyorduk. Bu arada İleri Yurt gazetesine adres olarak Lise’yi vermişim. Düşünememiştim. Gazete gelince müdürün gözüne çarpıyor. Bu arada Kırşehir Polis müdürünün oğluda benim sınıfımda okuyor. Bu polisin sürekli okulda gezinmesi gözüme çarpınca; baban burda ne geziyor diye sordum. O da ‘iş var herhalde’ deyip geçiştirdi. Daha sonra öğrendik ki içimizde en cüseli olan Göllü’lü Hasan’ı müdür çağırmiş Gazete hakkında bilgi almak istemiş. Beni de çağırdı. Aramız böylece açıldı. Ama birşey yapamadılar o zaman. Fakat bu olayla Kürtçü olarak resmi kayıtlara da ilk kez geçmiş olduk.

Bu olaydan sonra 1959 yılında İstanbul’da kısa bir tutukluluk geçirdim. Burada Hukuk okuyan Emin adlı bir arkadaşın içeride, hapiste (Zaten ciğerlerinden rahatsızdı) öldüğünü de söylüyeyim. Bu arkadaşlarla ilişkilerimizi hiç

kesmedik. Hapishanede ziyaret ettik, Mahkemelerine katıldık. Burada şunu da söylüyeyim; bu mahkeme ve hapishane ziyaretlerinde Kırşehirli oluşumuz hep bir avantaj olarak kullanıldı. Bunu Kürdistanlı arkadaşlar çok iyi biliyordu. Bizlerden rica ediliyordu. Lütfen siz yapınız, ediniz gibi. Çünkü Kırşehir’de Kürt olduğu çoğu kimseler tarafından bilinmiyordu.

Örneğin; birgün bize Kürdistanlı arkadaşlar, eski Meclis binasında içeride bulunan arkadaşların mahkemesi olduğunu söylediler ve bizlerin mahkemeye gidip izlememizi rica ettiler.

Seninle birlikte daha başka kimler vardı?

—Hatırlayabildiğim kadarıyla Cemal Beydoğan, Kemal İlhan ve birkaç arkadaş daha vardı. İşte böylece Kürdistanlı arkadaşlarla ilişkilerimizi kesmedik. Bundan sonrada 1960 yılında askeri darbe oldu. O tarihe kadar benim durumum kritikti. Hatta okuldan sürülmem için karar dahi verilmişti. Bu arada kendime yer arıyordum acaba nereye gidebilirim diye. Nevşehir’e mi, Kayseriye mi gitsem diye. Bu arada

bir parantez açayım: O zamanlar Ortaokul ve Lisede iftara geçen öğrenciler hep Kürtlerdi.

Kürt öğrencilerin bu başarıları kesin netti değil mi?

—Tabi... tabi. Örneğin Davut en başarılı olanıydı. Kemal İlhan vardı.

Bundan sonra tüm Kürtler başta Federal Parlamento olmak üzere, tüm Eyalet parlamentolarına güçlü olarak girmelidirler. Bu yolla uluslararası baskı gücümüzde artacaktır. Eğer biz fazla olsaydık, belkide Kürt dernek ve kurumlarının yasaklanmasını ve Kürtlerin kiriminalize edilmesini engelleyebilirdik.

Davut Canpolat'ı mı kastediyorsun?

—Evet Çevirmeli Davut Canpolat'tan bahsediyorum.

Onun öğretmen bir kardeşinin 1980'de Bursa'da MHP'li faşistlerle katledildiğini biliyor muydun?

—Evet. O Davut'un en küçük kardeşi Celal'di. O aile ise bizim oranın Kürtleri arasında en yurtsever olan ailelerdendi.

Bu sene Kırşehir'de Üniversiteye giriş imtihanlarında en başarılı ilk ona girenler Kürt öğrenciler olduğu dersane yetkilileri tarafından da söyleniyor. Acaba sizin döneminizde karşılaştırsak, bu başarı oranı (kendilerini kabul ettirme açısından) bir azınlık psikolojisinin sonucu olarakta açıklanabilir mi?

—Evet. Bu zaten sürekli böyleydi. Biz okuyacağız ve kendimizi olduğumuz gibi kabul ettireceğiz mantığı

hakimdi hepimizde. Bunun şimdi de böyle olduğuna inanıyorum. Örneğin biz Kürt öğrencileri en çok okuyan insanlardık. Köy Enstitüsü geleneğinden gelen halkçı Romancılar en çok ilgimizi çekenleriydi.

Tekrar başa dönmek istiyorum. 1960 Askeri darbesinden sonra sorunlarınızın olduğunu söylemişsiniz. Ne oldu daha sonra?

—Bu dönemlerden sonra benim dayım Millet Partisinden Milletvekili oldu. Yine akrabalarımın, Bala'nın Kürt eşrafından Dağıstan Binerbay Ankara Milletvekili oldu. Belki biliyorsun, onun babasıda *Kürt Teali Cemiyeti* üyelerindendi. İşte bu dayım, Bekir Hatunoğlu gibileri Millet partisinin belkemiğini oluşturuyordu. Osman Bölükbaşı'nın kendisinde Kırşehirlili olması tabii ki büyük bir rol oynuyordu. Bende bu dönemlerde bu parti içinde halkçı söylemlerle dayımla birlikte kısada olsa çalıştım. Ama esas işimiz bu dönemlerde her nedense bizim Kürt köylerine, özellikle de Şuayıpli köyüne dadanan tarikatçılardı. Çorum-Sungurlu'dan gelen bazı Hocalar bu dönemlerde Kürt köylerinde zikir ayinleri düzenliyorlardı. Bu biz okuyan Kürt gençliğini rahatsız ediyordu. Salt dinden değil, Türkçülüktende bu ayinlerde bahsediliyordu. Bizler bunu kendimize dert edinmiştik ve bununla mücadele ettik. Bunda başarılı olduğumuzu şimdi daha iyi anlıyorum.

Bu arada 1961'de Türkiye İşçi Partisi kuruldu. 49'lar denilen Kürdistanlı insanlarla ilişkilerimiz ise sürüyordu. Naci Kutlay'lar vs. artık TİP'e geç-

mişlerdi. Şu anda İstanbul'da avukat olduğunu tahmin ettiğim bir zat gençlik kollarını hayata geçirmekle görevlendirilmişti. Ben artık Ankara'da Üniversitedeydim. Buradaki gençlik kolları çalışmaları için Dr. Naci Kutlay bizimle ilgilenmeye başladı. İlk ilişkiye geçilen insanlar arasında ben ve Hamreş Reşo (Hamdi Turanlı) denilen arkadaşlık. Kırşehir'de de TİP'in il örgütünün kurulması ve aktivitesi için çalışmalara başlandı ve hatta kuruldu. Ama tehdit ve baskılarla karşı karşıya kalındı. Biz bu baskıları göğüslemeye çalıştık. İlk il başkanımız Diş Hekimi Cengiz'di. Ama daha sonraları tüm toplantıları Davut Canpolat aracılığıyla Çevirme köyünde yaptık. TİP'in en örgütlü olduğu yer Kırşehir'den ziyade Çevirme köyü idi.

Peki bu dönemde Aşiretler arası ilişkiler nasıldı? Örneğin Şebîl ve Mefikler arasındaki ilişkiler nasıldı? Düşmanlık var mıydı?

—Hayır düşmanlıklar yoktu. İlişkiler çok iyidi. Biz öğrencilere hepsi sempati ve sevgi ile bakıyordu. Herkes bizler örnek göstererek kendilerini ve çocuklarını okumanın önemine ikna ediyorlardı. Bizler tüm Kürt çocuklarının idealleri ve Kürt insanının ise onurlarıydık.

Peki Almanya'ya nasıl ve neden geldiniz?

—Ben yukarıda da anlattığım gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştım. En son Almanya'da okumaya karar verdim. 1963 yılında Almanya'ya geldim. Burada okula başladım. Ama sağlık sorunlarımdan dolayı birkaç yıl sonra tekrar Türkiye'ye

döndüm. Bu süreç içinde 60'lı yılların Kürt kuşağıyla ilişkilerim yoğunlaştı. Uzun bir süre Ankara'da hastahanedeydim.

Almanya da olduğum süre içinde de Kürt öğrenci derneklerinin (AKSA) içinde yer aldım. Burada genellikle Doğu ve Güney Kürdistan'lı öğrenciler daha yoğunluktaydı.

Türkiye'den Almanya'ya tekrar döndüğümde buradaki Kürt öğrenci ve işçi çevresiyle olan ilişkilerim daha da yoğunlaştı. Örneğin Güney Kürdistanlı Ercüment (ki şu anda zannediyorsam Münih civarında yaşıyor), Nizamettin Kaya, Hamreş Reşo (Türkiyeden tanıştıyorduk) vb. gibi kişilerle Kürt öğrenci derneklerinin kuruluşlarından bulduk ve yeraldık. Ama şunu kesinlikle vurgulamalıyım ki, biz salt Kürt olduğumuzdan dolayı Almanya da da Türklere, Türk öğrencilerden baskı ve söz işitiyorduk. Örneğin Sosyal Demokrat dernekler ve sosyalist olduğunu söyleyen dernek ve kurumlar her yerde önyargıları, baskıları ile karşımızda oluyorlardı. Öğrenci derneğine başkan adayı olarak gösterildiğimde dahi, bunlar Kürt olduğumdan dolayı sorun çıkarmışlardı.

Sizin birde KOMKAR- Kürdistanlı İşçi Dernekleri Federasyonu çalışmasında bulunmanız var. Kimlerle ve hangi konseptle işe başladınız?

—Bu bir ihtiyaçtan doğdu. İlk olarak Berlin, Münih ve Frankfurt derneklerinin bir çatı altında toplanmasıyla oluştu.

Bu çalışmada Birnebûn yazarlarından Nuh Ateş'te vardı. Ayrıca Mehmet Elbistan, Mustafa Kılıç, Sertaç

Bucak vardı.

Nuh da zaten ayrıntılarını çok iyi bilir. Amaç Kürdistanlı insanların ortak kitle örgütünü oluşturmaktı. Buna da muvaffak olduğumuza kesin kaaniyim. Tabii ki içimizdeki tartışmalar çok çetin geçiyordu. Bu da demokrasinin en doğal sonucudur. İşte bu süreçte KOMKAR'ın yayın organına sürekli destek sunmaya çalışıyordum. Almanca olarak çıkan yayın organının çıkmasında ve yayınlanmasında oldukça katkı sundum.

Kürdistan'lıların Avrupa daki bir Örgütlenmesinin Kuruluşunda bulunan Kürtlerden üç'nün Orta Anadolu Kürt olması ilginç değil mi?

—Evet. Bu da herhalde bizim özel durumumuzdan kaynaklanmaktadır. Ama şunu vurgulamak istiyorum. Biz çıkardığımız farklı dergi, broşür, kitapçık vs. ile salt Kürt ve Türk kamuoyuna yönelik olarak çalışmıyorduk. Biz Kürtlerin meselesini dünya kamuoyuna da taşımak istiyorduk. Onların bu Kürt meselesinde hassas olmalarına çalışıyorduk.

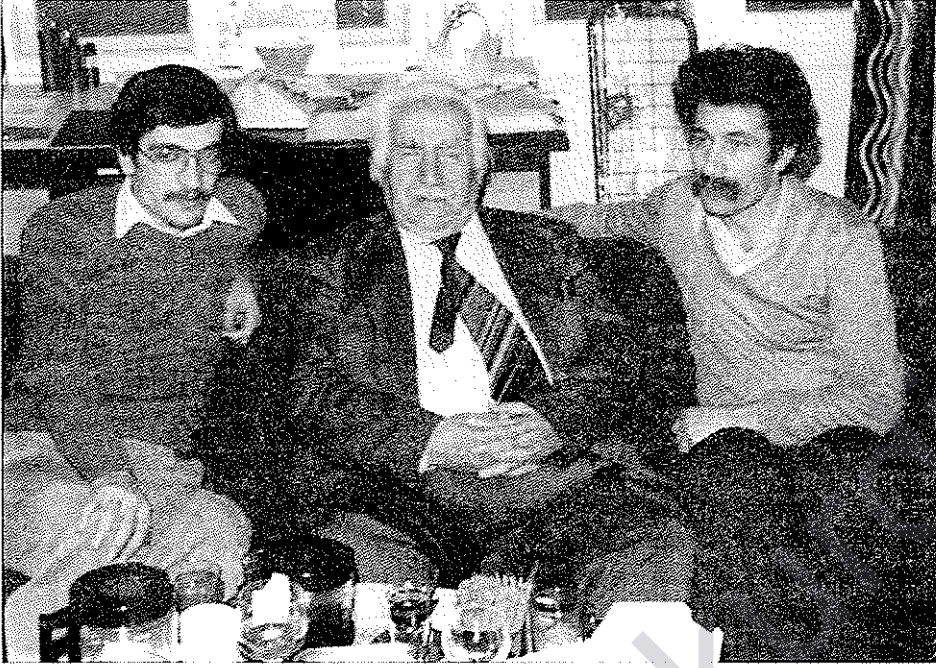
Bu Süreçten sonra Almanya'da profesyonel Politikaya atıldınız. Yeşiller Partisinden Berlin Eyalet Parlamentosuna Kreuzberg seçim bölgesinde direk üye olarak ilk ve tek yabancı olarak seçildiniz. Neden böyle bir yolu seçtiniz? Sizce Alman Parlamentosu Kürtler için ne getirebilir?

—Ben şuna inanıyorum: Almanya da salt Kürt olduğumuzdan değil, göçmen olmamızdanda kaynaklanan birçok sorunumuz var. Burada yaşıyoruz. Artık Kürt ve Türk nüfusu da

belli bir yoğunluğa ulaşmış. Ayrıca Almanya Avrupa topluluğunun hem iktisadi ve hemde siyasi yönde en güçlü üyesi. Biz salt örgütlerimiz ve kurumlarımızla başarılı olamayız. Bu nedenle tüm olanakları kullanmalıyız. Bence Parlamentoda olmakta bu kullanılması gereken olanaklardan bir tanesidir. Sürekli parlamentoda Alman Milletvekili meslektaşlarımıza Kürtler ve Kürdistan hakkında bilgi vermenin, soru önergeleri vermenin önemli işlerden olduğuna inanıyorum. Ayrıca bizim parlamentoda olmamız Almanya'nın Kürt politikasındaki yanlışlarında sürekli parlamento'da vurgulanması demektir. Bence biz ilklerdeniz ve çok azız. Bundan sonra tüm Kürtler başta Federal Parlamento olmak üzere, tüm Eyalet parlamentolarına güçlü olarak girmelidirler. Bu yolla uluslararası baskı gücümüzde artacaktır. Eğer biz fazla olsaydık, belkide Kürt dernek ve kurumlarının yasaklanmasını ve Kürtlerin kriminalize edilmesini engelleyebilirdik. İşte bu nedenlerden ötürü Burdaki Alman partileri içindeki politik çalışmaları küçümsememeli, aksine çok önemsemeliyiz. Ne yazık ki, Kürt parti ve örgütleri bu destek ve çalışmaları daha önemsememekte veya buna yönelik uzun vadeli bir çalışmaları yok. Halbuki Türkler bunun çoktan bile farkına varmış, içinde de yer almaktadırlar.

Bundan sonraki çalışmalarınız nasıl bir seyir izleyecek? En önemli öncelik sizin için nedir?

—Bildiğin gibi sağlık yönünde ciddi sorunlarım var. Ama gücüm ve sağlığım elverdiği sürece başta Kürt

Rıza Baran, Cigerxwin ve Mehmet Şahin

halkı olmak üzere, hiçbir milliyet, cinsiyet ayrımı yapmadan seçmenlerimin ve insanların sorunlarına karşı hassasiyetimi koruyacağım. O problemleri tüm platformlara taşımaya çalışacağım. Bu benim için bir onur ve haysiyet normudur. Bundan kesinlikle taviz vermeyeceğim.

Sohbetimizin sonuna gelirken Bîrnebûn hakkındaki düşüncelerinizi ve okurlarına son iletmek istediklerinizi almak istiyorum.

—Bîrnebûn başlıbaşına bir yüce değerdir. Elde tutulması, geliştirilmesi ve yaşatılması gerekir. Senden Orta Anadolu Kürtlerinin de artık bir yayın organlarının olduğunu duyduğumda, belki inanmazsın, çok duygulandım. Sanki yeni bir çocuğum doğmuş gibi. Hele ilk sayısını da görünce keyfime ve zevkime diyecek yoktu. Zaten o anı tasvirde etmekte benim için çok

zor. Benim için büyük bir duyguydu.

Bîrnebûn okurların en içten saygı ve selamlarını sizler aracılığıyla iletirken, Bîrnebûn'a sahip çıkmalarını rica ediyorum kendilerinden.

Rıza Ağbey, siz biz Orta Anadolu Kürtlerinin Avrupa'daki onurusunuz. Sizinle gurur duyuyoruz. Biz var olan tüm değerlerimize sahip çıkmayı Bîrnebûn olarak kendimize görev biliyoruz. Bu sohbeti de bu nedenle yaptık. Sizde kırmayıp bize bu sohbeti olanaklı kılmanıza çok sevindik. Bu nedenle Bîrnebûn emekçileri ve okurları adına size bu sohbet için teşekkür ediyorum.

—Ben teşekkür ederim.

Şiir

HÜR OLMA ZAMANI

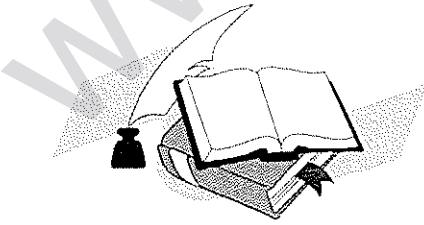
*Bekleme gelmeyen
kervanları,
Akmayan suları,
Esmeyen rüzgarları.
Şimdi sel,
Şimdi fırtına olma zamanı.*

*Ne suçlu yarat ne
günahkar
Herkes cennete sığar
Kalksın bütün sınırlar
Şimdi birleşme,
Şimdi bir olma zamanı.*

*Yıldızdan yıldıza sür atını
Ak ışıkla ölç hızını
Karanlıktan koru aklını
Şimdi aydınlanma,
Şimdi güneşe göç zamanı.*

*Hürriyet aşkına esir olma-
dan
Esirlikten kurtulamayız hiç
bir zaman
Özgür olmadan mutlu
olamaz insan
Şimdi mutlu,
Şimdi hür olma zamanı.*

Hüseyin Kalaycı

ÇÎROKA DÎK

Va çîroka li dora Hêçilera (Kuşca) Cihanbeyli'yê ji hêla Mamoste İrfan BAYSAL da hatîye berhevkerin.

Çi hewu ye çi tune wu ye. Dîkîk hewu ye. Dem zivistan bu ye. Roke dîk li ser cemedê(buz) xwe xij dike. Li ser cemedê, li erde dikeve. Dîk ji cemedê ra;

-Cemed! Tu pir bi quwatî, te ez li erdê xistim.

Cemedê;

-Ez pir bi quwat bim ro min nahelîne.

Dîk li ser wê dihere ba ro û jê ra:

-Ro, tû pir bi quwatî ku cemedê dihelînî.

Ro:

-Ez pir bi quwet bim duman nakeve ber min.

Dîk dihere ba duman. Jê ra:

-Duman, tu pir bi quwetî ku dikevî ber royê.

Duman jê ra:

-Ez pir bi quwet bim baran min qûl nake.

Dîk dihere ba barane. Jê ra:

-Baran, tu pir bi quwetî ku

dumên qûl dîkî.

Baran jî:

-Ez pir bi quwet bim erd min nakşîne.

Dîk dihere ba erdê. Jê ra:

-Erdo, tû pir bi quwetî ku baran e dîkşînî.

Erd:

-Ez pir bi quwet bim çêre li ser min narize.

Dîk dihere ba çêrê. Jê ra:

-Çêre, tu pir bi quwatî, li ser erdê dirizî.

Çêre:

-Ez pir bi quwet bim mange. min naxwe.

Dîk dihere ba mangê. Jê ra:
-Mange, tu pir bi quwetî ku çêrê dixwî.

Mange:

-Ez pir bi quwet bim gûr min naxwe.

Dîk dihere ba gûr, jê ra:

-Gûro, tu pir bi guwetî ku mangê dixwî.

Gûr:

-Ez pir bi guwet bim ji kuçik natirsim.

Dîk dihere ba kuçik. Jê ra:

-Kuçik, tu pir bi guwetî ku gûr ji te ditirse.

Kuçik:

-Ez pir bi guwet bim xudanê min dê têra min, min yal ke.

Dîk berî xwe dide xudan. Pir dihere hendik dihere. Li rê kelemik (dirîk=diken) di lingî wî ra tere.

Dîk ji durva da xanîkî dibîne. Di bacê xênî ra dumanik derdikeve. Dîk dikeve hundir. Ji Jîneka bi porî xwe nê nê lê dixê, dîk ji wê ra:

-Vî kelemî ji lingê min derxe pê nanê xwe lêxe.

Bî vî kelemî heft nan lê dikevin.

Dîk jê ra:

-Ya ka kelemî min, yan jî ka heft nanan. Jînk bêçare, heft nana dide dîk. Dîk jî wê derê dihere. Li ser rîya xwe rastê şivanekî tê. Şivan vêqas birçîbûye, vêqas birçîbûye ku ji birçîbûna bişqula dixwe. Dîk heft nanên xwe dide şivên. Şivan bi van heft nana zikê xwe têr dike.

Dîk icar ji şivên ra:

-Ya ka heft nanên min, yan jî ka heft beranan. Şivan, bihêrs û bêdîl mecbur heft beranan dide dîk. Dîk heft beranên xwe dide ber xwe û ji wê derê dihere. Dîk tê gûndekî, ku li gûnd dawatik heye. Li dawatê şuna berx û mîya pisika û kûçika serjê dîkin. Dîk ji wan dipirse;

-Çima hun pisik û kuçika serjê dîkin? Gundî:

-Tu qurban tunene, ji bo we!

Dîk beranên xwe dide wan. Ew beranan dîkin qurban. Paşê dawet dîqede. Dîk ji wan ra:

-Ya beranên min bidin, yan ji bûkê!

Gundî bûkê dide dîk.

Dîk, bi bûkê va ji wê derê diherin. Li ser rîya xwe xortekî dibîne. ku xort li pîpîkê(tutîk) dixê.

Ji wî ra:

-Heyne vê bûkê, ka we pîpîkê!

Dîk pîpîkê heytine (hıldigre), dihere nav gûnd û li pîpîke dixê.

Pîpîpî! Kelemîk bi heft nanan!

Heft nan bi heft beranan,

Heft beran bi bûkekê,

Bûkek bi pîpîkekê

Pîpîpî!

SÖYLEŞİ

Serbülent Kanat ile söyleşi

M. J. Dağ

Sayın Serbülent Kanat Bırnebün dergisi adına sizi tanımak, müzik ve sanat hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek ve çalışmalarınızdan okuyucularımızı bilgilendirmek amacı ile sizinle söyleşiyi yapmak için buluştuk. Sorularına öncelikle dergimizle başlamak istiyorum. Dergimizi tanıyor musunuz ve böyle bir derginin çıkmasını nasıl karşılıyor sunuz?

S. KANAT: Böylesine güzel bir çalışmaya olumsuz bakmak mümkün değil. Burda önemli olan derginin kitlelere ulaşmasıdır. Bunun içinde herkesin katkıda bulunması gerekir. Herşey dergiyi çıkaran arkadaşlardan beklenmemeli.

Bize kendinizi tanıtır mısınız?

S. KANAT: 1969 yılında Cihanbeyli kazasına bağlı Bulduk köyünde dünyaya geldim. Konya Gazi Lise`sisinden sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi matematik bölümünü bitirdim ve halen aynı üniversitede master yapmaktayım. Geçimimi öğretmenlik yaparak sağlıyorum. Zamanımın büyük bir kısmını Kürt kültürüne hizmet için ayırıyorum. Derleme çalışmalarım

var. Kısaçası S.Kanat Kürt müziğine amatör bir ruhla hizmet eden bir hevaldir.

Müziğe ilginiz nasıl ve ne zaman başladı. Neden güzel sanatların başka bir dalı değilde Müzik?

S.KANAT: Müziğe ilgim ilkökul sınırlarında başladı. Bunda öğretmenlerimin ve arkadaşlarımda payı var. Cevrem sürekli sesimin güzel olduğunu söylüyordu. O zamanlar Türkçe söylüyordum. Kürtçe söylemek için gerekli ortam ve serbestlik yoktu.

Peki neden Müzik?

S.KANAT: Tabii ki müziğe olan ilgim ve sesimin güzel oluşu.

Neden Türk müziği değilde Kürt müziği?

S.KANAT: Ben herşeyden önce bir kürdüm. İnsanın çevresindeki müzikten etkilenmesi doğaldır. Ançak beni etkileyen Kürtçe müziğe Türkçe sözlerin yazılmasıydı. Bu şekilde aslı Kürtçe olan bir kaç ezgiyi tesadüfen keşfedince, içimde Kürtçe söylemek için kipirti uyandı.

Bugüne kadarki çalışmalarınızda ne tür güçlüklerle karşılaştınız? Kürtçe müzik yaparken baskı

gördüğümüz mü?

S.KANAT: En büyük güçlük derleme çalışmalarını yaparken karşıma çıktı. Bir parçanın kaynağına ulaşmak, aktarıcı kişiyi bulmak ve özgünlüğüne sadık kalma endişesi vardı. Tabii ki maddi zorluklar.

Peki siyasi baskılarla karşılaştınız mı?

S.KANAT: Bu tür baskıları zaten göze almıştım. Kürtçenin yasak olduğu bir dönemde (1989) 'AĞIT' kasetimi çıkarmaz ve adımı deşifre etmezdim. Çevrem böyle bir duruma hazır olmaması, insanların sorularıyla beni tedirgin etmeleri, HADEP'in düzenlediği gecelere ve Newroz kutlamalarına katıldıktan sonra gözaltına alınmalar ve tehditler gördüğüm somut baskılardır.

Büğüne kadarki çalışmalarınızda kimlerden destek aldınız?

S.KANAT: Derleme bazında, çevremdeki yaşlılar bana elinden gelen yardımları esirgemediler, onlara buradan sizin vasıtanızla teşekkür etmek istiyorum. Size bana en çok yardımları olan birkaç kişinin ismini verebilirim. Karaçadağ Köyünden Avukat Ali Çakmak. Bulduk köyünden Dengbêj Allo. Kütükuşağı köyünde Xanê Mecê vs. Teknik açıdan ve derlemeleri düzenlemede en büyük desteği saz arkadaşım Savaş Çakmak'tan aldım.

Çalışmalarınızda topluma nasıl bir mesaj vermek istiyorsunuz ve amacınıza ulaşıyor musunuz?

S.KANAT: Büyük bir baskı ile karşı karşıya olan Kürt halkının güzel değerlerinin yok olmaması ve yeni nesillere ulaştırılması en büyük hedefimdir. Kültür değerlerine sahip çıkan bir halk, kimliğinde sahip

çıkacağı gerçeğinden yola çıktım. Amacım, siyasi içerikli slogan müziği değildi. Bu zaten yeterince yapılıyor. Ben halkın kültürüne ve ulusal duygularına seslenmek istiyorum.

Amacınıza ulaştınız mı?

S.KANAT: Olanaklarımın ve zamanımın yeterli olmayışında tam anlamıyla istediğim müziği yaptığımı söyleyemem. Ama dinleyicilerin beğenisi beni gelecek için umutlandırıyor.

Halkın kendi kültür ürünlerinin derlenip, kendisine sunulması karşısında gösterdiği tepki nasıl?

S.KANAT: Çok olumlu. Çalışmalarım titizlikle izleniliyor. Yeni çalışmalarım merakla bekleniliyor. Eski türkülerin bulunup irdelenmesi, köylerde türkülerin kime ait ve nasıl aktarıldığının konuşulması bir canlanmanın kıvılcımının göstergesidir. Bu anlamda amacıma kısmende olsa ulaştığımı söyleyebilirim.

Repartuarınızı oluştururken parçanın özüne bağlı kalabiliyor musunuz? Bir parçanın sözlerini başka parçalarda kullandığınıza dair eleştirilere ne diyorsunuz?

S.KANAT: Bilerek böyle bir şey yaptığımı inanmıyorum. Ama halk türkülerinde bu durum kaçınılmaz. Çünkü beğenilen sözler başka ezgilerde de karşımıza çıkabiliyor. Örneğin Karaçadağ kökenli bir ağıtta yer alan sözler başka bir yörenin ağıtında da karşımıza çıkabiliyor. Mesela:

Dilê min tine tine

Mine biroşe ari şen li bine

Dizilerine bir kaç farklı ezgilerde rastlıyoruz.

Içanadolu Kürtlerinin tarihsel,

sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarının irdelenmesinde bugüne kadar büyük boşluklar yaşandığı kanaatindeyim. Tabii ki aynı şey müzik içinde sözkonusudur. Bu konuda neler söylemek istiyorsunuz?

S.KANAT: Ekonomik kaygılar ön plana çıktığında diğer kültür öğeleri içinde müzikte gerektiği gibi ele alınmamakta ve irdelenmemekte. Özellikle göç, Avrupaya gitme sevdası doğal yapıyı bozmaktadır. Bu da yapay bir nesil yetişmektedir. Kültürünü tanımayan bir insanın onu alıp irdemeside güçtür.

Sayın Kanat müzikle uğraşan gençlere önerileriniz varmı? Yada böyle destek isteği ile gelecek olanlara yaklaşımınız nasıl olur?

S.KANAT: Bölgenin müziğini dinlerken, parçanın ezgisini ve sözlerini öyküsü ile birlikte ele alsınlar. Böylece toplumsal yaşamıda yakında tanımış olurlar. Geçmişle bağlarını koparmadan sürekli araştırınsınlar.

Gerektiğinde Kürtçe söz yazıp, Kürt müziği formunda beste yapsınlar. Şu ana kadar benden destek isteyen olmadı.

Böyle bir isteğe sevinirim. Bu konuda bir demek çatısı altında geniş kapsamlı bir çalışma yapılabilir.

Yeni Çalışmalarınız var mı?

S.KANAT: Şu an -Lê lê Şemê- isimli bir çalışmam var. Yakında piyasaya çıkacak. Hem öğretmenlik hem müzik oldukça yorucu oluyor. Ama halka birşeyler verme mutluluğu bu yorgunluğu gideriyor. Zamanımın büyük bölümü beste peşinde gidiyor.

Öncelikle besteyi ilk ağızdan dinlemeye çalışıyorum. Daha sonra türküyü bir kaç kişiye dinletiriyorum. Aslında emin oluncaya kadar bir kaç versiyonu çıkıyor. Hepsini toplayıp bazen söz yazarak ortaya belirgin bir kompozisyon çıkarıyorum.

Bize kendi yazdığınız sözlerden bir kaç örnek verebilir misiniz veya bunları hangi parçalarda kullandınız?

S.KANAT: Örneğin son kasetimde -Way lê-türküsünde bir bölüm okuyayım.

Ber malê xwe dara sêvê

Çati heyna tere avê

Bejna bilind neva zirav

Rextegulya sêr nevê

dörtlüğünü kullanılan Türkçe sözler yerine özgünlüğünü bozmadan parçaya ben kattım. Başka bir derleme türküden örnek; vereyim ninni formundaki bu türküyü, yaşlılar kız çocuklarını severken söylerler:

Keçik dibin veng dibin

Şir vedixwin gemar dibin

Koki gulê zer dibin

Dikevin korta xweli bi ser dibin

Son kasetimde -Oy Dilo- parçasının sözleri tümüyle bana aittir. Müziğininde Qoçgiri ezgilerinden aldım.

Sayın Kanat okurlarımıza vermek istediğiniz bir mesajınız var mı?

S.KANAT: Bîrnebûn dergisini bu güzel çalışması için kutluyor ve bütün okurlarına saygılar sunarım.

Bize zaman ayırdığınız bu güzel sohbet için teşekkür eder, çalışmalarınızdan başarılar dileriz.

Bizim

maceramızın hikayesi
Caldıranla başladı
ve asırlardır
hızından hiç bir şey kayıptmeden
devam ediyor.

Aşiretler
davetsiz misafirlere
ölümüne direnirler
mecburi iskana
aç boğazlara
öyle kolay kolay
boyun eğmezler
ve yürek teslim etmezler

Atalarının mezarlarına
Fatıha göndermeden
koparıldıkları topraklar
dört mevsim yeşildi
koyun sürülerinin meralarını
Utnaşıtim ve Hz.Nuhun
adalet tanrısı
bakır renkli Fırat
ve ok hızındaki Dicle suları
mor koyun sürüleri
Akdağ kayalıklarında tuzlanır
kaval eşliğinde
Göksuya indirilirdi

Yaylar onların
gökyüzü onların
dağlar onların
onlar dağların
zaman onların
ve gece gündüz yanan ateşler onların
Ve onlar
dağ doruklarında
Allaha yakın
Arab
Acem
ve Kurttan
uzak yaşarlardı.

Ferîdin

ORTA ANADOLU AVŞAR AĞITLARINDA KÜRT MOTİFLERİ

Mehmet Bayrak

Avşarlar(Afşarlar)

Avşarlar'ın diğer Oğuz boylarıyla birlikte Orta Asya'dan göçederak Anadolu'nun çeşitli yerlerine, bu arada Afganistan, Azerbaycan, İran;Irak ve Suriye;ye yayıldıkları bilinmektedir. Sözkonusu göçle birlikte Afşarların bir bölümünün Horasan-Huzistan yoluyla Anadolu'ya geldikleri; bir kolununsa Irak-Suriye yoluyla yine Anadolu'ya geldiği söylenir.(13. Yüzyıl gezginlerinden Yakut el-Hamavi ve 14. Yüzyıl gezginlerinden İbni Batuta'nın Erzincan bölgesinde Pers Krallığının kıyımından korkarak Müslümanlaşan Ermenilere ilişkin görüşlerinden yola çıkan Amerikalı araştırmacı Matti Mooas, "Toroşlarda yaşayan Sünni Afşarlar'ın Ermeni kökenli olduklarına ilişkin kanıtlar vardır"demekte, ancak bu kanıtları gösterememektedir.(Bkz. M. Bayrak: Alevilik ve Kürtler, Öz- Ge Yay 1997, s. 453)

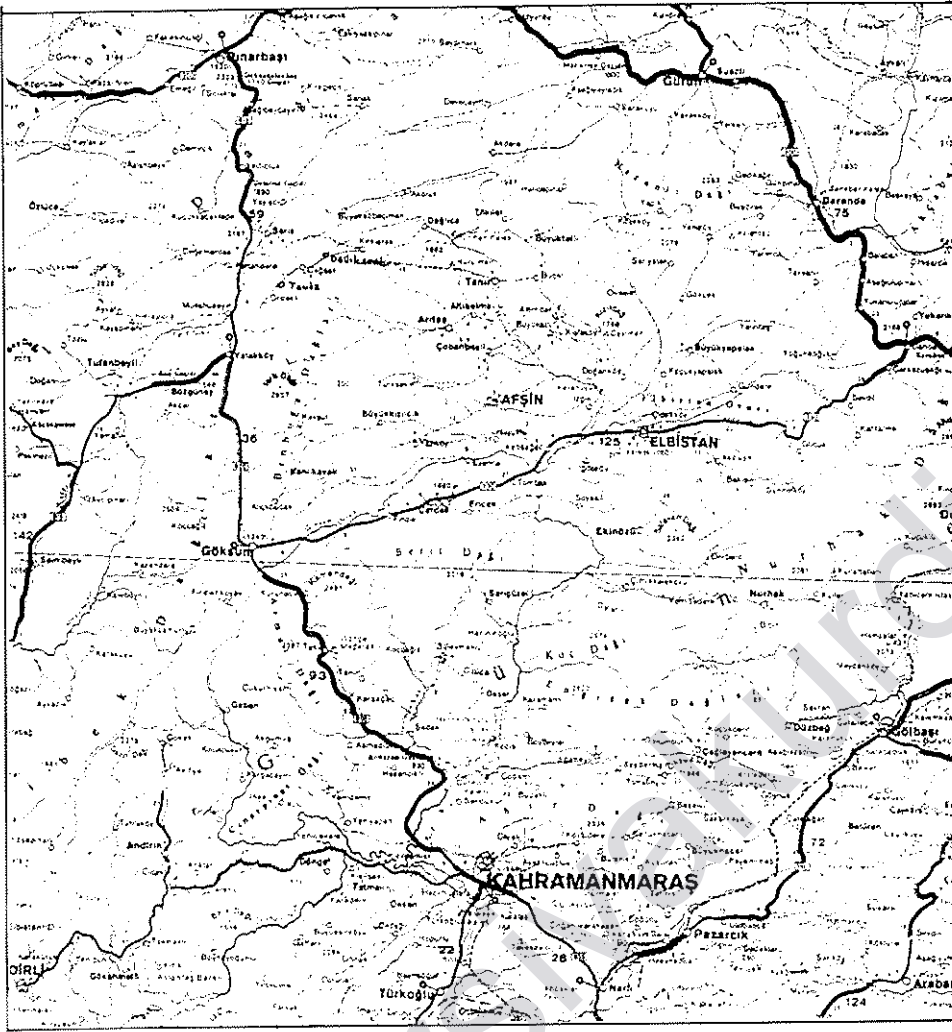
Bir Oğuz boyu ve Türkmen oymağı kabul edilen Anadolu Afşarları iki gruba ayrılıyor; Birincisi, Selçuklular döneminden itibaren Anadolu'ya yerleşen yerleşik Avşarlar. Ki bunlar avşarlıklarını unutmışlardır.

İkinci grup ise, göçebe yaşam sürdürüp 1865'ten sonra Derviş ve Ahmed Cevdet Paşaların Fırka -i İslahiyye hareketiyle (yani İslah Birlikleri aracılığıyla) iskân

edilen yani yerleştirilen Avşarlardır. Bunlara Recepli Avşarları deniyorki; asıl konumuzu ilgilendirenlerde bu Avşarlar'dır. "Bugün bu Avşarlar Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız, Tomarza ilçeleriyle bağlı üç köye de bu Avşarlar iskan edilmişlerdir." (Bkz. Ahmet Z.Özdemir: Avşarlar ve Dadaloğlu; Dayanışma yay. Ank. 1985, s.20)

Avşarlar'ın, Türkmen oldukları halde Anadolu'da hep ayrı bir boy olarak tanındıklarını belirten ve kendisinde Kayseri/Sarız Avşarlarından olan öğretmen-yazar Ahmet Özdemir; 1865 yılındaki iskandan önce Avşarların Uzunyayla,Sarız Suyu (Seyhan'ın doğu kolu), Pınarbaşı ve Zamantı (Seyhan'ın batı kolu) çevresini yaklaşık 300 yıl boyunca yaylak olarak kullandıklarını belirtiyor. Tecirli, Osmaniyeli-Haruniye-Düziçi bölgesini; Ceritler Ceyhan nehrinin sol kesimini ve Bozdoğanlar gibi Türkmen oymakları Kadırlı bölgesini "kışlak yurt"olarak tutarken; Avşarlar Kozan-Misis arasında kışlıyor, yazları da Binboğalar çevresindeki yaylalara çıkıyorlardı.

Kürt-Avşar/Türkmen ilişkileri Avşarlar yerleşik yaşama geçeli yüz yılı aşkın bir zaman olduğu halde, bugün bile Toroşlar'da ve Binboğalar da yaylalara çıkmaktadırlar. Toroşlar'ın Uzunyayla'ya

Kürtlerle Avşarların ve diğer kimi Türkmen oymaklarının yanyana yaşadığı "Kayseri-Maraş-Sivas" üçgeninde kalan bölgeyi gösteren harita.

doğru uzanan ve Sarız-Göksun-Afsin üçgenini içine alan Binboğalar; bu dağlara eklenilen Nurhak ve Engizek Dağları ile birlikte Kürt ve Türkmen aşiret ve oymaklarına yurtluk eder. Öyle ki, Kürt aşiretleri ile Türkmen oymaklarının yanyana, kimi zaman içiçe

yaşadıkları bu dağ silsilesi Toroslar üzerinde Suriye sınırındaki Gavur Dağı ve Kürt Dağı'na kadar uzanır. Bu yakın ya da içiçe yaşama biçimi, kimi zaman hem yabancıları hem de resmi makamları yanılığa bile düşürmüştür. Sözelimi 1838 yılında Pazarcık yöresindeki Atmalı, Sinemilli ve Kılıçlı Kürt aşiretleri arasında misafir olarak kalan Alman Mareşali

Moltke; bunları Türkmen topluluğu sanmıştır. (Bkz. Moltke: Türkiye Mektupları, 1969, s.156) Bu aşiretlerden Atmalı ve Sinemilli aşiretleri kardeş-aşiretler olup, bugün bile tüm asimilasyon çabalarına rağmen Kürtçe konuşmakta ve Kürt kimliklerini korumaktadırlar. Kılıçlı aşireti de, bir Kürt aşireti olup 1920'li yıllara kadar Çevre koşullarının etkisiyle Kürtçeyi ve Türkçeyi birlikte konuşan bir aşirettir. (Bkz. Edgard C. G. Noel: Diary of Major Noel on Special Duty in Kurdistan/ Major Noel'in Kürdistan Gezisi; Bağdat, 1920, s.49vd)

Sözelimi Recepli Avşarları'nın iskanına ilişkin bir Padişahlık fermanında ise bunlar,

"Türkmen ve Ekrâd'dan (Kürtler'den) Recebli Avşarları" olarak nitelendirilmektedir. Fermanın girişi şöyledir:"Evamir-i şerifimle(kutsal buyruğumla) Rakka havalisine iskânları ferman olunan tavayif-i Türkmen ve Ekrad'dan Recebli Avşarları... Hâlâ Kayseri ve Zamantı taraflarında olup ikametlerinden huruç eyediklerinden (kaçtıklarından) maada..."(Bkz. Ahmed Refik:Anadolu'da Türk Aşiretleri, 1989,s.145) Yine 19.yüzyılda çeşitli Türkmen oymaklarıyla birlikte iskâna tabi tutulan Celikân, Belikân,Delikân,Okçu İzzeddinlu gibi Kürt aşiretleri kimi Osmanlı resmi belgelerinde "Türkmen Ekradı"veya "Ekrad-ı Yörükân"adlarıyla anılmaktadır.

Bu adlandırmanın öncelikli anlamı, "göçebe yani konar-göçer Kürt aşiretleri"dir. Bu kavramların ikinci bir anlamıda "Türkmenler"le akrabalaşmış Kürtler " anlamında olsa gerek. Çünkü inanç ve kütür kökenleriyle göçebe ve köylü yaşam biçimlerinden dolayı birbirine yakın duran Kürt ve Türkmen unsurlar kimi zaman Osmanlı'ya karşıtlık bileşkesinde dayanışma içine girmişler, kimi zaman da kendi arlarındaki çelişkileri kaldırmak için kız alıp vermişlerdir. Özellikle Türkmen unsurlar yerleşik yaşama bütünüyle geçip, tercihlerini Sünni- İslam'dan yana koymadan, yani "gevşek Müslüman" oldukları dönemde bu ilişkilerin daha yoğun olduğunu görüyoruz. Nitekim Maraş bölgesinden Kürt kökenli Kozanoğulları'nın Avşarlar'dan kız alıp, akraba olduklarını biliyoruz.(Bu konularda bkz. Bekir Sami Bayazit: 1865-66 Kürt Dağı, Cebel-i Bereket Kozanoğulları İsyanı ve Güneydeki Aşiretlerin İskânları, Antakya, 1989; Abdullah Münir Kozanoğlu: Kozanoğulları, İst. 1983 ve Dr. Celilê Celil: Kozanoğlu Kürtleri Tarihi, DENG Dergisi. Sayı 34/1996)

Bölgedeki Alaevi Kürt Aşiretleriyle İslamlaşmadan önceki Türkmen oymakları arasında da bu tür evliliklerin ve akrabalıkların olduğu biliniyor.Sözgelimi yaklaşık 150 yıl önce Sinemilli aşiretine

mensup büyük dedemin de Pazarcık yöresinden Cerit oymağına bağlı Zeynep adında bir kadınla evlendiği vebu isminKürtçe söylenişi olan Zeynik/ Zınık adlarından dolayı ailemizin Sinemilli Aşiretinin Zınikan kolu olarak adlandırıldığı büyüklerimizce söylenmektedir.

Öte yandan her toplumun geçirdiği bir yaşam biçimi olan göçebelik, benzeri topluluklar arasında benzeri değerler ve kültürler yaratıyor. Binboğalardaki Kürt aşiretlerinin Türkmenlerden önce yerleşik yaşama geçtikleri biliniyor. Buna karşın hayvancılıkla geçinen birçok Kürt aşireti de, diğer Türkmen aşiretleri gibi kışları kışlak olan köylerinde, yazları ise yaylalarda yaşam sürdürmekteydiler. Özellikle 12 Eylül Cunta'sından sonra Binboğa, Nurhak ve Engizek yaylalarında Kürt yaylacılığı hemen tümüyle yokolmuştur.)

Binboğalar çevresinde yaşayan ve büyük çoğunluğu Alevi olan başlıca Kürt aşiretleri şunlardır; Sinemilli, Atma, Alias, Kılıçlı, Kürecik aşiretleri (Harunan, Bekiran, Şemsikan) Balyan, Kodir Zor, Kara Hasan, Tavkıran, Çuireşan, Nadirli, Doğanlı, Delikan, Celikan, Belikan, Canbek ve geçen yüzyılın sonları ile bu yüzyılın başlarında Koçgiri, Şadyan ve Ginyan aşiretleri. (Bkz. Mark Sykes: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kürt Aşiretleri; Berhem Dergisi, Sayı: 8/1990)

Avşar Ağıt ve Türkülerinde Kürt Motifleri

Özellikle Kayseri'nin Pınarbaşı ve Sarız, Maraş'ın Göksun ve Afşin ilçeleriyle, Adana'nın Tufanbeyli ilçesinde Kürtler ile Avşarlar yanyana yaşamaktadırlar. Birkaç yüzyıldan beri devam eden bu beraberlik ve yakınlık; acı- tatlı birçok ilişkiyi de beraberinde getirmektedir. Ahmet Özdemir'in de vurguladığı gibi, "Bu unsurların düşüncesi, yaşayışı, gelenek ve görenekleri, kısaca kültürü üzerinde birinci derecede doğa ve iklim öğeleri etkili olmuştur. Elbette göçebenin kendine göre bir dünya görüşü vardır. Yoksa göçebelik

başıboş, hiçbirseyden habersiz dolaşmak değildir."(age, s. 26)

Başta dağ, yayla, ova, pınarlar, tarlalar, ormanlar, koyun ve at sürüleri gibi ortak doğal değerler olmak üzere birçok nesne ile toplumsal ilişkiler bu türkü ve ağıtlara ilginç motifler olarak yansır. Kürt motiflerinin yoğunlukla *Olay Anlatan Aşar Ağıt ve Türküleri*' ne yansıdığını burada hemen belirtelim. Özellikle yazılı ve sözlü Kürt halk edebiyatı ürünlerine izin verilmeyen ve sözlü ürünlerin yazılı edebiyata dönüştürülemediği bir ortamda, Türkçe sözlü bu Avşar ağıt ve türküleri daha bir önem kazanır.

19. Yüzyıldaki iskan oaylarının göbeğinde yaşayan ünlü Avşar ozanı Dadaloğlu, Kürt motiflerine şiirlerinde sıkça yer veren ozanlardan biridir. Avşarlar'ı iskan eden Osmanlı yöneticisi Cevdet Paşa'nın Ma'ruzat ve Tezâkir adlı eserlerinde; Avşarların ve diğer Türkmen topluluklarının Derdini yüksek sesle dillendiren bu ozandan tek kelimeyle bile söz etmediğini ve Dadaloğlu'nun şiirlerinin ancak Cumhuriyet'ten sonra derlenerek yazıya geçirildiğini burada belirtelim. Aynı temaları işleyen bir başka Avşar ozanı de Cingözoğlu Seyit Osman'dır.)

Bir şiirinde "Avşaroğlu Kürt yiğeni değil mi?" diyen Dadaloğlu, Kürtlerle Avşarların iskân birlikteliklerini bir dörtlüğünde şöyle yansıtır;

*Bütün iskân oldu Avşarlar, Kürtler
Yürekte mi çıkar ol acı dertler
Mezada döküldü boyn'uzun atlar
At vermemez iskânlıktan zor oldu.*

Dadaloğlu, iskân sırasında Kozan'a bağlı Hacılar köyünde oturan Lek Kürtlerinin arada kaldığını hayıflanarak anar:

*Çukur'n köprüsüde Avşar'ın yurdu
Nerede kaldıda aslanı , kurdu
Arahkta kaldı Hacılar Kürdü
Arahkda kalan beyler nic' oldu*

Hükümet , Kürt kökenli Kozanoğlu'nu

dize getirmek üzere Necip Paşa'yı görevlendirir. Dadaloğlu, Necip Paşa ile Kozanoğlu'nu şöyle konuşurur:

Necip Paşa:

*Yozgat tarafından çıktı bir Paşa
Avşar'ınan Kürd'ü yakıt ateşe
Dövüşün dövüşün de çıkaman başa
Sende gönlünle gel Kozanoğlu.*

Kozanoğlu:

*Ben Kozanoğlu'yum sırta kaçarım
Ağzımdan , burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam bin taneni biçerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa*

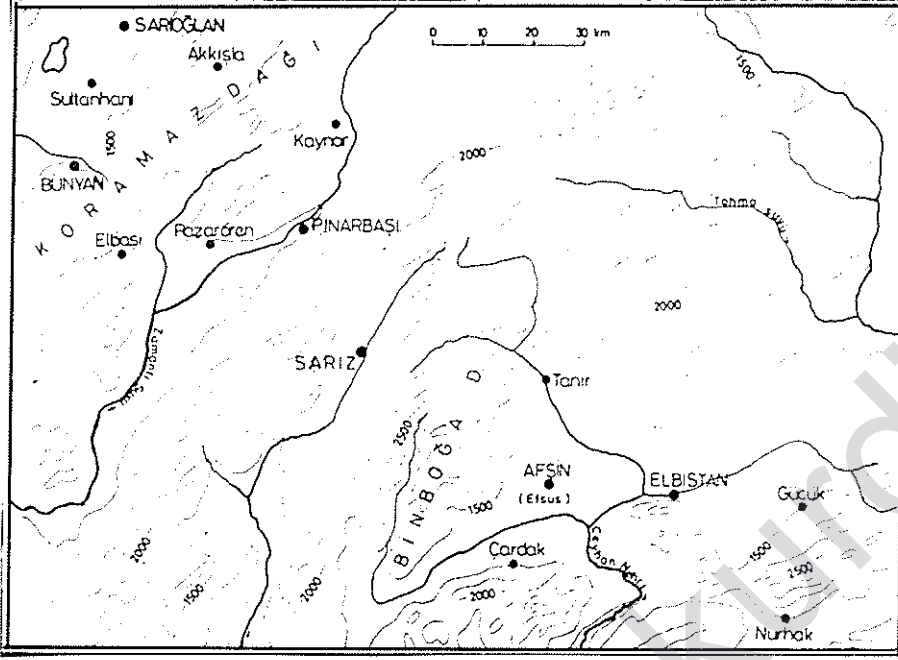
Dadaloğlu, Reyhanlı aşiret reisi Mürseloğlu Haydar Bey ile Avşar Beyi Mirza Bey'in Elbistan ovasındaki kavgasını anlatırken, bir dörtlükte Mirza Bey'i şöyle konuşurur:

*Mirza der; savaş paklar için sağını
Küküm ettim Kürdistan'ın beini
Başına yıkarım Berit dağımı
Yazın Andırın'a dökmem var.*

(*Küküm olmak: kötürüm düşmek, topal olmak. Dadaloğlu, Avşar oymağı içinde bir oba olan Sarız yöresindeki Torun obasını överken bir dörtlükte Kürtler'i anar:

*Bozhöyük, Akoluk belli yurtları
Çayıra çıkardı arap atları
Haraca bağlardı bütün Kürtler'i
Muhazzimoğulları Torun değil mi?*

Başta Sarız-Göksun-Afşin üçgeninde yeralan 2830 meter yüksekliğindeki Binboğalar olmak üzere Kürtler'le Avşarlar'ın ve diğer Türkmen oymaklarının yanyana yaşadıkları Toroslar, soğanlı Dağ, Gövdeli, Koçdağı, Aladağ, Bakırdağı, Bulgar Dağı, Erciyes, Ahı Dağı, Engizek Dağları, Konur Dağı, ve Nurhak Dağı Dadaloğlu'nun şiirlerinde sıkça geçer. Biz sadece Binboğa Dağlarına ilişkin bir güzellemesinden birkaç örtlük vermekle

Kürtlerle Avşarların Binboğalar çevresinde yanyana yaşadıkları ilçe ve beldeleri gösteren harita (Kaynak: prof. Dr. Refet Yınanç-Doç Dr. Mesut Elibüyük: Maraş Tahrir Defteri, Cild .II, kapak)

yetineceğiz:

*Binboğa'yı dersin dağların beyi
Görüken Soğanlı, hani Koç Dağı?
Aladağ, Bakırdağ, Bulgar'ın tayı
Erciyes ulunuz, pirin var dağlar.*

*Ahır dağda gördüm Maraş beyini
Engizek'te derler elin çoğunu
Gezdim, seyreyledim Konur Dağın
Gögsü gök ördekli gölün var dağlar.*

*Dadaloğlu'yum bunu böyle diyeli
Üçyüzaltmışaltı dağı sayalı
Burnu hızmalı, katar kayalı
Kol kol olmuş gelir elin var dağlar.*

Bilindiği gibi ünlü romancı Yaşar Kemal; İnce Memed romanıyla Ortadirek-Yer Demir Gök Bakır-Ölmez Otu üçlemesinde bu bölge insanlarını değişik boyutlarıyla işlediği gibi, Binboğalar Efsanesi adlı ünlü eserinde de, aşiret ve oymakların

19.yüzyıldaki iskânlarının belgesel-öyküsünü bir destan anlatımıyla verir.(5.basım, Toros yay.İst.1981)

Bir bütün olarak Türk Edebiyatında Kürt Motifleri başlıbaşına bir incelemenin konusudur.Konuyu çağdaş Türk edebiyatı boyutunda ele alan Rohat Alakom'un "Çağdaş Türk edebiyatında Kürtler"konulu incelemesi, bu tür bir çalışmanın sadece bir boyutudur.(Bkz.R.Alakom:Çağdaş Türk EdebiyatındaKürtler;Fıratyay.İst.2.bas.1991)

Yaklaşık on yıllık bir çalışmanın ürünü olarak 1985'te yayımladığım "Eşkîyalık ve Eşkîya Türküleri"konulu çalışmamda, salt eşkiya türkülerinde Kürt motiflerine ilişkin çok sayıda örneğe yer vermiş ve bu örnekleri, bu eserin genişletilmiş yeni basımı niteliğindeki "Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri"konulu inceleme-antoloji çalışmamda (Öz-Ge yay.1996) daha da artırmıştım. Ancak, burada amacımız tüm Halk Edebiyatında Kürtler konusunu işlemek olmadığı için biz yalnızca Orta

Anadolu Avşar ağıtlarında Kürt Motifleri'ni daha doğrusu, doğrudan "Kürt"adının geçtiği dörtlükleri vermekle yetineceğiz:

Emir Ağa, Gemekli yiğit bir kişidir.Bir gün arkadaşı bildiği Deli Fazlı tarafından pusuya düşürülerek öldürülür. Ölümü üstüne yakılan bu Orta Anadolu ağıdının kimi dörtlüklerinde Kürt kökenli eşine atıfta bulunulur:

*Tahtada deldirir kızı
Samsun'a indirir yozu
Kınamayın bizi eller
Dil bilmiyor Kürd'ün kızı*

*Gemerek'in önü arpa
At yayılır kırpa kırpa
Nasıl kıydın Deli Fazlı
Kürd'ün kızı daha körpe*

*Altın beşik el istiyor
Sallamaya kol istiyor
Kınamayın eller bizi*

Kürd'ün kızı yar istiyor. (H.Avcı: Ağıt Geleneği ve Ağıtlar; yayımlanmamış çalışma) Toroslar'da yaşayan ağıt yakıcı Hasibe Hatun, bacısı Fatiş'le birlikte, hakkında vur emri çıkarılan kardeşleri Ahmet için yaktıkları ağıtta, onun Kürtler'in yanında saklanmasına atıfta bulunarak şöyle yakınırılar:

*Ben yaylada çok ağladım
Yoğudu yanımda yoldaş
Kürtler'e emanet ettim
Akçadağ'da kaldı kardaş
(H.Avcı:agç)*

Toroslar'ın Doruca bölgesinde çığ altında kalarak ölen "Ali, battal ve Mustafa'nın Ağıdı"ndan:

*İtine kurban olayım
Develi'den gelen Kürtler
Bahar gelip kar kalkınca
Mustafa'mı yemen kurtlar*

(...)

*Yürüyün Avşar uşağı
Dığrak bağlayın kuşağı
(Dığrak:sıkı,sağlam)
Kürd'ün obasında yatar
Yok mu anayın döşeği
(...)
Sığ öteden yürüyüşün
Öldüm yalvarı yalvarı
Ben Ölüyüm sürmel'eşim
Kürtler giyinmiş şalvarı (H.Avcı:agç)*

Haçın olaylarında Ermeniler tarafından öldürülenler için yakılan "Haçın Ağıdı"ndan:

*Baş kâtibi getirdiler
Deyneğinen döve döve
Genco Kürd'ü yüzüyorlar
Özne gibi öve öve
(A.Özdemir:Öyküleriyle Ağıtlar;s.76)*

"Kumandanın Ağıdı"ndan:
*Al at nenni kır at nenni
Kucakladım ala kanlı
Öldürmüşler kumandanı
Kürtler de kâfirden kinli (A.Ş.Esen:
Anadolu Ağıtları; Ank.1982,s.116)*

Avşar Türkmeni olduğu söylenen Kürt ağa lakaplı biri hakkında bacıları tarafından yakılan ağıttan:

*Kürd Ağa söylenir dilde
Kahve hazır gözü yolda
Lahuri şal ince belde
Nazar değmiş Kürd Ağaya*

*Eridi Dağların buzu
Develi'ye gelir tuzu
Kürd Ağa'nın gelin kızı
Yeni doğmuş tan yıldızı*

*Ayağında gülgül edik
Biz de feleğe ne dedik
Ne ağıhyon Kürdün kızı
Mencilişte yeni gedik*

(Ahmet Şükrü Esen: Anadolu Ağıtları,ank.1982,s.117-118) " Derviş Beyin Ağıdı"ndan:

*Çıktım Tuna'nın başına
Sevir ettim alt başına
Kürtler kuzgun gibi döner
Bey Derviş'in üleşine*
(A.Ş.Esen:age,s.76)

" Koca Beyin Ağıdı"ndan:

*Baktım ki binmiş kağniya
Kürtçe yalvarır Tanrıya
Günde günde ben ağlarım
Kara topraktan anlaya*
(A.Ş.Esen:age,s.113)

Kürt eşkiyalar tarafından Körünoğlu Mehmet öldürülür ve karısı kaçırılarak bir ahırda alıkonur.Bu ağıt Körünoğlu üstüne karısı tarafından yakılır:

*Beliğimden tuttu Kürtler
Öldüm yalvarı yalvarı
Hele görsen Sürmel'eşim
Yedi gün ahır bekledim*
(H.Avcı:agç)

Şimdiye kadar yayımlanmamış bir başka Avşar ağıdında da; Kırkısrak Kürtlerinden Haydari Doçdirêj'in kaçırdığı Avşar kadını Emiş için şöyle denir:

*Gilimsakoyu giymiş de gilimleni sallanıyor
Kız Kızılbaş'a vamuşsın, emmilerin arlanıyor*
(Der:Temeli)

" Hasan Beyin Ağıdı"ndan:

*Kara Mehmed çete başı
Papağa karışmış kaşı
Karıları siper almış
Meydana çık Kürt Yüzbaşı*
(...)

*Avratları siper alma
Kürt Yüzbaşı çık meydana
Kırık Hasan Beyin dizi
Kağniya atmış belini*

(i) M.Bayrak:Öyküleriyle Halk Anlatı Türkileri,s.520

Bir Kürt kadınıyla evli olduğu anlaşılan İbrahim- diğer adıyla Deli Çete-adında bir Avşar Beyi, jandarmalarca öldürülür. Aziziye yani Pınarbaşı'lı İbrahim Beyin öldürülmesinden sonra Avşarlarla yakılan ağıtta, karısına atıfta bulunarak şöyle denir:

*Aziziye'de duyuncağı
Kaymakam vurdu dizine
Yara biter yangı soğur
Ne diyem Kürd'ün kızı'na*
(age,s.522)

Eşkıya Kürdoğlu'na ait aşağıdaki ağıtın da Avşarlar veya Türkmenler'ce yakıldığı anlaşılıyor:

*Hemi okur hemi yazar
Ata binmiş dağı gezer
Akıl yetmez Kürdoğlu'na
Uçan kuştan hile sezer*

*Yürüyün yollara düşek
Dumanlı dağları aşak
Kürdoğlu böyle yiğittir
Beş katarda atar fişek*
(...)

*Dam başında sergisi var
Kara saçın örgüsü var
Kürdoğlu'ndan geri kaldı
Gelin kızın görgüsü var*

*Al at nenni kır at nenni
Kucakladım ala kanlı
Öldürmüşler Kürdoğlu'nu
Düşmanı kâfirden kinli*

(M.Bayrak:age,s.540-541)

Sarız-Yalak'lı Eşkıya Deli Omar, aşık olduğu kızın evine hileyle çağrılır ve baltayla öldürülür.Yanında en yakın arkadaşı Kürt Ali vardır. Onu da sabaha kadar bağlar, ancak öç alacağından korktukları için daha sonra öldürürler. Ağıt, Avşar eşkiyası Deli Omar'ın yakınlarınca yakılır:

Paltayınan adam'ölür
Seni tutsun kara dertler
Ben Ali'ye güveniyom
Hayfını alıcı Kürtler
(...)
Sağ yanında altıpatlar
Sol yanında kama saklar
Öldüğünü duydu m'ola
Ömer'in yoldaşı Kürtler
(M.Bayrak:age,547)

(i) Altıpatlar: tabanca

Tufanbeyli'nin Karsavranlı köyünden Ali Onbaşı, Osmanlılar'ın son dönemlerinde uzun süre dağda kalmış ağaların korkulu düşü bir eşkıyadır. Ağalar, kendisinden kurtulmak için gözüpek bir Kürt gencini yanına katar ve hileyle öldürtürler:

*Gavir Kürt vurdu beni
İleşimi dolamıyor
Karsavranlı Ali Onbaşı
Al kanlara beleniyor*

*Emniyete almazdım Kürdü
Tükenmez tenimin kurdu
Tüfegimi dürbünümü
Gavir avrat Kürd'e verdi
(M.Bayrak,age,s.552)*

Sarız-Dayoluk'lu Kara Ziya, bir hasımlık yüzünden yöredeki Kürtler'ce vuruluyor:

*Kurban olduğum yaradan
Kuran kalkmamış aradan
Gavir imiş gavir Kürtler
Hareket etmiş oradan*

*İlk akşamdan çevirdiler
Döşüme dipçik vurdular
Gavir imiş gavir Kürtler
Kurşun ile kavurdular
(M.Bayrak:age,s.553)*

Sarız'lı Avşarlarca Alo, Reşko, Çondo ve Altısöğütlü İsmail gibi birçok Kürt eşkıyaları ile Mullaoğlu Demir Hüseyin gibi Kürt ağaları hakkında da çeşitli ağıtlar

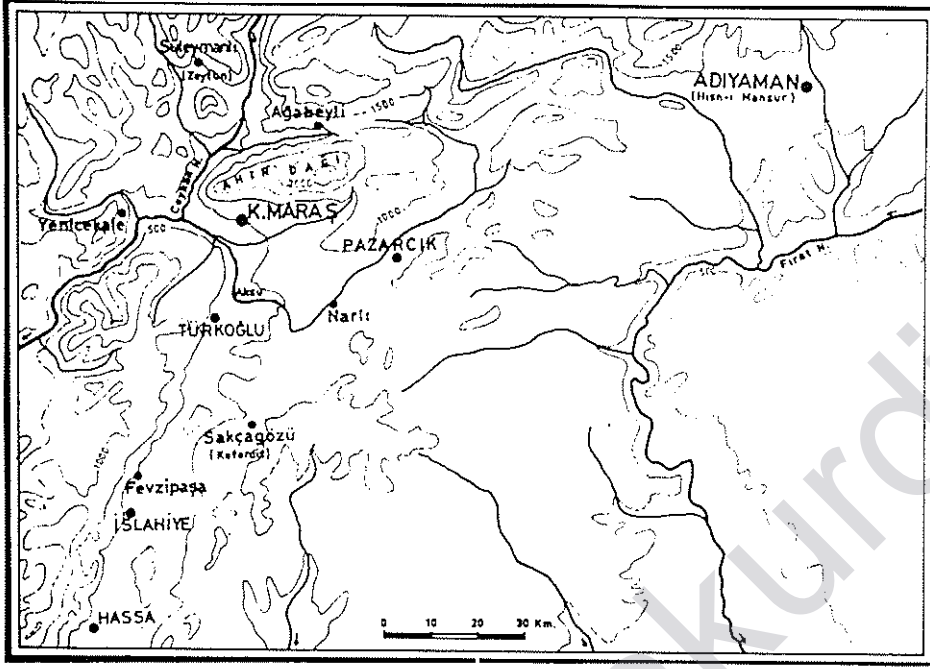
yakılmıştır; ancak yalnızca "Kürt" vurgulu dördüklere yer verdiğimizden, bunlara değinmiyoruz. Ahmet Şükrü Esen'in 1920'li yıllarda Pınarbaşı Avşarları arasında yaptığı ağıt derlemelerinden sonra (Bkz. Ahmet Şükrü Esen: Anadolu Ağıtları; Yay.Paz: P.Naili Boratav-R.Dor; İş Bankası yay.Ank.1982) bizim 1970'li ve 80'li yıllarda derlediğimiz ağıt derlemelerinin (Bkz. M.Bayrak: Eşkıyalık ve Eşkıya Türküleri; Öz-Ge Yay.Ank.1985 ve genişletilmiş yeni basımı Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri; Öz-Ge yay.Ank.1986) ardından Avşarlar arasında en yoğun derlemeler Ahmet Z.Özdemir tarafından yapılmıştır. (Bkz. A.Z.Özdemir: Öyküleriyle Ağıtlar; Kültür Bak.yayımları, Ank.1994).

Kayseri'nin Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçeleriyle Maraş'ın Göksun, Adana'nın Tufanbeyli; Sivas'ın Gürün ilçe ve köyleriyle Orta Toroslar ve Çukurova bölgelerindeki Avşarlar arasında ağıt derlemeleri yapan Özdemir; kuşkusuz çalışmamıza kaynaklık edecek birçok ürün de veriyor.

Dersim katliamına katılıp birçok kişiyi öldürdükten sonra bir Dersim Kürd'ü tarafından alınından vurularak öldürülen Sarız Avşarlarından Yakup Çavuş için yakılan ağıttan:

*Al işlik de sarı kalem
Al vardı çavuş al vardı
El çarpmış da hota çalmış
Öğün gitsin Dersim Kürd'ü
(Hota çalmak: öğünmek)
(...)
Yen' ayrıldı ev olucu
Gözlüyom Yaap gelici (Yaap: Yakup)
Anamın deli çavuşu
Kürt vurup ünün alıcı
(A.Özdemir:age,s.59-60)*

1915 yılında Haçın (Saimbeyli) yöresinde Ermeni katliamına katıldıktan sonra, bir Ermeni tarafından gözünden vurularak öldürülen Kırca Ali üstüne emmisi kızı tarafından yakılan ağıttan. Dördüklükte geçen

Kürtlerle kimi Türkmen oymaklarının yanyana yaşadıkları ilçe ve beldeleri gösteren harita (Kaynak: age Cild-1)

"Kürt güzeli" çok güzel kadınlar için kullanılan bir deyimdir:

*Çukurova'nın cereni
Gelin beklemez viranı
Duyunca dizine vurmuş
Ali'min Kürtler yareni
(...)*

*Hezeli gönlüm hezeli
Meşeler döker gazeli
Karayağız Kürt güzeli
Karabekir çekmiş göçü*

Terkeşlioğlu Hasan Ağa'nın ölümü üzerine anası tarafından yakılan ağıttan:

*Yurtlarına yurtlarına
Yemin'takin atlarına
Yekin oğlum kölgen düşsün
Örtülünün Kürtler'ine
(...)*

*Sandıği sandal bohçalı
Yükünün dibi akçalı
Kürt'lerden hediye gelir
Telli zubun, ağ bohçalı
(A.Özdemir:age,s.120-121)*

"Körünoğlu'nun Ağıdı"ndan:

*Terkimizde bir top kutmu
Ben kutmuyu nidiciyim
Koyurun da beni Kürtler
Ben anama gidiciyim
(Kutmu:kutnu kumaş)
(Koyurun:koy verin)*

(A.Özdemir:age,s.186)

Tomarza köylerinde çobanlar arasında çıkan bir kavgada Kürtler tarafından öldürülen Hacı'nın Ağıdından:

*Kürtler kamayı sokunca
Öldüm çağmayı çağmayı
Kızlar beni savuşturdu
Kaldım değneyi değneyi*
(A.Özdemir:age,s.246)
(Çağnamak:kıvrınmak)

"Abuzet Ağa'nın Ağdı"ndan:

*Al Vayıs'ın efesini
Süremedim safasını
Kürd'e düğüne gidiyor
Dür kardeşin çuhasını*
(A.Özdemir:age,s.248)

Avşar ağalarından "Zelhinli Ali Beyin Ağdı"ndan:

*Kangal'dan sürü yürüdü
Toplansın Göksun Kürtler'i
Gedikten canavar kovar
Kara çadırın itleri*
(A.Özdemir:age,s.260)

"Sarız'lı Potömeroğlu İsmail'in Ağdı"ndan:

*Schilden sürekle toplamış
Beşçeşme'dir bunun yurdu
Ar değil mi emmioğlu
Yerine saldılar Kürd'ü*
(Sehil:sahil, Çukurova)
(A.Özdemir:age,s.286)

Avşar "Hafız Ağa'nın Ağdı"ndan:

*Kangal'dan yozu sürüdü
Birikin Sarız Kürtler'i
Dokuz sürü, on sekiz çoban
Nasıl şen olur yurtları*
(A.Özdemir:age,s.319)

Ahmet Ağa'nın Ağdı"ndan:

*Yedi kapı bağlanırdı
Dokuz tülü yağlanırdı (Tülü:erkek deve)
Kar'a Ahmed'im olmayınca
Kürt'ten çoban eğlenir mi*
(A.Özdemir:age,s.384)

Ve bundan yüzyıl kadar önce yaşadığı sanılan "Molla Ali"üstüne yakılan ağıttan:

*Yönü günbatıya doğru
Ağ odamız taş kapılı
Biliniz mi siz Ali'yi*

İrişvan Kürd'ü yapılı (Babayiğitliğinden dolayı Rışvan Kürd'ü'ne benzetiliyor)

*Hazeli gönlüm hazeli (Hazeli:yaramaz)
Meşeler döktü gazeli
Bilin mi gelin bibisi
Emm'oğlu Kürt güzeli*

Sonuç

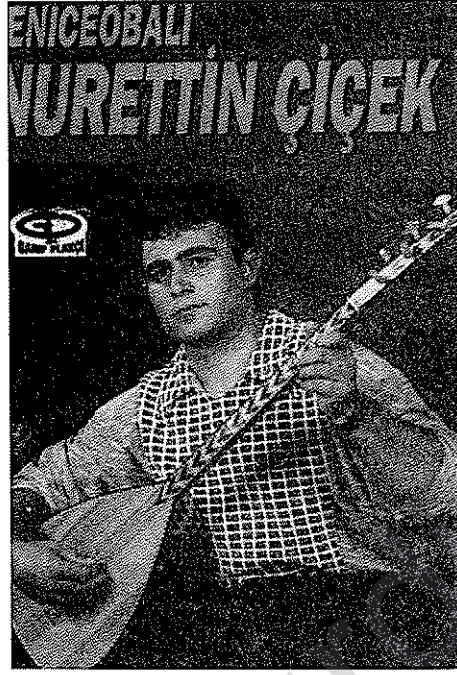
Buradaki örnekler de gösteriyor ki; halkın anonim sözcüleri niteliğindeki Ağıtlar ve Türküler, halkı kavramada ve toplumsal halk tarihini yazmada son derece önemli kaynaklardır.Bu ürünlerde halk, genellikle sevecen ve içtenliklidir.

Bunlar, yalnızca bir yöredeki bir Türkmen oymağı olan Avşarlar'ın komşusu Kürtler üstüne yaktığı ağıtlardan kesitlerdir.Halk toprağı işlenerek yapılacak bir derleme, kimbilir daha nice ürünleri ortaya çıkaracaktır...

Hele Kürt yazılı ve sözlü edebiyatı yasaklanmasaydı, kimbilir Kürtler'in de komşusu Türkmen oymakları üstüne ne türküleri ve ağıtları bugünlere kalacaktı...

Yeniceoba`lı Nurettin Çiçek ile kısa bir söyleşi

Serkan Demirsoy

İlk önce röportaj isteğimize olumlu cevap verdiğin için teşekkür ederiz.

- Esas ben teşekkür ederim.

Ta! Karacadağ dan buraya, Yeniceoba ya kadar zahmet edip geldiniz.

Okuyucularımıza kendini tanıttirmısın?

- Ben Nurettin Çiçek. 1971 yılında Cihanbeyli ilçesinin Yeniceoba kasabasında doğdum. Babamın ismi Ramazan annemin ise Naciye dir.

Ne zamandan beri saz çalıp türkü söylüyorsun? seni bu sanat dalına iten nedenler nedir? Destekleyenlerin oldu mu?

- Sekiz yaşında babamın desteği ile saz çalmaya başladım. Önceleri sadece türkü söylüyordum. On iki yaşında ise bağlama çalmaya başladım.

Peki, özel bir kurs veya eğitim aldın mı?

Hayır. Müzik eğitimi falan almadım. Kendi çabalarımla bu seviyeye geldim. Gerçi babamın bina çok faydası oldu. Babamında müzik yönü kuvvetlidir.

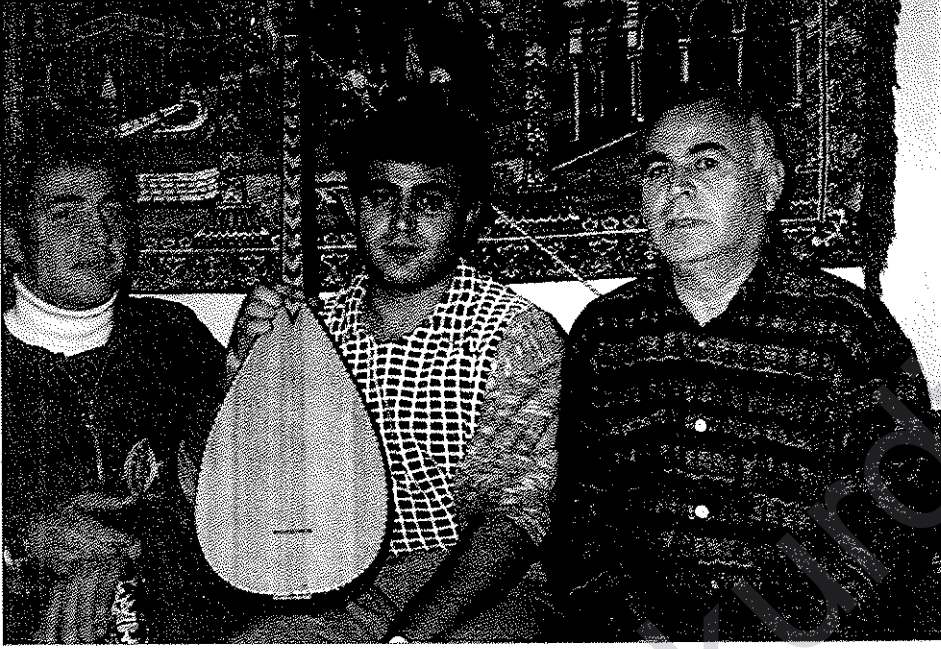
Müzik dışında neler yapıyorsun. Daha doğrusu geçimini nasıl karşılıyorsun?

- Müzik dışında bir işle uğraşmıyorum. 1992 yılında Tavşançalı kasabasında Argın tesislerinde solist olarak işe başladım. Halen oradayım.

1997 yılı sonlarına doğru bir kasetin çıktı.

- Evet geçen yıl bir kesedimi piyasaya sürdüm. Bu çalışmayla amacım kaybolmaya yüz tutmuş Orta Anadolu Kürt kültürü ve tarihini su yüzüne çıkarmaya katkı da bulunmaktı.

İkinci kasetin çıkıyor mu? Çıkacaksa ne zaman?

Nurretin Çiçek ile röportaj esnasında

- Yakında çıkacak. Şu an yalnızca bandrolünü bekliyorum.

Birinci kasetine dönelim. Şu an piyasada satılıyor. Tepkiler nasıl dinleyicilerin talepleri ne yönde?

İlk kasetime tepkiler olumlu oldu. Sıradan bir sanatçıydım, konumumu profesyenelliğe çıkardım. Yakınlarım, çevrem ve bölge Kürtlerinin destek ve yardımları sonucu ikinci kasetimde hazır.

Kasetini kendin beğeniyormusun?

Birinci kaset, açık söylemek gerekirse istediğim gibi olmadı. Anlaşma yaptığım şirket, benim istediğim parçaları koymamış. Buda halktan bazı tepkilerin gelmesine neden oldu. Bilmeden bütün telif haklarını firmaya verdim. Kimi hareketli hava kimi uzun hava istiyor. Bu yönde tepkiler aldım işte.

Bağlama çaldığını söyledin. Fakat kasette elektronik saz var?

Evet haklısın Biraz önce dediğim gibi önceden kağıt imzalattılar. Sazları da türküleride plak şirketi kararlaştırdı. Ben yermibeş türkümü verdiğim halde, onlar onbir tanesini kasette kullandılar.

Türküleride para karşılığı sattın herhalde?

Hayır öyle olmadı. Hatta dostlarım için para vererek kaseti temin ettim.

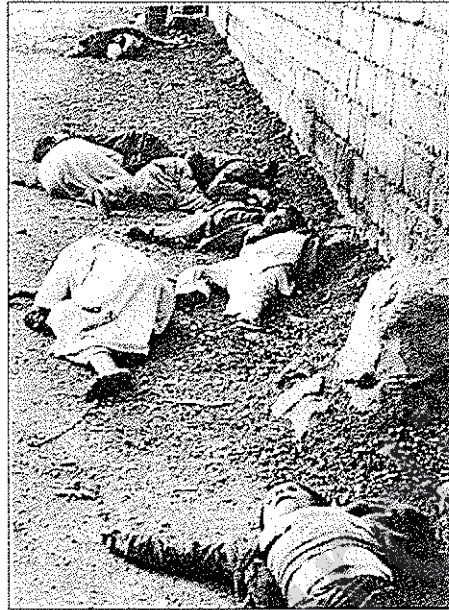
Başarılar dilerken, son olarak Birnebûn okurlarına iletmek istediğin bir mesajın var mı?

Evvvela röportajınız için teşekkür ederim. Birnebun okuyucularına kucak dolusu selamlar.

Bîrnebûnu mutlaka yaşatın.

Helepçe

MÛMÊN GIRÎ

Tu her deh salên sosretê (felaket),
wekî rêzên çîyan, reşgirêdayî, li pey
xwe dihêlî.

Ey gulistana bajarên wêranbûyî!

Ey fireşteyên mirina dar û zeviyên
xewnê!

Li ser hinarkên vê sibeha ji dûmana
zer, li ber duryanên metirsiya
rehdaçikyayî, salên me li kulîlkên
şewitî û li dastana goristanên
serberdayî, dipirsin. Dihingivin
sîberên birîndar û li pey termê nêrgiza
çîyan û sirûdên henasê, wek asoyên
ji xerdelê, digindirin.

Li welatê xwekujan, wexta tu dest
bi giryanê dikî, û esmanê dilê te hînî
bîranîna mirinê dibe, tu hildiperî
darbesta serdemê û lêvên te yên ko
PÎREMEGRÛN ji ber kirine, di
dûmana derengmayî de dilerzin.

Ey salên Helebçeya bînçikyayî!

Ey sorgulên ko aniha, li ser kêlan,
dest bi aferandina rengan dikin!

Ey balendeyên ko êdî nema bêriya
hêlîn û xuşexuşa çavkaniyan dikin!

Werin!

Werin!

Da ji nû ve em ahenga şewatê

vejînin û ji nû ve em navê Helebçeyê
li ser ewrên zer û li ser destên
xatirxwestinê, li ser rûpelên nalîna
zarokan û li ser keservedanên
pîrejînan, binivîsin!

Werin!

Da em destê mirinê ji hinavên
Newrozê derînin û serkêşên govenda
buharê ber bi kavilan û sîberan ve
rakişînin.

Da em taristana çavên berbangê di
xweliya demê de, di keftelefata Mem
û Zînê de, di elfebaya xemê de,
binimînin û salên zuha yên xewna
zuha bi ser gerdeniya Helebçeyê de
bireşînin û miriyên bayê sibê bi
kefenên ji spîndar û şengebiyan
bixemilînin.

De werin!

Van herdeh salên ji kevir, di hişê
çîyan de, di cergê giyan de, bilivînin..
bilivînin!

Bîrnebûn

KURDEKE HAYMANAYÊ:

BI AZÎME KUTLAY RE HEVPEYVÎN

Amadekar: Rohat Alakom

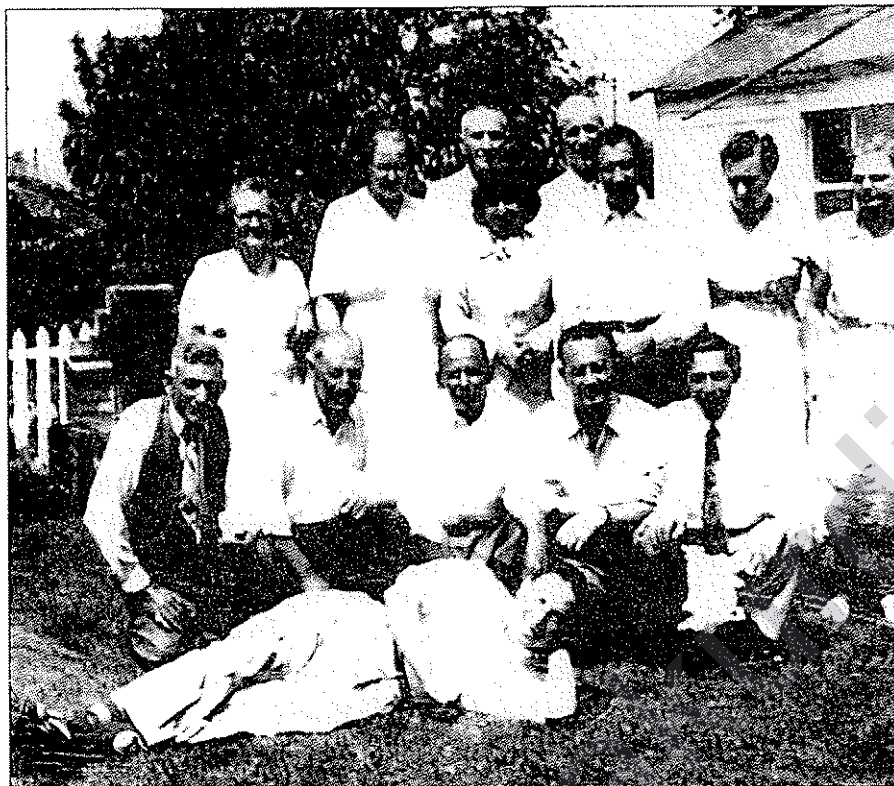
Di dîroka hevdem de metodekî herî balkêş û giring bêguman *dîroka devkî* (oral history) ye. Kesên ku bûne şahîden hin büyeran an jî kur û newîyên van kesan dikarin gelek kêrî dîrokzanan bên. Tenê bila gotin, dîtî û bîranînên wan derbasî ser kaxiz bin. Ev yeka jî bo ronahîkirina dîroka Kurdên Anadoluya

Navîn ji derbas dibe. Ji ber ku tiştên nivîskî kêm in. Bi taybetî kesên salbihurî û kovara *Bîrnebûn* di vî warî de dikare roleke gelek mezin bilîze. Di her hejmareke *Bîrnebûn* de divê dîtînen her Kurdekî an Kurdeke salbihurî ya Anadoluya Navîn derbasî ser kaxiz bibe (Nota *Bîrnebûnê*).

Gelo tu dikarî hinekî qala zaroktiya xwe bikî?

-Ez di sala 1930'yî de li gundê Kose (Kerpîç) ku ji Haymanayê 40 km. dûr e, hatime dinê. Ev gund bi Haymanayê ve girêdayî ye. Dîya min piştî salekê dema ez yek salî bûm, ji ber nexwaşiyê diçe rehetê. Di wan salan de kalkê min li bajêr dima, ew li min xweyî derdikeve. Min dibistana pêşîn li Haymanayê qedand (dibistana Çaldax). Lê belê derdê giran piştî vê dest pê dikir. Ji ber ku di qeza me de dibistana navîn tune bû. Di wan salan de hevalên kalkê min li Ankarê hebûn, bi kirîn-firota kincan ve mijûl

dibûn, kalkê min tişt ji wan distendin. Ev dostên kalkê min her havîn dihatin Haymanayê, di avgermokên Haymanayê de xwe baş dikirin. Di vê demê de ez jî bi zarokên wan re bibûm heval. Dostanetiya me bi serdanên saldirêj ve xurt bû. Tek şansê min jî vê fîrsedê îstîfade kirin bû. Gelek caran min ji wan re digot ez dixwazim bixwînim, lê belê dibistan di qeza me de tune bû. Bi rastî min jî dostên xwe çareserkirinek hevî dikir. Di dawiyê de ez serketim. Lê belê di wan salan de xwendîna keçan hertim dibû babeta rexnan. Ez gelek girîyam û min li ber xwe da.

Azîme Kutlay dema li Amerîkayê bi hin Kurd û hin kesên Amerîkî ve.

Di salên xwendinê de çi dijwart derketin pêşberî te?

-Di wan salan, de di navenda Îzmirê de kurên apê bavê min dijîyan, ew hatibûn serdana nasên xwe. Gunê wan bi min hat, ez bi xwe re birim Îzmirê. Qeyda min di beşa navîn ya Lîseyaya Karataşê ya keçan de hate çêkirin. Dinya bibû ya min. Ev cara pêşîn bû ku ez li trenê sîyar dibûm, cara pêşîn bû min derya didît û êdî ezê li bajarê herî mezin, yê sêwemîn li Tirkîyê, bijîyama. Kêfa min li cîh bû. Ez gelek dilşa bûm. Wê salê bi eşq û heweseke mezin ez çûme dibistana xwe. Min ji dersên xwe hez dikir, hertim bi derdê dersên saleke mayîn ve dijîyam. Lê eger ez nedama xwendinê! An jî apê min saleke di berpirsiyarîya xwendina min hilneda ser

milên xwe! Dema ez li bal apên xwe dimam, ji bo ku ez xwe têxim çavên wan, çi digotin wê gavê min bi cîh dianî. Di karên malê de min angorî hêza xwe alîkarîya amojîna xwe dikir. Dema dibistan kete tetilê, ez vegeeriyame Haymanayê. Ez derbasî sinifa yekemîn ya dibistana navîn bibûm.

Dem a tetilê di malê de rabezîn (munaqaşe) dibûn, ezê bixwînim an ezê nexwînim ne kîvş bû. Herroj ez gelek digiriyam. Wan rojan kesekî ji wê malbata dost ku min qala wan kiribû, hate mala me. Dema rewşa min dît, ji kalkê min re got: "Destûrê bide me, bira wan herdu salên dersê yê mane bi me re derbas bike. Bi zarokan re wê herin-bêne dibistanê". Ji kalkê min rica kir. Dem a kalkê min got "erê", dinya bibû ya min.

Azîme Kurlay di nav du jinên gundê Kose (Kerpiçê) de

Bi vî tehrî herdu salên dawîn min li Ankarê xwend. Lê belê pirs neqedîya. Armanca min ew bû ku ez xwendina xwe ya bilind berdewam bikim. Êdî li bal dostan û bi peran ve xwendin nedibû. Ez li Îstebolê ketime Dibistana Keçan ya Mamostetîyê li Çapayê. Di dawiyê de nerehetiyên min kêmbûn. Di sala 1948'an de, min xwendina xwe ya bilind qedand. Min cara pêşîn li bajarê Sîverekê (qeza Rihayê) dest bi kar kir. Ez li vir sê salan mam. Paşa tayîna min derkete Ankarê. Min salekê li gundê Oyaca ku bi Haymanayê ve girêdayî ye mamostetî kir.

Demekê tu çûyî Amerîkayê, derheq van salan de çi dikarî bêji?

-Dema min li vî gundê Haymanayê kar dikir, Wezereta Karên Perwerdekarîyê gazî min kir wekî ez di kurseke Îngilîzî de beşdar bim û paşê herime Amerîkayê. Min di Enstutîya Gazî ya Perwerdekarîyê li Ankarê dest bi vî kursê kir. Ez gelek şa dibûm. Vê carê li welatekî medenî wek Amerîkayê min ê zaniyarî û agahdariyên

xwe pêsta bibira. Gundê Kose li kîderê! Amerîka li kîderê! Ez di salên 1952-1953 li eyaleta Florida li bajarê Genville çûme Fakulta Perwerdegarîyê ya Unîversîta Florîdayê.

Biranîneke te ya here balkêş li Amerîkayê çi bû?

-Mehên pêşîn dema em çûne Florîdayê, nasîya me dane cîwanekî bi navê Cuneyd Dostdogru. Vî xortî di wan salan de li Amerîkayê kar dikir. Wek Cuneyd Dostdogru nasîya wî dane me. Paşê dema ez vegeeriyame Tirkîyê, min ji naseke xwe ya bi navê Naciye Dostdogru re qala Cuneyd kir. Wê demê ez fêr bûm ku ew kurê wê bûye, ji bo xwendinê çûye Amerîkayê û bi salan e li wir dijî. Naciye Xanim keseke bi kultur bû, Fransîzike baş zanibû, bi salan di Wezereta Karên Der kar kiribû. Keseke ronakbîr û bi koka xwe Kurd bû. Ew keça Xelîl Xeyalî bû (*). Dûr û dirêj qala bavê xwe dikir û bi wî serbilind dibû. Di wan salan de min navê Xelîl Xeyalî qet nebihistibû. Paşê derheq wî de bûme xwediyê agahdariyan. Di wan salan de derheq Xelîl Xeyalî de min dikaribû hin dokumend û sûret bi dest bixistana, gelek mixabîn min ev firsenda revand. Di diwarên mala wan ya ku li Bahçelievlerê bû, bi sûretên cuda yên bavê wê hatibûn dardakirinê. Piştî gelek salan ez fêr bûm ku Naciye Xanim gelek pîr bûye û li Îstebolê di maleke ji bo salbihurîyan de dimîne. Berî çend salan min bihist ku ew çûye rehmetê.

Li Amerîkayê Kurd jî hebûn?

-Dema karên min yên Florîdayê qedîyan, bi pêşniyaza profesorê xwe ez ji bo zaniyarîyên xwe pêsta bibim, çar meha çûme bajarê Detroitê. Min li wir di

Hêlîna Merry Palmer (dibistana berî xwendinê) de dest bi lêkolîn û karên xwe kir. Di dibistanê de min profesorekî - Dorthy Lee - bi koka xwe Yunan e nas kir. Dema wî bihist ku ez ji Tirkîyê tîm, gote min ku li taxa Annarber ya Detroitê malbatên Kurd dijîn. Min nasîya xwe da van Kurdên ku di salên 1920'î de hatine Amerîkayê. Wan xwe di embarên keştiyan de veşartibûn û koçberî Amerîkayê bûbûn. Ev Kurdên diltenik gelek kêfxweş bûn dema ez bûm mêvanên wan. Di dawîya her hefteyî de karê min yê herî pêşîn dîtina wan bû. Pîranîya wan zewicibûn. Di fabriqeyên Fordê de kar dikirin. Bi vî tehrî me hesret dibuhirand. Dema karên min qedîyan, ez vegeyîyame Tirkîyê. Min li bajarê Eskişehîrê di Xwendegeha Mamostetîyê de kar kir. Paşê li bajarê Ankarê, di sê dibistanan de bûme serokê dibistanan. Di sala 1974'an di Navenda Rehberîyê û Lêkolînê de kar kir û ji wira teqawit bûm.

Keçek bi kincên kurd yên dorberê Haymanayê

Çawa em dizanin ku tu Kurdeke ji Anadolîya Navîn î. Ev koçberîya ji bo te çi îfade dike?

-Piştî ku min dest ji kar berda, zêdetir îmkana min çêbû ku Kurdên Haymanayê û Anadolîya Navîn, qeza û gundên ku Kurd lê dijîn binasim û bibim xwedîyê zaniyarî û agahdarîyan. Mezinên me vedigotin ku wan ji bajarên Wan, Adiyaman û Rihayê koçberî vira kirine. Dîsa wan vedigotin ku di salên pêşîn yên Cumhuriyetê, kesên bi rûmet yên Kurdên Haymanayê di bin çavan de mane û hatine teqîp kirin. Di hişê min de ji wan navan navê Mehmed Efendî, ji Bostankoyê, maye. Ev Kurdê dewlemend ji şêxbizinan bûye. Piştî ku min mêr kir, dema em li Agîrî, Mardîn û Dîyarbekirê

bûn, min têderxist ku navê gelek eşîrên me yên Anadolîya Navîn û Kurdistanê wek hev in, mîsal: Sêvkan, Têrkan, Canbexî, Cutkan û gelekên din. Di gundên me de kincên Kurdan îro hakim in.

() Xelîl Xeyalî yek ji wan kesan e ku cara pêşîn li ser zimanê Kurdî kar kiriye. Di destpêka sedsala me de bi Ziya Gökalp re tevayî ev kava meşandiye. Paşê dema Ziya Gökalp dibe ideologê Turanîzmê, ew dest ji vî karî berdide. Xelîl Xeyalî bi serê xwe vî karî dimeşîne. Gelek lêkolîn û nivîsên Xelîl Xeyalî di kovara Jin de der çûne. Xelîl Xeyalî, Kurdekî herî pêşîn dikare bê hesibîn ku pêwendîya ziman û nasyonîzmê kesf kiriye û li ser vê babetê sekiniye. Çawa Ekrem Cemil Paşa di bîranîyên xwe de dibêje, Xelîl Xeyalî di destpêka sedsala me de li Îstebolê ji bo ciwanên Kurd bîst salan mamostetîya kurdayetîyê (Kürtçülük) kiriye.*

Navê Hozên (Eşîretên) Kurdên Kurdistanê Iraqê

Mahmûd Azîz Hesên

Navê eşîretê:

- 1- Qerealûsî
- 2- Sûremîrî
- 3- Şerefbeyanî
- 4- Bacelan
- 5- Deloyî
- 6- Kaxwar
- 7- Kîz/Gêz/Kez
- 8- Palanî
- 9- Berzincî
- 10- 'Umermîl/Homeremîl
- 11- Tîlşanî
- 12- Zengene
- 13- Zend
- 14- Dawude
- 15- Leylanî
- 16- Cebarî
- 17- Şwan/Şiwan
- 18- Salihî/Saleyî
- 19- Şêx Bizeynî
- 20- Kakeyî/Kaxanlû
- 21- Bîbanî
- 22- Zirgûş
- 23- Xêlatî
- 24- Melekşahî
- 25- Kwazî
- 26- Nêrîcî
- 27- Qadirmîroyî
- 28- Tayşeyî
- 29- Hewramî
- 30- Merîwanî
- 31- Çingînî
- 32- Caf
- 33- Pişderî
- 34- Simayîluzeyrî
- 35- Hemewen

Navçeya ku lê dimîne:

- 1- Mendelî
- 2- Xaneqîn
- 3- Kerkuk, Te'mîm
- 4- Xaneqîn, Mûsil
- 5- Xaneqîn, Kifrî
- 6- Xaneqîn
- 7- Xaneqîn, Silêmanî
- 8- Xaneqîn
- 9- Kerkuk, Silêmanî
- 10- Kerkuk, Te'mîm
- 11- Kerkuk, Te'mîm
- 12- Kerkuk, Xaneqîn, Silêmanî
- 13- Xaneqîn, Kerkuk
- 14- Xaneqîn, Kerkuk
- 15- Kerkuk
- 16- Kerkuk
- 17- Kerkuk, Silêmanî
- 18- Kerkuk
- 19- Xaneqîn, Kerkuk
- 20- Silêmanî, Xaneqîn, Kerkuk
- 21- Kerkuk, Xaneqîn
- 22- Qizrebat
- 23- Qizrebat
- 24- Qizrebat
- 25- Xaneqîn
- 26- Xuratu-Qoretû
- 27- Xuratu-Qoretû
- 28- Xuratu-Qoretû-Horîn û Şêxan
- 29- Silêmanî, Helebce
- 30- Silêmanî
- 31- Silêmanî
- 32- Kerkuk, Silêmanî, Kelar, Helebce, Derbendixane
- 33- Silêmanî, Qeladize
- 34- Silêmanî
- 35- Silêmanî, Çemçemal

36- Dizeyî	Hewlêr
37- Gerdî	Hewlêr
38- Kura/Kora	Hewlêr
39- Xoşnaw	Hewlêr
40- Bilbasî	Ranye, Qeladize
41- Pîran	Qeladize
42- Kafiroşî	Silêmanî
43- Ako	Silêmanî, Hewlêr
44- Zîrarî	Hewlêr
45- Surkî	Hewlêr
46- Balek	Hewlêr
47- Şêrwan	Hewlêr
48- Biradost	Hewlêr
49- Herkî	Hewlêr
50- Xêlanî	Hewlêr
51- Polî	Hewlêr
52- Berwarî bala	Dihok
53- Berwarî jêrî	Dihok
54- Zêbarî	Mûsil, Dihok, Hewlêr
55- Berzanî	Mûsil, Dihok, Hewlêr
56- Mizûrî	Dihok
57- Doskî	Dihok
58- Artûşî/Ertûşî	Dihok
59- Sindî û Gilî	Mûsil, Dihok
60- Mendan	Mûsil
61- Eşîra Seb'e	Mûsil, Dihok
62- Jêrhatî	Amêdî
63- Hacî	Amêdî
64- Fîrewa	Amêdî
65- Rêkan	Amêdî
66- Hiseynî	Amêdî
67- Celalî	Mûsil
68- Yezîdî	Mûsil, Sincar
69- Dirre	Mûsil
70- Kuhan/Kohan	Zaxo
71- Şêxan	Zaxo
72- Reşîkan	Zaxo
73- Hawrî	Zaxo
74- Sîrtî	Zaxo
75- Rojbeyanî	Kerkuk
76- Kokoyî	Helebce
77- Me'mî	Silêmanî

(Ev nivîsa jorîn ji kitêba Mehmûd 'Ezîz Hesên; "Kurtetek Le Mêjûy Hozî Caf û Basî Hendêk Le Tîrekanî", 1985, Silêmaniye, r. 7-10 hatiye girtin.)

Transkripsiyon: Mahmûd Lewendî

Çarsedsaliya Şerefnameyê

Di çardeyê meha heştan ya sala 1597an de, Şerefxanê Bedlîsî, dîroknemeya pêşî ya gelê kurd, Şerefnameya xwe temam dike. Di 1997an de çarsedsaliya vê berhema bêhempa bû û weşanxaneya APECê xwest kurmanciya wê çap bike, lê negihaşt û anuha, ew di destpêka sala 1998an de derdikeve.

Şerefxan: mîrek ji eşîreta Rojkan. Vê malbata xanedar desthilatî li Kurdistanê kiriye û bajarê Bedlîsê ji xwe re kiriyê paytext û serbajar. Ji sed-sala nehan û pê de, ev malbata kurd geh bi şeweyekî serbixwe, geh di bin sî û desthilatiya mîr an qiralên dî de hukum dike. Şerefxanê Bedlîsî navê Şerefnameyê li berhema xwe dike û mebesta wî du tişt in: Ev pirtûk dibe ya "şerefa" kurdan, ya rûmet û serbilindiyên wan. Ew dikare bibe ya malbata Şerefxan bi xwe jî.

Pirtûk bi farisî hatiye nivîsîn ji ber ku ev ziman, di serdema Şerefxanê Bedlîsî de zimanê edebiyata bilind û bedewiyê ye. Ji Delhîyê heta Stanbolê wê demê, ev ziman, zimanê civatên pêşketî û bajarvaniyê ye.

Naveroka berhemê: Şerefname ji du cild in, cilda pêşî ji destpêkek û ji çar beşên ("sefheyên") ne bi eynî dirêjbûnê pêk hatiye. Di destpêkê de nivîskar li ser efsaneyên kurdî, li ser cidayiyên devokan, li ser dîn û olên kurdan û taybetiyên civata kurdî, hûr dibe û nêrînên xwe rave dike.

Beşê pêşî: Ew li ser du malbatên kurd ku bi şeweyekî serbixwe desthilatî û hukmê xwe kirine.

Beşê duduyan: Ew li ser mîr û serokên kurdan yên ku ne bi şewekî berdeham serbixwe desthilatî kirine. Hin ji nav van mîr û serokan çaran jî gelekî xurt bûne, perên xwe, bi navên xwe, çê kirine.

Beşê sisyan: Ew li ser mîr, xanedar û serok eşîrên ne bi mezinbûna herdu pirtûkên pêşî e.

Beşê çaran: Şerefxan wê li ser malabata xwe, li ser êla Rojikan, dinivîse. Ew bi şewekî berfireh li ser vê imaretê û serbajarê we hûr dibe. Beşên dawî yên vê pirtûkê li ser jiyana wî bi xwe ne.

Cilda 2.: Ev beşê Şerefnameyê li ser dîroka Rojhilata Navîn û Asiya Navîn e.

Şerefname gencîneya buyer û agahiyên dîrokî yên Rojhilata Navîn e. Lê berî her tiştî, Şerefname gelekî giranbûha ye ji ber ku kurdekî ew nivîsiye û tê de nêrînên xwe li ser miletê xwe, li ser dîroka gelê kurd dane nîşan.

Şerefxanê Bidlîsî ciyê xwe di dilê kurdan de digre. Piştî mirina wî, her mîrî, her serokê êlê tê û li Şerefnameyê çend rûpelan ji dîroka xwe an êla xwe lê zêde kir. Bi kêmanî heşt Şerefname hene û her yek berdehamiya pirtûka berî xwe ye.

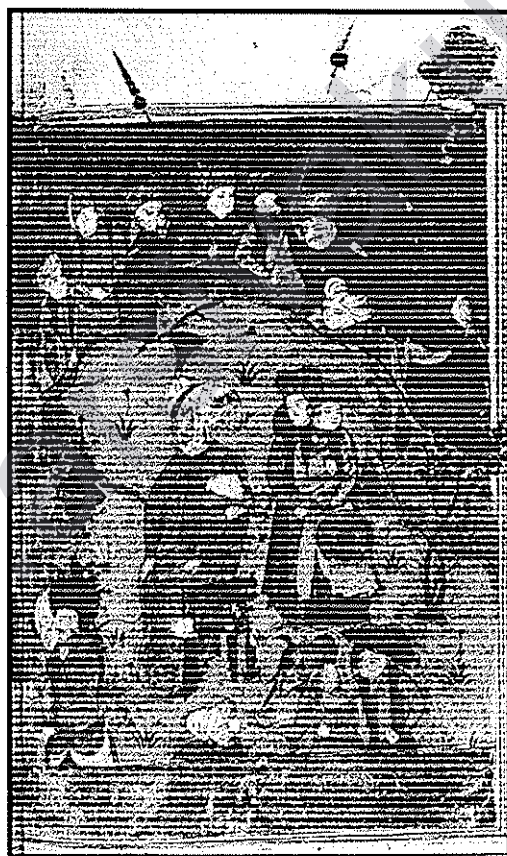
Destnivîsa Şerefxan ji pirtûkxaneya

biraziyê wî Ebdal Xan tê dizîn û bi guman e ku tirk wê dibin. Lê çend destnivîsên vê berhemê di gelek pirtûkxaneyan de hene. Destnivîsên Şerefnameyê li Petersbûrgê, li Tehranê, li Stambolê hene. Mele Mehmûdê Beyazîdî cara pêşî ev pirtûk wergerandiye kurmançî û navê wê

kiriye Dîroka Kevnare ya Kurdistanê. Şerefname wergerandine gelek zimanan. Çarsed û yeksaliya wê de li Awrûpayê Weşanxaneya APEC'ê vê berhema hêja bi tîpên latînî, bi Kurmançî wê pêşkêşî xwendevanan dike.

ŞEREFNAME

3 Tarixa Kurdistanê ya kevn

a

Şerefxanê Bedlîsî

FERHENGOKA ŞÊXBIZINKÎ

Mahmûd Lewendî

Li jêrê me ferhengokeke biçûk a Şêxbizinkî amade kiriye. Di vê ferhengokê de bi qasî ku me tesbît kiriye, li hember gotinên Şêxbizinkî me bi zaravayên din jî maneyên wan nivîsîne, daku bêtir mirov bikaribe Şêxbizinkî û zaravayên din bide berhev, her weha zaravayên din bi xwe jî bikaribe bide berhev. Gotinên Şêxbizinkî me bi stîla reş nivîsîye.

Şêxbizîni, K (Kurmancî), S (Sorani), D (Dimili), F (Feyli û Lurri Beyreyi), H (Hewramî)

'ar:	(S) agir/awir
(K) 'ar	(D) adir
'arsiz:	(F) agir
(K) bê 'ar, bêserm, bê fedî	(H) eyir/eyr
acî:	ard:
(K) êş, jan, tajan	(K) ard, ar, arvan
(S) azar, êş	(S) ard, ar
(D) dec, dej, jan	(D) ard
alîray:	arig: b. ar
(K) ha li vire	astar:
amûze:	(K) stêr, histêr, stêrk, histêwrk
(K) pismam, kurmam, kurap,	(S) estêre
kuram	(D) estare/astare
(S) amoza	(F) asîre
(D) datza	(H) hesare
ap:	aş:
(K) ap, mam, 'emî, am/amo	(K) xwarin, aş
(S) mam	(S) xwardin, aş
(D) dad, ded	(D) aş
apik: bav (b. ok)	aşî dan:
apikim:	(K) aşek dan (xwarinek dan)
(K) bavê min, bavikê min	aw:
(S) bawkim	(K) av/aw
(D) piyê mi	(S) aw
(F) bawgim	(D) aw/ow/awk/awe
(H) tategem	(F) aw
aqil:	(H) aw/awî
(K) aqil, hiş, huş, heş	awe:
(S) hoş	(K) ew, ewe
(D) aqil, hes	(S) ew, ewe
ar:	(D) aye, o
(K) agir/ar	awirdan:

(K) anîn, hênan, weranîn, (werîne)
(S) hênan
(D) ardiş, ardene
(H) awirden, awurden, awurdey

awirdin: b. awirdan

awît:

(K) avît, avêt, havişt, avîşt
(S) hawîşt
(D) eşt

awîtime:

(K) min avêtiye
(S) hawîştim

awîtin:

(K) avêtin
(S) hawîştin
(D) eştiş, vîstiş

axa:

(K) axa
(S) axa
(D) axa
(F) axa
(H) axa

axîn:

(K) axîn
(S) ax

axir:

(K) axir, axur
(S) axur
(D) axur

ay:

(K) ev, vê, vî
(S) ew, em, eme
(D) aye, o, no
(F) ew, em
(H) a, ow, ew

aye:

(K) ev
(S) em, eme
(D) aye, o, no
(F) ye
(H) a, ow, ew

azew:

(K) azeb, keça azeb, keça xort û

xama

(S) kiçî azeb

(D) 'ezeb

azî azî: di maneya "heylo heylo, lo lo"
de di destpêka stranan de tê gotin

babirîskok:

(K) babelîk, babilîskok

bace:

(K) 1-pace, bace, pencere, 2- rojin,
kulek
(S) 1-pencere, 2-kulane, delaqe
(D) 1-pencera, 2- lojin

bale:

(K) bejn, bal
(S) bala, bejn
(D) bejn

balebîçik:

(K) bejnbiçûk, balbiçûk
(S) bejnçikole, balekurt, qulexira
(D) bejnkiilm

ban:

(K) ser, li ser, ban, jor, jorê, banî
(ban dare: ser darê)
(S) jor, ban, ser
(D) cor, ban

bapîrik:

(K) bapîr, kalik
(S) bapîr
(D) kalik

baş:

(K) baş, rind, çê
(S) baş, çak
(D) baş, rind, weş
(F) xu, baş
(H) woş

baş ê?:

(K) baş î? rind î?
(S) baş î?
(D) ti rind ê?

baş im:

(K) baş im, rind im
(S) baş im
(D) ez rind a

baxçewancilixî:

(K) baxçewanî

bazdan:

(K) 1- bazdan, govend girtin, 2-
revîn

(S) 1- helperîn, bazdan, 2- rakirdin
(D) 1- vazdayîne, vazdayiş, 2- remayiş

(F) 1-wazî kirdin

bazdan kişandin:

(K) govend girtin, govend kişandin

bazdan kutandin:

(K) govend girtin, dîlan kiran,

bazdan

(S) helperîn, dîlan

(D) govend giroten

bazin:

(K) 1- bazin, 2- bazinê niga

(S) 1- bazin, 2- bazne

(D) 1-bazin, 2-bazik

bî:

(K) bê (bê nan)

(S) bê

(D) bê

biçûk:

(K) biçûk, piçûk, hûrik, hûr

(S) piçûk, çikole, wurd

(D) werdî

(H) wurd

bîçke:

(K) biçûk, hûr, hûrik

(S) piçûk, çikole, wurd

(D) werdî

(H) wurd

bila:

(K) bila, bira

(S) ba

(D) wa, bira

bira: b. "bila"

birak:

(K) birak, heval, dost

(S) birader, dost

(D) birak

(F) bira, birader

(H) bera, beray

birang:

(K) bira, birang, birak

(S) bira

(D) bira, birar

(F) bira

(H) beray

birangem:

(K) birayê min

(S) birakem

(D) birayê mi

(F) biragem

(H) beray min

birangîtî:

(K) biratî, birangîtî

(S) birayetî

(D) birakî, birayey

(F) birayî

(H) berayî

biratî:

(K) biratî, birayî, biraktî, birakî

(S) birayetî

(D) birakî, birayey

(F) birayî

(H) berayî

biraze:

(K) birazê, birazî, biraza

(S) biraza

(D) biraza, birarza

birdin:

(K) birin

(S) birdin

(D) berdene, berdiş

(F) birdin

(H) berdene, berdey

birîn:

(K) birîn

(S) birîn

(D) dirbet, kul, birîn

(F) birîn

(H) birîn

bîst:

(K) bîst

(S) bîst

(D) vîst

(F) bîst

(H) bîs (t)

bîve:

(K) bî (bîvejin: jinebî)

(S) bêwe

(D) vîya (bîvejin: ceniya vîyay)

bîvejîn:

- (K) jinebî
- (S) bêwejin
- (D) ceniya viyaw

bîvemêrd:

- (K) mêrebî
- (S) bêwe piyaw

bî diran:

- (K) bê diran, bê dindan
- (S) bê dan
- (D) bê dindan
- (F) bê dan
- (H) bê dedan

bî nan:

- (K) bê nan
- (S) bê nan
- (D) bê nan, bê non
- (F) bê nan
- (H) bê nan

bî pûrt:

- (K) bê pûrt
- (S) pê pirç, bê pûrt
- (D) bê pûrt

bo:

- (K) were, bê
- (S) were, bê
- (D) bê
- (F) bêre

bo:

- (K) bo, ber bi
- (S) bo
- (D) ver (?)

borin:

- (K) (biwerin): werin, bèn
- (S) bèn

boro:

- (K) were, bê
- (S) were,
- (D) bê
- (F) bêre

bûk:

- (K) bûk, bwîk
- (S) bûk
- (D) veyve
- (F) erûs (?), bûk

(H) wewî, weywe

bulxur:

- (K) bulxur, savar
- (S) sawer
- (D) bilxur, sawar(?)

ca:

- (K) ca, de, hela, tew, hê , hîna
- (S) da, ca
- (D) hela

cacik:

- (K) benîşt, qanik, qajik, cûm,
- (S) binêşt, cacik, çeçe
- (D) benîşt, qaniki

can:

- (K) can, gan,
- (S) gyan/giyan,
- (D) gan,
- (F) can, gyan
- (H) gyan

Caniman: Gundekî Şêxbiziniyan (bi ser Kuluyê ve ye)**cay:**

- (K) de, carekê, ca, êdî, hela
- (S) de, ca,sa, carêk

cayin:

- (K) cûyin, cûtin, cûn,
- (S) cûyin,
- (D) cawtiş

cenet:

- (K) cennet, cinet, buhuşt
- (S) buhuşt, cenet

cift:

- (K) cot/cût
- (S) cût
- (D) cit, citi, cite
- (F) cift/xut
- (H) hîte

ciftkar:

- (K) cotkar/cotyar/cûtyar/cotar
- (S) cotyar, cûtyar, cûtbende
- (D) citêr
- (F) xutkar, ciftkar
- (H) hîtyar

cift kirdin:

- (K) cot kirin

(S) cût kirdin, cot kiridin
 (D) citi kerdiş, cite kerdiş, cite kerdene
 (F) xut kirdin, cift kirdin
 (H) hit kerdey, hît kerden(?)

cîger:
 (K) cîger, ceger, kezeb
 (S) cerg, ceger?
 (D) cîger
 (F) ceger
 (H) ceher

cîwan:
 (K) nivîn, cî, cih, cîh,
 (S) cêge, niwên û ban,
 (D) ca
 (H) cage

cotkar: b. ciftkar

cucig:
 (K) çûçik, cûcelik
 (S) mel, cûcîle
 (D) çuçik, çuçike
 (F) çîçik
 (H) cûcele

cucigî:
 (K) çûçikek
 (S) bêçû

culux:
 (K) culuq, 'elelo, şamî, huli, coqcoq
 (S) mirîşkî hindî, qelemûne, buqle
 (D) huli, 'el'elo
 (F) bûqelemûn
 (H) elîşîş

ça?:
 (K) çi ye?

çal:
 (K) çahl, çal
 (S) çal
 (D) çal

çalaw:
 (K) çalav, bîr, çal, çahl,
 (S) çalaw,
 (D) çal

çaranig:
 (K) çarig (di zayinê de çar zarok bi hev re anîn)

çare:
 (K) çare, hel
 (S) çare

çare:
 (K) çarîk, çarîka serî, şahr,
 (S) çaroke,
 (D) çarîk

çax:
 (K) çax, wext, dem, gav,
 (S) dem, wext, kat, çax, sat,
 (D) çax, wext, dem

çay:
 (K) çay
 (S) ça, çay
 (D) çay
 (F) çay
 (H) çay

çayir:
 (K) çayir
 (S) lewerge

çem:
 (K) çem/ro/robar
 (S) zê/çem/çom, rûbar
 (D) rû/ro, lay, dere, çem
 (F) çem
 (H) dere

çen:
 (K) çend, çen
 (S) çend,
 (D) çen, çend

çenge:
 (K) çene, çenge, çen, çenik, lam, erzen, erzing
 (S) çene, çenege
 (D) çenik, çene, çenge
 (F) zinc, zinç
 (H) zinc, çenake

çercî:
 (K) çerçî

çerm:
 (K) çerm, post, kevêl,
 (S) çerm, pêst,
 (D) çerm, çerme

çêw:
 (K) çav/çehv

(S) çaw, çawe
 (D) çim/çem
 (F) çew/çem
 (H) çem

çêw:
 (K) çavî (çavîyek xanî, xanîyekî du çavî)

çi:
 (K) çi
 (S) çi, çî
 (H) çî, çî

çî:
 (K) çû,
 (S) çû, royîşt,
 (D) şî

çil:
 (K) çil, çel,
 (S) çil,
 (D) çawres,
 (F) çil
 (H) çel, çil

çipik:
 (K) dilop, dirop, çilk
 (S) dilop
 (D) dilop, dilap, çilke
 (F) dilop, çelk

çirîn:
 (K) 1-qîrîn, çirîn, 2-stran (diçirî: distirê, strana dibêje)

çi karî dikê:
 (K) çi karî dikî

çi qer:
 (K) çi qas

çîmen:
 (K) çîmen

çîyin:
 (K) çûyin, çûn, çûndin,
 (S) çûn, royîştin,
 (D) şîyayene, şîyayîş

çoçik:
 (K) çoçik/hesk, çemçik
 (S) eskû, awgerdan
 (D) çemçik/çemçe, kondêz
 (F) qelûx
 (H) kowcîz

çu (çuw):
 (K) çov, ço, çu
 (S) kutek, têla, lîs
 (D) çuye, çuwe, çû

çun (çün):
 (K) çawan, çawa, çito, çilo, çerre,
 (S) çon, çilon,
 (D) senîn, senî, senêwa

çunke:
 (K) çunkî, çimkî
 (S) çunke
 (D) çimke, çimka, çimkî

çun ê?:
 (K) çawan î, çawa yî, çito yî, çerre yî, çilo yî?
 (S) çon î?
 (D) senîn ê?

çwar-çwar:
 (K) çar çar,
 (S) çwar çwar,
 (D) çar çar, çehar çehar

çwar:
 (K) çar, çwar
 (S) çwar, çar
 (D) çar, çihar
 (F) çwar
 (H) çwar

da (da wiçim):
 (K) dê, ê, wê (dê biçim),
 (S) dê
 (D) do

da:
 (K) da, dê, de(da were, de were)
 (S) dê

daha:
 (K) hîn, hê, hêj, hîna
 (S) hêšta

daîn:
 (K) daîn, dayin, dan
 (S) dayin
 (D) dayene
 (H) dan

dalik:
 (K) dayik, dê, dadê, yadê, dakê,
 eyyê

(S) dayik, dak, daye
 (D) ma, may, mar, da, dayk, dadi
 (F) dalig
 (H) ecdda

dalpîrik:
 (K) dapîr, dapîrk, pîrê, pîrik
 (S) dapîr
 (D) dapîreki, dapîr

dan: b. daîn
dan le...:(dam le ewe: min li erebê da, min li erebê xistin)
 (K) lê dan, lê qelibîn

dan le saz:
 (K) li sazê dan, li sazê xistin

dar:
 (K) dar
 (S) dar, dirext
 (D) dar
 (F) dar
 (H) drect

dari emrû:
 (K) dara hirmîyê
 (S) darî hermê
 (D) miroyêrî
 (F) darî ermid
 (H) drêxtê miro/hemro

darem:
 (K) dara min
 (S) darekem, dirextekem
 (D) darê min
 (F) daregem
 (H) drectegem (?)

dari vî:
 (K) dara bîyê, bî
 (S) darî bî
 (D) vîyale

Daxlerbaşî: Gundekî Şêxbiziniyan
day: b. ray (jê re, ji bo wê)
dê:
 (K) gund/dih
 (S) dê
 (D) dew/dewe/do
 (F) diyêke/qurn
 (H) dega

dê:
 (K) tê de (gûşt dê nîye: goşt tê de

nîne)
 (D) tede

de:
 (K) de (de were)

de:
 (K) di, di...de

dêgeli xu man:
 (K) gundên me
 (S) dêyekanî xoman
 (D) dewî ma(?)

dêh/dê:
 (K) deh
 (S) de
 (D) des
 (F) deh
 (H) de

delgirtin: b. elgirtin
dem:
 (K) dev
 (S) dem, dew
 (D) fek
 (F) dem
 (H) dem, dew

deng:
 (K) deng
 (S) deng
 (D) veng
 (F) deng
 (H) deng

dengsiz:
 (K) bêdeng
 (S) bêdeng
 (D) bêveng
 (F) bîdeng
 (H) bêdeng

der:
 (K) der

derge:
 (K) derî, dergêh
 (S) derge, derga

derî:
 (K) derî
 (S) derge, derga
 (D) ber
 (H) ber

dêrîn:

(K) êdî, îdî, îda
 (S) îtir
 (D) êdî
 (H) îter (?)

dê mêrdan:
 (K) deh meriv, deh peya, deh mêr
 (S) de piyaw, de mirov
 (D) des mêrd, des peye
 (F) diye piyag, diye mêrd
 (H) deh mirdeki, deh pîyaki

derkeftin:
 (K) derketin, derkeftin

derman:
 (K) derman,
 (S) derman
 (D) darû
 (F) derman
 (H) dar,

derxistin:
 (K) derxistin

dest:
 (K) dest
 (S) dest
 (D) dest
 (F) des
 (H) des

dêyeman:
 (K) gundê me, dihê me,
 (S) dêyekeman
 (D) dewa ma
 (F) dêyegeman, qerîyegeman
 (H) dêga ême

de binê...:
 (K) di binê...

destîyela:
 (K) rabû, helsa

dey: b. deng

dêyik:
 (K) gundik

de to boro:
 (K) de tu were

di:
 (K) paş, dû, dûv, pey

diçirî:
 (K) diçîre

dişkî:
 (K) dişkê

digerdim:
 (K) digeriyam

dihêrim:
 (K) dihêrim

dil:
 (K) dil
 (S) dil
 (D) zerre
 (F) dil

dilgel:
 (K) dilan (jê dilgel: ji ê dilan)

dîlo:
 (K) dîlo

din:
 (K) din, ya din, diger

diran:
 (K) diran, didan, dindan,
 (S) didan, dan,
 (D) dindan, didan,
 (H) dedan

dirîj:
 (K) dirêj

dirik:
 (K) dirik

dirî le saze:
 (K) li sazê dixê, dîde li sazê
 (S) le saz deda

dîsa:
 (K) dîsa, dîsan, dîs
 (S) dîsan

divindirî:
 (K) disekine, diweste, radiweste

diwan-diwan:
 (K) dudo dudo, dudu dudu,

diwanig:
 (K) cêwî, cotik

diwayjikê:
 (K) davêje, davêkê, davêjkê

diwu-nêwu:
 (K) dibû-nebû (hebû tunebû)

dixaşî:
 (K) dixaxe

dixwîkê:

- (K) dixwe
- diyam:**
(K) têm(dêm)
(S) dêm
(F) eyem
- dîyan:**
(K) tèn, dên
- dîyer:**
(K) 'esir
- dîyin:**
(K) dîyin/dîtin
- dîyin û vitin nêwe yek:**
(K) dîtin û gotin nabe yek
- doşare:**
(K) vedişêre
- doşeg:**
(K) doşeg, şelt, şelte, binrax
- dor:**
(K) dor, dorûber, dewrûber
(D) dor
- dor û legel:**
(K) li derdorê, li dorgelê
(D) dormare
- du-sî:**
(K) du-sê
(S) dû-sê
(D) didi-hîrê, di-hîrê
(F) dû-sê
- du:**
(K) du, dû, didu, duddu, dido,
dudo, dudi
(S) dû
(D) di, didi
(F) du, dû
(H), du, dû
- du (dû):**
(K) paş, dû, dûv, pey
- dûye (dûye):**
(K) dû, dawî, dûmahî, paş
- duz (dwîz/düz):**
(K) rast, dûz
- dwanzdiyan:**
(K) dozdeyan, dwanzdeyan
- dwêt (dôr):**
(K) keç, keçik, dor
- (S) kiç
(D) keynek, kêna
(F) dwêt(dôt)
(H) kinaçe
- dwêtap:**
(K) dotmam, dotap, keçap
- dwêtê ap:** b. dwêtap
- dwêtem (dötem):**
(K) keça min, dota min
(S) kiçeke, kiçi min
(D) keyna mi
(F) kiçi min
(H) kenaçem
- dwêtgelit:**
(K) keçên te
(S) kişekanit
(D) keynê to
- dwêt vayandin:**
(K) keç revandin
- dwîzlix (düzlix)**
(K) rast, deşt
- eger:**
(K) eger, ger, heg, heger, hek, heke
(S) ger
- elatin:**
(K) hilatin
- elgirtaynê we bante:**
(K) me hilgirta bantê
- elgirtin:**
(K) helgirtin, hilgirtin
(S) helgirtin
- elistin:**
(K) rabûn/helsan, hîlbûn
(S) helsan?
(D) werziş
(H) wurzey
- elxericandin:**
(K) xericandin, derbaskirin
- emir:**
(K) emir, ferman
- emir da we teyrgel:**
(K) emir da (bi) teyran
- emrû:**
(K) hirmî/hermê/hermo
(S) hermê

(D) miroy
(F) ermid/ermûd
(H) miro/hemro

end:
(K) hind, nik, cem, ba, bal, lay,

ber
(S) kin, lay
(D) kişt

engur:
(K) tirî
(S) tirê
(D) engur
(F) engwir (engür)
(H) hengûrî

erewe:
(K) erebe, otomobil

ero:
(K) here, biç
(S) biro, biço

eşyar:
(K) hişyar, huşyar,
heşyar, şiyar, şuyar

eşyarwîn:
(K) hişyarbûn
(S) huşyarbûn
(D) hêşyar biyayene

ew:
(K) ew
(S) ew
(D) o, ay

ewana: b. ewane

ewane:
(K) ew, wan, ewan, ewana, wana

ewe:
(K) ew, ewe

ewî:
(K) ew, wî/wê, ewî/ewê,
(F) ya, ew

ewsanik:
(K) çîrok/xebroşk/xavrîşok,
xemişok, çîrçîrok, çîrvanok
(S) çîrok/metelok
(D) estaneki/sanik
(F) metel

ewsanikem de çal:
(K) çîroka min di çalê de

eyane:
(K) evana

eye:
(K) ev, eve

eye çar?:
(K) eve çi ye?

ê dîkê:
(K) ê din

ê çîwara:
(K) ê çara

ê diwanige:
(K) ê duduyan

ê ke:
(K) ê ku

ê ki: b. ê ke

êre:
(K) vir, vêrê, vira

ê ser:
(K) ê serî, ê pêşî

ê serig:
(K) ê serî

ê siya:
(K) ê sisya

ê siyanige:
(K) ê sisêyan

feqîr:
(K) feqîr

fîna:
(K) pencere

fîrê:
(K) pir, gelek, zaf
(S) fîrê, zor
(D) zav/gelekî/pîr
(F) fire/fîriye
(H) fire

fîrê xweş wî:
(K) pîr xweş bû
(S) zor xoş bû
(D) zaf weş bî
(F) fîrê xoş bû

fîrotin:
(K) fîrotin
(S) fîroştin

fîrtige:
(K) fîrotiye

gal:
 (K) "gayan"(gelek ga)
gam:
 (K) gav, hengav/hingav
 (S) hengaw
 (D) gam/gami
 (F) gam
 (H) hengame
gam kirdin:
 (K) gav kirin
gav:
 (K) gav, wext
gawan:
 (K) gavan
gel: (suffiksa pirhejmarê "an")
 (K) -an, -in, -ên
gewre:
 (K) mezin, gir, gîrs, zil
 (S) gewre, pîr
 (D) pîl/xişt/gird/gîrs
 (F) gep/gewre
 (H) gewre, zil
gewrem:
 (K) mezin im, mezinê min
gî:
 (K) giş, gişt, hemû
gîşt:
 (K) gişt, giş
gîştîman:
 (K) me hemûyan, em gişk
gir:
 (K) gir, mit
giran:
 (K) giran
girdiver:
 (K) dorûber, çarmedor
girdiverê:
 (K) dorûberê wê
gîrfan:
 (K) bêrî, bêrik, cêb
 (S) gîrfan
girî:
 (K) girî
girîn:
 (K) girîn
 (S) girîn, giryan

(F) girîn
girtandin:
 (K) girtin
girtige:
 (K) girtiye
girtin:
 (K) girtin
gîy:
 (K) giş
gîy serxoş wîn:
 (K) em giş serxoş bûn
gogetme:
 (K) mozqirtik, gogem
gord:
 (K) nik, cem, hind, ba, bal, ber
 (S)kin, lay
 (D)kişt
gordit:
 (K) cem te, nik te, hinda te, li ba
 te
 (S) le nik to, le lat,
gorembe:
 (K) nebatek (mîna dirîya ye,
 kulîlkên wê zer in)
govend:
 (K) govend
govend kêşan:
 (K) (wan) govend kişandin
govend kêşayîn:
 (K) me govend kişand
govend kişandin:
 (K) govend girtin, govend
 kişandin, bazdan
gu (gü):
 (K) gû
 (S)gû
 (D)gi
gûşt:
 (K) goşt
 (S) goşt
 (D)goşt
 (F) gûşt
 (H) goşt
gune:
 (K) gune, guneh, tawan

gune nîye:
(K) gune nîne, ne gune ye

gûnig:
(K) gûnî, gwînî, gonî

gup:
(K) gep

guranî:
(K) sitran/dûrik
(S) goranî
(D) deyîri
(F) guranî/mêt/bêt
(H) guranî

guranî çirî:
(K) stra, stran gor
(S) goranî wut
(H) guranî çirû

guranî çirîn:
(K) stran gotin, stran
(S) goranî wutin

guranî diçirî:
(K) stranan dibêje

gurg:
(K) gur
(S) gurg
(D) verg
(F) gurg
(H) werg

gwê (gö):
(K) go/guh
(S) gwê(gö)
(D) goş
(F) gûş
(H) goş/gos

gwê (gö) dirîne:
(K) guh didine

gwê (gö) we serî dayn:
(K) me guhdari bikira, me guh
bi ser da, me guh bidaya ser

gwêh(göh):
(K) guh, go
(S) gwê
(D) goş

hak:
(K) hêk
(S) hêlke

(D) hak
(F) xa
(H) hêle

hamrî:
(K) hevrê
(S) hawrê

hamrîyel:
(K) "hevrêyan"
(S) hawrêyan

hamse:
(K) cîran
(S) hawser

hamrîyeli xwê:
(K) hevrêyên xwe
(S) hawrêyekanî, hawrêyanî xo

hate kuştin:
(K) hat kuştin
(S) kujra

hatige:
(K) hatiye
(S) hatiwe

hatigim:
(K) ez hatime

hatin:
(K) hatin
(S) hatin
(F) hatin

Haymana: Qezayeke Ankarayê ye ku
piraniya Şêxbiziniyan li wir dijîn.

heft:
(K) heft, heft
(S) hewt
(D) hewt
(F) heft
(H) heft

hefta:
(K) heftê
(S) hewta
(D) hewtay
(F) hefta
(H) hefta

hefte:
(K) hefte

heftey verjeye:
(K) hefteya berê

hešt:

- (K) hešt, heyst
 (S) hešt
 (D) hešt
 (F) hešt
 (H) hešt

hešta:

- (K) heštê/heyštê
 (S) hešta
 (D) heštay
 (F) hešta
 (H) hešta

heldigirî:

- (K) hildigre
 (S) heldegrê

helgirtin:

- (K) hilgirtin, birin
 (S) helgirtin

henek:

- (K) henek, yarî, laqirdî
 (S) galte, yarî

henîkê:

- (K) hinek
 (S) hendêk

henîkyan:

- (K) hinekan, hinek ji wan

her:

- (K) her (her kes, her tim)
 (S) her

herke:

- (K) herku, herkû

her sal:

- (K) her sal

hesp:

- (K) hesp
 (S) esp
 (D) estor
 (F) esp
 (H) esp

hest:

- (K) heye

hestin:

- (K) heyîn, hebûn

heta:

- (K) heta, ta
 (S) ta

heta ke:

- (K) ta ku, heta ku

hewa:

- (K) hewa
 (D) hewa

hewaman:

- (K) hewa me
 (S) hewake man, hewaman
 (D) heway ma
 (F) hewaman

heway:

- (K) hewa wê
 (S) heway

hebû:

- (K) hebû
 (S) hebû

hewî:

- (K) hinek, hebekî, piçek

hewsanik: b. ewsanik**Heyvedanlı:** Eşîreke Şêxbiziniyan**hêl:**

- (K) hêl, alî, teref

hêlman:

- (K) hêla me, aliyê me
 (S) layman, laman

hêran:

- (K) hêran

hêrîn: b. hêran**hezar:**

- (K) hezar, hizar, hezar

hîştîyan:

- (K) wî ew hîştin(?)

hîn:

- (K) ewk, çik, tişt, filan bêvan, hîn

hîn dişî:

- (K) filanlkes dibêje, ewko dibêje,
 çiko dibêje, hîn dibêje

holik:

- (K) 1-hêlîn, hêlûn, 2-holik
 (S) hêlane
 (F) lane
 (H) liyanî

hol wîn:

- (K) hol bûn, tol bûn, gêndirîn

Horasanlî: Eşîreke Şêxbiziniyan

hûş:	(K) hiş, huş, heş	(S)ême xoman
huştîr:	(K) hêştîr, deve	însan:
(S) wuştîr	(F) ustîr, şitîr, şutîr	(K) însan, insan, 'insan
(H) wuştîr		însangel:
hulî:	(K) cahnî, canî, ca'nî	(K) însanan/însanên/insanin
hurç:	(K) hirç/hurç/herç	însangeliman:
(S) wurç/hers/hirs	(D) heş/hes	(K) însanên me
(F) xîrs	(H) heşe	îra:
(H) heşe		(K) vir, vira
hûre:	(K) odeyeke xusûsî ji bo	(S) êre
mêvanan e, ji xênî cihê ye, mêvanxane		îre:
ijnî:	(K) tune, nîne	(K) vir, vira
ijnîye:	(K) tune, nîne	(S) êra, êre
inar:	(K) hinar/henar	îreme:
(S) henar	(D) hinari/henar	(K) nuha jî, nuha, niha, nika,
(F) enar	(H) henar	nuka, anîka, anuka
(H) henar		(S) êsta
inare: b. inar		(D) nika
î: (î xware: vê xwarê, vê jêrê)		îwarig:
(K) ev, vê		(K) êvar, êvarê
îca:		(S)êware
(K) vêca		îwarige:
îde:	(K) vir, vira, hirê, vêderê	(K) vê êvarê
(S) êre		îwe:
(D)tiya		(K) we, hûn, ingo, win
îme:	(K) em, me	(S) êwe
(S) ême		(D) şîma, sima
(D)ma		(F) îwe
(F) îme		iznaq:
îme xuman:	(K) em bi xwe	(K) hestî, hestû
		(S) êsk
		(F) siqan
		(H) çele, pêşe
		î xware:
		(K) vê xwarê, vê jêrê
		jê disenî:
		(K) jê distîne, jê digre
		jê:
		(K) jê, ji wî/wê
		je:
		(K) ji
		(S) le
		(F) je
		(H) ce
		jejû:
		(K) jîjo, jujî, jûjî, jîjo

je ruy ewe:
(K) ji ruyê wê

ji:
(K) jî

jin:
(K) jin/pîrek
(S) jin
(D) cenî/cinî
(F) jin
(H) jenî

jinegel:
(K) jinan
(S) jinekan, jinan
(D) cenîyan

Jirdikîyanî: Eşîreke Şêxbiziniyan

ka:
(K) ka, kanê
(S) kwa

kanig:
(K) argûn, tifik, kuçik, ocax(di
Kurmanc de di maneya "ocaxa" komir û
hwd. de "kan" tê bi kar anîn.)

kar:
(K) kar

karker:
(K) karkir, karker

ka dirikem:
(K) ka dirika min

kar ijnîye:
(K) kar tuneye

kê:
(K) çi

kê:
(K) ka (saman)

kê çax:
(K) çi çax

ke:
(K) ku, kû, ko, ki, gi, ke

kêçax:
(K) çaxa ku, wexta ku, gava ku

kefel:
(K) hustu, stû, sto, hustuyê

heştirê

keftin:
(K) ketin
(S) kewtrin

(D) kewtene
(F) keftin
(H)keftey

kek:
(K) kek
(S) kak
(D)kekê
(H)kak

kekê:
(K) kekê
(S) kaka
(D)kekê
(F) kaka
(H)kaka

keko:
(K) keko
(S) kaka, kake
(D)kekê, keko
(F)kaka
(H)kaka

keleşîr:
(K) dik, dikil, dikel, keleşêr,

keleba
(S) kelebab, keleşêr
(F) keleşêr
(H) keleşêr

kelek:
(K) kelek, petêx, qawin, qomî,
gundor

kelepçe:
(K) kelepçe

kem:
(K) kê, hindik
(S) kem
(D) kilm
(F) kem

kemçik:
(K) kevçî/kevçik
(S) kewçik
(D) kewçik/koçik
(F) kemçik/qaşux
(H) çemçe

kenandin:
(K) kenandin
(S) pêkenandin
(D) huwnayene

4

1. **YANAMANLI BIRIN**
 2. **YANAMANLI BIRIN**
 3. **YANAMANLI BIRIN**
 4. **YANAMANLI BIRIN**
 5. **YANAMANLI BIRIN**
 6. **YANAMANLI BIRIN**
 7. **YANAMANLI BIRIN**
 8. **YANAMANLI BIRIN**
 9. **YANAMANLI BIRIN**
 10. **YANAMANLI BIRIN**

3

1. **YANAMANLI BIRIN**
 2. **YANAMANLI BIRIN**
 3. **YANAMANLI BIRIN**
 4. **YANAMANLI BIRIN**
 5. **YANAMANLI BIRIN**
 6. **YANAMANLI BIRIN**
 7. **YANAMANLI BIRIN**
 8. **YANAMANLI BIRIN**
 9. **YANAMANLI BIRIN**
 10. **YANAMANLI BIRIN**

Zivistan 1998

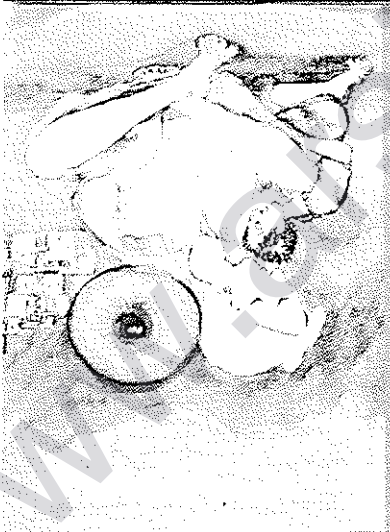
birnebuñ

Kovara huner, gandi & tekoln ya kurdan anetolya navin

Peyiz 1997

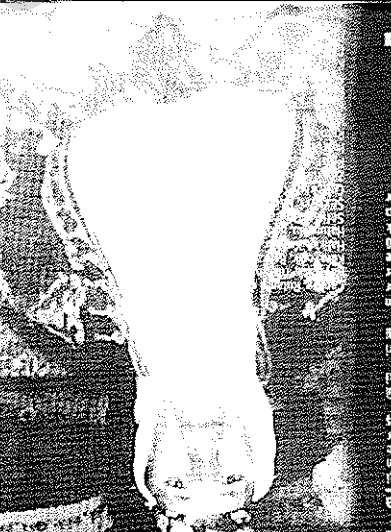
birnebuñ

Kovara huner, gandi & tekoln ya kurdan anetolya navin

2

1. **YANAMANLI BIRIN**
 2. **YANAMANLI BIRIN**
 3. **YANAMANLI BIRIN**
 4. **YANAMANLI BIRIN**
 5. **YANAMANLI BIRIN**
 6. **YANAMANLI BIRIN**
 7. **YANAMANLI BIRIN**
 8. **YANAMANLI BIRIN**
 9. **YANAMANLI BIRIN**
 10. **YANAMANLI BIRIN**

1

1. **YANAMANLI BIRIN**
 2. **YANAMANLI BIRIN**
 3. **YANAMANLI BIRIN**
 4. **YANAMANLI BIRIN**
 5. **YANAMANLI BIRIN**
 6. **YANAMANLI BIRIN**
 7. **YANAMANLI BIRIN**
 8. **YANAMANLI BIRIN**
 9. **YANAMANLI BIRIN**
 10. **YANAMANLI BIRIN**

Bhar / Havin 1997

birnebuñ

Kovara huner, gandi & slyasi ya kurdan anetolya navin

Zivistan 1997

birnebuñ

Kovara huner, gandi & slyasi ya kurdan anetolya navin

1988-1989
1988-1989